

Universitätsbibliothek Wuppertal

Quatuor D. N. Jesu Christi Euangeliorum Versiones per antiquæ duæ, Gothica scil. et Anglo-Saxonica

Junius, Franciscus

Dordrecht, 1665

Thomæ Mareschalli, Angli, observationes de versione Gothica

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-702](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-702)

THOMÆ MARESCALLI, *Angli,*
OBSERVATIONES
 de **Versione GOTHICA,**

nec non
 in ejusdem insigniores aliquot à Textu
 GRÆCO discrepantias.

De Versione G O T H I C A.

UT Gentes Christo cederent in hæreditatem, ultimiq; terræ fines in possessionem; (Psal. II, 8.) mandavit ipse Dominus Apostolis suis, ut euntes docerent omnes Gentes, (Matth. xxviii, 19.) indidémq; discipulos indiscriminatim facerent. Atque ex istis Euangelii seminibus, quæ viri Apostolici sparserunt in regionibus toto cælo disjunctis, intérq; populos ob sermonis diversitatem prorsus infociabiles, miris subinde modis *οἱ ἐναρξελιζουνοι* creverunt in unitatem Fidei & agnitionis Filii Dei. (Ephes. iv, 13.) Quod, præter Ecclesiarum Symbola five Fidei formulas, evincunt & antiquiores S. Euangelii traductiones: quæ licet in terris longissimè distitis productæ, in linguis nimium quantum dissonantibus expressæ, atq; à diversi instituti hominibus elaboratæ fuerint; in momentis tamen ad Christianam Fidem stabiliendam necessariis, felicissimâ hæmoniâ inter se consentiunt, suâmq; mutuò corroborant autoritatem. Habuit olim Ecclesia Occidentalis Versionem suam *Latinam*, quam dicimus *Vulgatam*; impolitiolem quidem eam, & barbarissimis non emaculatam: sed cujus auctor, quicumque tandem fuerit ille, longe

longè instructior erat ad hauriendum ex Fontibus linguis, quàm ad transfundendum in eloquium Romanum. Ex Oriente affulfit Lux Evangelica in præstantissimâ illâ venerandâq; *Syrorum* Translatione, itémq; in pluribus *Arabum* ac *Persarum*: quibus & aliam quoque *Armenicè* propediem adjiciendam promiserat non ita pridem propagatrix literarum Ars typographica. Nec *Meridies* ἀσύνολο dici debet, qui N. Fœdus *Ethiopicè* contulit. Et sperare licet aliquando eventurum, ut vetustum Ecclesiæ *Copticæ* monumentum Evangelicum, à luctâ cum pulvere ac tenebris vindicatum, publicâ quoque luce libertatèq; donatum evadat. Restat adhuc *Boreali* à nobis mundi plaga, quæ vix aliquid hujus materiæ, quantum vidimus, protulit, è reconditis saltem superioris antiquitatis penetralibus: nisi forsan hîc locum mereantur *Moscovitica* Biblia, quæ *Ostrobizæ* prodierunt, anno Christi **CLXXI**. Sed, quod antiquitatem primævam, canitiémq; minimè fucatam ostentare potest, nunc tandem è tenebris, propitio Deo ac felici manu *Junianâ* eruitur quantum reliquum est è longè vetustissimo Monumento *Septentrionali*, Versione Evangeliorum perantiquâ *Gothicâ*. Quum igitur *Gothi* à *Scythis* censeantur oriundi, ac *Barbari* passim audiant apud Ecclesiæ historicos; nunc demum concessum est, cum Gentium Apostolo, apertè & consignatè posse pronunciare; *Non est Gentilis & Judæus, Circumcisis & Præputium, BARBARUS & SCYTHA, servus & liber: sed omnia & in omnibus est Christus*; Colof. III, 11. Et quodammodo etiam ratum fit illud Evangelici Prophetæ; *Ab Oriente adducam semen tuum, & ab Occidente congregabo te. Dicam Aquiloni, Da: & Austro, Noli prohibere: affer filios meos de longinquo, & filias meas ab extremis terræ*; Jesai. XLIII, 5, 6. Nam, *Recordatus est Dominus misericordiæ suæ, & veritatis suæ erga domum Israel: Viderunt omnes fines terræ salutem Dei nostri*; Psal. xcviij, 3.

§. 2. *ULPHILAM* (qui & *Ulphillas* & *Urbilas* aliàs vocatur) *Gothorum* Episcopum, inventorem fuisse literarum *Gothicarum*, atq; in linguam *Gothorum* S. Scripturas convertisse circa tempora *Valentiniani* & *Valentis* Imp. testantur *Socrates Scholasticus*, *Sozomenus*, aliq;: *Socratis* hæc sunt verba: Ουλφίλλας ὁ ἑπίσκοπος τῶν Γότθων ἐπίσκοπος ἤρξατο Γοτθικῶς, καὶ ὡς θεῖος χάρις εἰς τὸν Γότθων μετὰβαλὼν, τῶν βαρβάρων συνθέσειν τὰ θεῖα λόγια παρεσκεύασεν. *Eccles. hist. lib. 1 v, cap. 33.* *Sozomenum* verò de hoc *Gothorum* Antistite sic legimus affirmantem: Πρωτὸς ἢ ἑραρυμῶν εὐαγγελῆς ἄνθρωπος ἐγένετο, καὶ εἰς τὸν ὀμιλίαν φωνῶν μετέφραστο ὡς ἰερέως βίβλος. *Eccles. hist. lib. vi, cap. 37.* Quem planè sequitur *Nicephorus Callist.* in *Eccles. hist. lib. xi, cap. 48.* aliq; multi. Quid? quòd R. *Abraham* ille, auctor libri, cui titulus שְׁלֹטִי הַגְּבוּרִים meminerit literarū quas *Ulphilas* excogitavit, quasq; tradidit immanissimo populo, quem *Gothos* nuncupabant. Sic autem *Rabbinus* ille, magni apud suos nominis, ubi de Gentiū linguis differit, exorditur: — האלפא ביהא קטנה וגדולה שמצא ההגמון אולפילאם

Alphabetum minutum majusculumq; quæ ULPHILAS Episcopus invenit, &c.
 At verò, quod obiter notandum, Alphabeta sub nomine *Gothicorum* circumferuntur, quæ potius *Runica* dixerunt alii, quæq; Judæo fuisse ob oculos putavi: sed hæc planè aliena sunt ab iis quæ exhibet Cod. *Argentens*. Mihi sanè scriptioni *Gothicæ* idem accidisse videtur, quod *Copticæ* & *Moscoviticæ*: quarum singularum characteres effigiati fuerunt ad vetustiore[m] *Græcorum* formam; præter paucos, aut aliunde acceptos, aut quos ipsi artifices pro arbitrio excogitabant ad exprimendos sonos unicuique sermoni peculiare[s], quosq; *Graiorum* os rotundum ignoraverat. Cl. vir qui summâ curâ descripserat cod. *Euangeliorum Gothicum*, ejusdem etiam literas pari diligentia expendit, in Tractatu præcursorio ad *Gothicum* Glossarium: eò lector omnino amandandus.

§. 3. An *Ulphilas* universa Biblia in idioma *Gothicum* traduxerit, non est à nobis anxie scrutandum. Si cui sit animus hoc distinctè pernoſcere, adeat qualiscunque fidei scriptorem, qui hanc rem fusiùs enarravit, *Philostorgium* dico: in cujus historiæ Ecclesiasticæ, à *Photio* in epitomen redactæ, lib. II, cap. 5. hæc leguntur: *Καὶ τότε ἂλλ' αὐτῶν (ἢ Γότθων scil.) ἐπιμελεῖτο (ὁ Ὀυεφίλας ἐπίσκοπος αὐτῶν τῶν τῶν) καὶ γραμμάτων αὐτοῖς οἰκείων ἐφεσθῆς καὶ βραχέως, μετέφρασεν εἰς τὴν φωνὴν τῆς γραφῆς ἀπαλάσ, πάλιν δὲ τῆ βασιλείων, ἅτε τῆ μὲν πολέμων ἰσχυρίων ἐχρυσῶν, τῆ δὲ ἔθνης ὄντος φιλοπολίμης καὶ δεομένης μῦθον χαλινῶν τῆ ἐπὶ τῆς μάχης οὐραῖς, ἂλλ' εἰ τῆ αὐτοῖς ταῦτα παρῆξωσιν.* Hic itaque dicit *Urphilam* (ut eum ubiq; vocat) literas *Gothicas* invenisse, & totam S. Paginam *Gothicè* transtulisse, præter libb. Regum qui res bellicas tractant. Quod autem ad arma capeſſenda spectat; *Gothi*, inquit, studio præliandi flagrant, fræno potius indigent ad cohibendum, quàm stimulo ad incitandum. Si auctor iste, partium studii ac subleſtæ fidei non esset postulandus, aptissimus esset natus ad hanc rem perfecte expediendam. Erat enim *Philostorgius*, ut credi potest, popularis *Ulphilæ* ac coætaneus. De hujus quidem parentibus sic ille: *οἱ Ὀυεφίλα αὐτοῖς καὶ Καππαδόκη μὲν γένετο.* cap. supr. citat. Matris quoq; suæ parentes *Cappadoces* fuisse affirmat idem, in *Eccles. hist.* lib. IX, cap. 9. Porro, suiipsius natalem refert *Philostorgius* ad an. Dom. CCC LXVIII. imperium tunc administrantibus *Valentiniano* & *Valente*: quo tempore & *Gothorum* hunc Antistitem in vivis fuisse non obscure testantur *Socrates*, *Sozomenus*, *Theodoritus*, &c. Verùm historicus iste, à cæteris in hoc diversus, historiam *Ulphilæ* collocat sub imperio *Constantini M.* circa an. Dom. CCC XXVI. ubi de nobilissimo Imp. sic etiam scribit: *Καὶ ὁ Ὀυεφίλας διὰ τὴν εὐεσθῆν ἦγε πῦθς, ὡς καὶ πολλοῖς ὁ ἰφ' ἡμῶν Μωσῆς λέγειν περὶ αὐτοῦ. i. e. Et Urphilam summo honore affecit Constantinus Imp. adeo ut ab eo sæpiùs appellaretur Nostri temporis Moses.* Cui *Photius* epitomator hanc subnectit censuram: *Διὰ δὲ τῶν τῶν ἀνδρῶν δεσπόζει, καὶ τῆ αἰρετικῆς αὐτοῦ διδασκαλίᾳ αὐτὸν καὶ τὸς ἄλλοις ἀναγράφει, Valde hunc Urphilam deprædicat Philostorgius, scribitq; hæreticæ opinionis*

suæ cultores fuisse & ipsum & eos qui sub ipso erant. lib. II, cap. 5. Ubi videmus hos duos etiam in hoc infeliciter convenisse, ut uterque commaculatus fuerit seculi sui peste, Arianismo. *Philostorgium* Eunomianismo additum fuisse probat *Ja. Gothofredus* in Prolegom. ad *Philostorg.* De *Ulphilæ* verò ac *Gothorum* suorum lapsu ad Arianam hæresin, consulendi sunt *Socrat.* lib. IV, cap. 33. *Theodorit.* lib. IV, cap. 37. *Sozom.* lib. VI, cap. 37. prout distinguuntur in Gr. edit. *Rob. Stephani*, an. 1544. Hanc tamen hujus Episcopi qualemcunque defensionem verisimile est evenisse circa vitæ ejus scenam extremam, atq; post Translationes Biblicas demum confectas. Sed hac de re postea dabitur occasio dicendi explicatiùs.

§. 4. Hactenus de *Ulphilâ*, & seculo quo vixerit, deq; *Gothico* ejus Alphabeto ac Versionibus Biblicis in genere. Quod Opus præsens speciatim attinet, id hujus Antistitis foetum esse, non licet probare argumento illo quo potissimum nitimur in genuinis Veterum Operibus vindicandis: conferendo nempe alicui ambigüe ascripta, cum aliis ejusdem auctoris extra controversiam positis; cumve particulis quas è scriptis ejus germanis adduxerunt scriptores alii probatæ fidei ac vetustatis indubitatæ. Siquidem nihil omnino ab hoc viro scriptum, vel mihi videre, vel alicui, quod sciam, veterum laudare contigerit: sed nec quidquam purè *Gothicum* ad manus nostras pervenit, præter Evangelia nunc primùm evulgata, eaque gravissimis, quod dolendum, hiatibus laborantia. Mihi certè stupenda *Argentei* codicis vetustas argumentum est non contemnendum, hanc Versionem non aliam esse quàm Episcopi *Gothorum* illam antiquissimam. Ut nihil dicam de quibusdam remotioris antiquitatis in ipso Opere vestigiis, quæ nunc sigillatim prosequi nec vacat, nec expedit. Placet tantummodò memorare quid hac de re senserit *Vir* longè doctissimus, *Ecclesiarumq; Britannicarum* immortale decus, *Jacobus Usserius*, Archiepiscopus *Armachanus*: in epistolâ enim datâ ad *Cl. Junium*, quæ post *Gothicum* Alphabetum extat typis impressa, sic ille: *Ubi & illud notandum; Orationem Dominicam Gothicam doxologia illâ concludi, quæ in vetere Latinâ Bibliorum editione desideratur. Ut ex Græco fonte Gothicam istam Novi Testamenti versionem derivatam esse appareat, & ex ipsius Wulphilæ primævâ translatione descriptam.* Cui adjici quoque debet quod occurrit in *Abrahami Wheloci* Notis ad Evangelia *Persica*: ubi *Doxologiæ* jam dictæ antiquitatem è Versionibus *Syriacâ, Arabicâ, Persicâq;* asserturus vir eruditus, subnectit in Not. ad *Matth. v. 1. Quin &*, cum patriam Gothicam *Persæ* ex parte pro sua agnoscant, clausulam hanc è Gothicis à *Cl. Grutero* (ut vir summus in *Ecclesiâ R Rs Armachanus* *Ja. Usserius* mihi indicavit) erutam, à grege Christi sub *Ulphilâ Episcopo*, circa annum Christi plus minus ccc. recitari solitam, hic describere non supervacaneum duxi: viz. *Demn dein ist dass reich / und macht / und heerlicheit in ewicheit. Amen.* i. e.

Nam tuum est regnum, & potentia, & gloria, in seculum sempiternum. Amen. Hæc ille. Ubi obiter notandum sententiolam jam productam, quâ peroratur Domini precatio, omnino Gothicam non esse, sed Germanicam. Fraudi nempe fuerat altera apud Gruterum columna, quâ Gothica non verbis aut literis tenus, ut videbatur, expressa sunt nostræ scriptionis elementis; sed Alamannicè tantummodò quoad sensum interpretata.

§. 5. Codex, è quo depromitur hoc Euangelicum Opus Gothicè conscriptum, appellatur recepto titulo ARGENTEUS: eâdem fermè de causâ quâ Codex quidam Latinus, cujus Erasmo copiam fecerat Margareta Caroli Cæsaris amita, plerumq; ab ipso citatur sub Aurei Codicis nomine; quòd totus & auro sit conuersitus, inquit ille, & aureis literis pulchrè descriptus. Eras. in Præfat. ad Lectorem in Annot. N. Test. Qualiter autem habitum fuerit monumentum istud venerandum, antequam in manus inciderit Junianas, appositè docet narratiuncula quæ extat apud Fanum Gruterum, Inscriptionum antiquarum pag. CXLVI. videl. Arnoldus Mercator ait extare in bibliothecâ Abbatix Werdinenfis Codicem antiquissimum, ante mille plus minus annos in pergameno aureis & argenteis literis perscriptum, continentem quatuor Euangelistarum Opus, sed, quod dolendum est, lacerrum, diruptum, & nullo ordine, ignorantia compactoris, colligatum. Aureis literis, si rectè conjiciebam qui semel tantum atq; obiter περιήλιον inspexi, pingitur una aut altera initialis linea cujusq; κεφαλαίῳ sive tmematis majoris; cætera, argenteis. Prout in vetusto Euangeliorum Coptico monumento, quod totum penè atramento exaratum cernitur, præter duas uniuscujusq; Sectionis majoris lineas primas, quæ semper scribuntur literis miniatis. Quod etenim Vetustioribus Græcorum, Latinorum, Arabum, Coptitarumq; exemplaribus m s s. sæpius accesserit, id quoque videmus accessisse & Codici Argenteo, ut Canones, quos Eusebianos vocant, habuerint ascriptos, aut saltem Canonibus numeros respondentes. Quantos denique labores exantlaverit, quòtq; molestias devoraverit incomparabilis diligentix ἐργασίας, in obscuris ac evanescentibus literis discernendis, in dictionibus coalescentibus ritè distinguendis, in omnibus describendis, conferendis, accurandisq;, ut justæ primitiæ suis ipsius Typis excusæ prodeant; ex parte testari ac subindè mirari possum, dignè verò enarrare atq; pro merito enunciare omnino non valeo.

§. 6. Ad me quod spectat: cœperam tentare cujusmodi esset hæc Versio, à plurimis abhinc seculis orbi inexplorata; pellectus nimirum tam vetustissimæ literaturæ veneratione, quàm redivivi novitate monumenti. Paucula subnotaveram in quibus Gothica traductio à Textu Græco aliquantò discedebat, quæ impressi mei exemplaris oræ ascribenda, non alio fine, tunc temporis destinabam. Communicatis tamen istis cum Cl. Junio, instabat vir summus ut junctâ operâ

institueremus examen Evangelii *Gothici* ad Fontem *Græcum*. Legebat itaque ille, & primo ingressu aliquando explicabat *Got. Apographon*, quod ego exigebam ad perpendiculum *Græcum*. In Adversaria denique conjiciebam Lectiones variantes, easq; longè plures quàm initio sperabam: sed nullo prorsus animo evulgandi quæ congefseram. Quid multa? jubet amicissimus senex, ut tumultuariò scripta ad incudem revocem, rudia perpoliam, cum Versionibus penes me aliis componam, & Observata committam prelo ferventi. Ego contrà avertatè renuere: Occupationes aliæ satis per se graves, ac indies recurrentes, non sinunt; temporis angustia, quibus coarctor, refragantur; semita non aggesta, dumis ac vepribus obsita, deterret; & (quod omnium gravaminum mihi longè gravissimum) in multis percipio *Gothica à Græcis*, quæ nostris manibus teruntur, exemplaribus dissentientia: homines quoque malè feriatos video gestire (quæ petulantia est ingeniorum hujus seculi improborum) ut quâvis arreptâ confictâve occasione, receptissimam lectionem Sacro-sancti Instrumenti sollicitent, convellant atq; intrepidè labefactent. Quibus omnibus tamen non obstantibus, me passus sum demum, licèt serò, persuaderi his argumentis. Si propter aliquas discrepantias exringuendæ sint omnes Versiones Biblicæ, de quibusvis antiquiorum conclamatum est. Si discordiam aliqualem in circumstantiis detorturi sint perverfi: alii nihilominus adorabunt divinam bonitatem, ob felicissimum consensum in Fidei fundamentis. Si Veterum Scripta evulgare liceat, licet & fideliter explicare: at ea tandem pro sincerâ explicatione haberi debet, quæ proximè accedat ad mentem auctoris. Dum hanc apologiam festinans scribo, mecum repeto quàm supervacanea futura sit cordato lectori: sed hoc ille censeat concedendum esse nobis, qui sumus Ἐλλῆσὶ τε καὶ βαρβάρῃσι, σοφοῖς τε καὶ ἀνοήτοις ἰφειλέτηι. Rom. 1, 14. Paucis rem dicam. Hucusq; deventum est, ut Evangelia *Gothica* è *Græco* traducta excusa sint, sed absque continuâ expositione (quod optandum esset) *Latinâ*. Remittendus itaque lector ad *Græca* quæ *Gothicis* notiora, ut ex notioribus ignota aliquatenus intelligat. Quum autem translatio isthæc vetusta à *Græcis* nostris quandoq; abierit, id vel digito monstrari, lectoris imperiti interesse judicabam. Porro, doctissimus Glossarii *Gothici* auctor, in allegatorum explicatione, ex professo sequitur vulgatam *Lat.* interpretationem, *Græca* tantum aliquoties atq; in auctarium serè introducens. Advertens ideoq; Vir celeberrimus veterem *Latinam* non ubiq; supplere vices commodi interpretis, monuit quoq; ipse ut *Gothica* exigenter ad normam propriam ac primitivam *Græcam*. At si in Variationibus recensendis, aliquid scholiis obiter illustrem, id præter institutum primarium atq; ἐν ἀποδείξει μέγιστον accidere sentiat lector: quod ideo monendum duxi, ne justum Commentarium, aut perpetuas Annotationes quis expectaret, vel quod nobis præstare nunquam fuit in animo.

ulciscendi animo. τὸ ἐπιειδέζεν altiori dignum est indagine. Qui Gothica distinctius illustrata expetit, relegandus est ad plurimi fudoris lucubrations, Glossarium, dico, Gothicum eruditissimi *Junii*. Nos pro modulo nostro pauca attigisse fumus contenti.

VERS. 46. [Οἱ πλῶναι] Got. **ψλι ψινδξ**. *Gentes, Gentiles*. Siquidem τὰ ἔθνη dicuntur **ψινδξς**. *Matth. VI, 32.* ac ejusdem capituli *vers. 7.* οἱ ἔθνη, **ψλι ψινδξ**. Sed & Ἑβραῖοι, qui notissimo Septentrionalibus vocabulo quoadque vocatur **הַלִּיפְּנִי**. *Mar. VII, 26.* hoc quoque nomine non semel gaudet: ut, *Job. VII, 35.* *Μὴ εἰς τὴν διασπορὰν ἔβληθὼν μέλει πορεύεσθαι, καὶ διδάσκει τὰς Ἑβραῖους;* **נִיבְּלִי יִן דִּיִּסְתְּלֵהִינִי פִּינְדֵּקְסִי סְכְּהִלִי רִאֲרְגָּאֵן. גְּאֵל לְיִסְגְּאֵן פִּינְדֵּקְסִי**: Si itaque legisset Interpres Gothicus πλῶναι, incommode nimis transulisset per **ψινδξ**. *Telonarios* scil. omnes pronunciando *Ethnicos*. Quum Judaicæ genti invisissima vectigalium exactio non demandata fuerit Gentilibus solis; verum ipsi quoque Judæi, popularibus suis eo nomine infensiores, pensum illud nonnunquam pariter accuraverint. Namq; præter *Matthæum Publicanum*, & *Zacchæum Publicanorum* principem, in textu Evangelico celebratos; legimus in Gemarâ Talm. Bab. tract. Sanhedr. cap. III. § 3. : **תְּנִיבְּלִי יִן דִּיִּסְתְּלֵהִינִי פִּינְדֵּקְסִי סְכְּהִלִי רִאֲרְגָּאֵן** i. e. *Pater R. Zeira Publicanum egit tredecim annos*: qui omnes Judæâ stirpe oriundi censentur. Contrarium quidem statuebat Tertullianus, de quo sic Hieronymus: *Vehementer admiror Tertullianum in eo libro, quem de pudicitia adversum penitentiam scripsit, & sententiam veterem novâ opinione dissolvit; hoc voluisse sentire, quod Publicani & peccatores, qui cum Domino vescebantur, Ethnici fuerint, dicente Scripturâ: Non erit vectigal pendens ex Israel.* Tom. III. epist. ad Damasum. At Viro perspicaci imposuisse puto versiculum illum in Græcâ Pentateuchi Versione extantem, nimirum *Deut. XXI, 18.* **וְעַד אֵין תִּפְּסֵם מִן הַיִּשְׂרָאֵל** —. Sed hæc ulterius profæqui, non est hujus loci. Quin noster Interp. pro πλῶναι hic legerit ἔθνη, non dubitabit quicumque mecum expenderit variantem lectionem planè eandem in versu proximè sequente. Sicut enim noster pro *Publicani* hic substituit *Ethnici*: eâdem forte illic pro πλῶναι, exhibent plures Codd. Gr. ἔθνη. In vetusto Evangeliorum Copticè verforum exemplari m. s. retinetur Gr. **ἔθνη** & Lat. vulgat. habet *Ethnici*: cui accommodatum fuisse illud **גְּאֵל** in Arab. Evangelii Romæ excusis in Typographia Mediceâ, injecta est suspicio ob rationem non unam. (Confer eundem auctorem in *Matth. VI, 7.*) In Hebræo Matthæi Evangelio quod edidit Seb. Munsterus occurrit **גְּוִי** in eodem editionis Tilianæ, **גְּוִי** *Gentes*; conformiter, in Textu Æthiopico. Neque aliter intelligendam esse Traductionem Arabicam, quæ in Bibl. Polyglottis Londinensibus extat; aut Perficam,

ficam, quam Latinè donavit Abr. Whelocus, credible est: licèt in illius Versione Lat. ponatur *Idololatræ*; in hujus autem, *Hypocritæ*. Si cui animus & otium, conferat utramq; in *Matth. xviii, 17.* Patrum testimonia huc spectantia sciens prætereo. Quòd autem *Ethnicus* substituatur vicarius *Publicani*, illud ideo factum videtur, tum quia uterque *κινῶς* habebatur pro abjectissimo peccatore; *Luc. xix, 7. Gal. II, 15.* tum imprimis, quòd designando homines perditissimos atque Christiano consortio penitus indignos, edixerit Salvator: *Sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus; Matth. xviii, 17.* In quem locum hæc appositè Chrysofomus: *Σὺ δὲ μοι σκόπει πὺς πανθεχῆ τ' ΤΕΛ' ΩΝΗΝ* εἰς ἀποδείξιμα τ' μερίης πῆσι κινῶς. καὶ γὰρ ἀναίσθη φησὶν, 'Οὐκί καὶ οἱ ΤΕΛ' ΩΝΑΙ εἰς αὐτὸ ποίησι; καὶ ἀπειῶν πάλιν, καὶ ΤΕΛ' ΩΝΑΙ καὶ πόρνοι παρῶσιν ὑμῶς εἰς τὴν βασιλείαν τ' ἁρῶν. ταῦτι οἱ σφόδρα κλεινωμένοι καὶ κλειδε-διχωμένοι. Ἀκρίτως οἱ κέρδιον ἐπιπηδῶντες ἀδικίαι, οἱ τὰς τέκας ἐπὶ ἔργοις ἀριθμῶντες.

VERS. 47. Τὰς ἀδελφὰς] Got. **ΦΙΛΟΣ ΦΡΙΓΩΝΟΣ**. *Amicos*: sic enim *πλωνῶν φίλ* exponitur **ΜΑΤΑΡΓΕ ΦΡΙΓΩΝΟΣ**. *Matth. xi, 19.* Versiones Orientales, quas consulere licuit, constanter legunt *Fratres*: atqui in omnibus *vetustis codicibus*, inquit Theod. Beza, *legimus τὰς φίλους, Amicos*. *Frater* dicebatur, qui naturâ & cognatione; etiam quilibet patriâ, moribus, amicitia aut vicinitate conjunctus. *Amicus* ferè habebatur ille, qui charus erat, arctiorq; necessitudinis vinculo astrictus, nec ob ullas fortunæ minas solebat sanctissimum amicitiaæ foedus violare. Unde Solomonis illa: *Omni tempore diligit Amicus; Prov. xvii, 17. & Est Amicus conjunctior Fratre; Prov. xviii, 24.* Hinc quoque linguâ Christo vernaculâ ὁ φίλος passim dicitur **ΝΩΠΡ** q. d. *Ἐυσπλαγχτός*, *Ex intimis visceribus amicitiam colens*. Si itaque legamus *Fratres* (quod verisimilius, quam *Diligentium* fieret mentio *commate* præcedenti) intelligendum omnino de Judæis Judæos salutantibus: ut, *Dimittat unusquisque Fratrem suum Hebræum; Jer. xxxiv, 14.* Sin *Amicos* retinendum putemus, non ineptè per *Ἀγαθοποιῶντες*, *Benefactores*, quod suggerit *Luc. vi, 33.* exponi potest. Quicquid sit: felicissimam agnoscimus horum compositionem in Characteristicâ illâ Christianismi virtute, et si paucorum linguis, omnium certè omnino moribus transferendâ, **ΦΙΛΑΔΕΛΦΙΑ**. *Rom. xii, 10. &c.*

C A P. V I.

VERS. II. Τὸν ἐπίστονον] Got. **ΦΑΝΑ ΣΙΝΤΕΙΝΑΝ**. *Continuum, perpetuum*; vel, ut congruentissimè Ecclesia Latina, *quotidianum*. Sic enim etiam dum legimus, *Luc. xi, 3.* in vulg. Lat. sicq; hoc ipso Matthæi loco, ante Hieronymi qualemcunque castigationem, fuisse lectum probari potest ex Cypriano, Ambrosio, Augustino & aliis. **ΣΙΝΤΕΙΝΑ** in Textu Evangelico plerumque usur-

usurpatur pro Græcorum πάντες ut, Ἐγὼ πάντες ἰδὲ δαξά ἐν τῇ συνάσει καὶ ἐν τῷ ἱερῷ, ὅτι πάντες οἱ ἱερεῖς οὐκ ἀπολείπονται, ἢ **SINTEINX ΛΛΙΣΙΔΑ ἸΝ ΓΛΥΝΗ-ΦΛΙ ΓΛΗ ἸΝ ΓΝΔΗΝΣΑ. ΨΛΚΕΙ SINTEINX ἸΝΔΛΙΕΙΣ ΓΛ-ΟΥΜΛΑΝΔ.** Job. xviii, 20. i. e. Καθ' ἡμέραν, Quotidiè: sic enim legimus in loco parallelo Mar. xiv, 49. Καθ' ἡμέραν ἡμῖν πῶς ὕμεις ἐν τῷ ἱερῷ διδάσκον· ἰτέμῃ; Luc. xix, 47. Conf. & Matth. xxvi, 55. & Luc. xxii, 53. Aliquando tantundem valet ac Διαπαύεις ut, Καὶ διαπαύεις νοκῆς καὶ ἡμέρας, **ΓΛΗ SINTEINX ΝΛΗΤΑΜ ΓΛΗ ΔΑΓΛΑΜ.** Mar. v, 5. id est, Continuo. Confer, si lubeat, Luc. xxiv, 53. nec non II, 37. Interdum denique respondet Græco Ἄει ut, Καθὼς ἀεὶ ἐποίησεν ἀδελφοί, **ΣΥΛ ΣΥΕ SINTEINX ΤΑΥΙΔΑ ἸΜ.** Mar. xv, 8. Quotannis scilicet, seu festo quoque Paschatis anniversario. vid. Job. xviii, 39. Quæ singula diligentius à me observata sunt, ut lectori curioso liquidè constet, quo sensu rarissimum æquè ac difficillimum epitheton Ἐπίστατον, accipiat in venerando istoc primævæ antiquitatis monumento Gothico. Atque huic Argentei codicis expositioni aptissimè convenit Heb. תמידי, quod usurpatur in Hebraico Matthæi Evangelio, tam eo quod Seb. Munsterus, quàm quod Jo. Tilius in lucem emisit: divinæ siquidem Precationis Petitio quarta utrobique hisce concipitur verbis: **אֲנַחְנוּ תַּמִּידִי תוּ לַנוּ הַיּוֹם Panem nostrum jugem** (i. e. cujus jugiter & quotidie indigemus) *da nobis hodie.* Certè Panis propositionis dicitur **הַחֶמֶד הַתָּמִיד Panis jugis**; Num. iv, 7. sicq; vers. 16. **מִנְחַת הַחֶמֶד** secundum Lxx. Interpp. est Ἡ θυσία ἡ καθ' ἡμέραν quin & simplex **הַחֶמֶד** sæpius accipitur apud Danielelem pro Sacrificio *jugi*, & capp. xi, 31. & xii, 11. vertitur Ἐνδελειχισμός. Est autem Ἐνδελειχισμός, explicante Suidâ, θυσία καθημερινή· ἔσθ' ἡδ' ἦν, inquit idem, τοῖς Ἑβραίοις καὶ αἰσῶνι καὶ ἐν ἑσπέρῃ καὶ καθ' ἡμέραν τῷ Θεῷ θύουσιν. Neque aliâ de causâ Talmudicus ille Tractatus de sacrificio *jugi*, quod manè ac vesperi quotidie mactabatur, sortitus est titulum suum *Tamid*. Binis istis sic conspirantibus suffragatur etiam, nisi me omnia fallunt, Dominicæ Orationis **Versio Armenica**, cui hîc loci vocabulum inferitur, quod **Fran. Rivola** per *Fugem*, *continuum*; **Guil. Postellus** per *Quotidianum* censuit transferendum. Pronum esset conjectare Armenos Chrysofomum suum hac in re imitatos fuisse, si modò verum sit quod Biographi quidam affirmare non dubitant: hunc nempe præstantem dicendi artificem illis tradidisse **καθόνας ψαλμοῦ δίας καὶ τῶν θείων μυσταγωγῶν** ut **Georg. Alexand.** in Oper. Chrysof. Tom. viii, pag. 236. edit. Eton. vel **καθόνας ψαλμοῦ δίας καὶ αἰσῶν ἁγίων** ut **Sym. Metaphrast.** ibid. pag. 423. Profectò Chrysofomus, ad quæstionem, τί ἐστὶν ἡ ἄσπρον ἢ ἐπιπύριον; respondet, τὸν ἐφ' ἡμέραν. Hom. xviii, in Matth. pag. 138. alibiq; exponit τὸν ἐφ' ἡμέρας τερφῶν. Homil. xxxviii, in Gen. sub finem. His porrò accedit (ut mittamus notiora & ab aliis citata) divina precandi Formula in linguam Græcorum vulgarem transcripta, quâ, tam in

N. Testamento converso à Maximo quodam Calliupolitâ, & Genevæ excuso an. CIO IO C XXXVIII. quàm in Catechesi Heidelbergensi nuper ab alio in sermonem illum hodiernum transfusâ, ac impressâ Lugd. Batavorum, an. CIO IO C XLVIII. pro Ἐπίσσιον substituitur καθημερινόν, *Quotidianum*. Sic enim sonant Græca semi-barbara: τὸ ψῆμί μας τὸ καθημερινόν δὲς μας τὸ σήμερον, *Panem nostrum quotidianum da nobis hodiè*. Atque hæc strictim annotata sunt: quibus Gothorum **SINTEINX** illustratum, ac panem *quotidianum* petendi modum, quo jam olim usâ est, ac etiamnum utitur Ecclesia Occidentalis, aliquantò firmatum esse non penitus despero. Nihil attinet hic inquirere in Syriacum ܟܦܢܩܢܐ aut Arabicum كفافنا utpote quæ à viris longè peritissimis jam antea sunt illustrata, & ad nostrum institutum parum faciunt. Cæterùm non abs re videtur paucis expendere quæ exhibent binæ Versiones antiquæ; Coptitarum scil. pervetusta, ac Arabum illa quæ recusa est in Bibl. polyglottis Londinensibus. Habet itaque Cod. Ægyptiacus in *Matth. VI, 11.* ΠΕΝΩΙΚ ἸΤΕΡΑC†. Cui respondent Arabica: خبزنا الذي للغد i. e. *Panem nostrum crastinum*. Certè *Hodiè & cras* sunt Copticè ܘܥܦܪܘܟܘܢ ܡܥܥܪܦܘܟܘܢ. *Luc. XIII, 32.* Quòd autem in Scalâ electâ Copt-Arabicâ ΠΕΥΡΑC† ܘܥܦܘܟܘܢ exponentur *Manè, tempus matutinum*: videant has literas acuratiùs exculturi, an non potiùs vertendum esset *Crastinum*. In altero illo loco *Luc. XI, 3.* legimus Copticè ΠΕΝΩΙΚ ΕΒΗΗΟC† Arabicè pari modo: خبزنا الات، *Panem nostrum venientem, vel futurum*. ΕΒΗΗΟC siquidem in Cod. Euangelico passim fit interpretamentum Græci Ἐρχομένου. quin & τῆ ἔρχομένη, *Perendiè*, in *Luc. XIII, 33.* transfertur Copticè ΠΕΒΗΗΟC†. Denique, pro ὁ μέλλων ἔρχεσθαι, lego ΕΒΗΗΟC†. *Matth. XI, 14.* Ex quibus abundè manifestum est, binos hosce modò laudatos Interpp. accepisse τὸ ἐπίσσιον pro tempore *crastino* sive *futuro*. Quòd minùs mirabitur qui attentè perpenderit, dictionem hanc Græcam, à viris politioris literaturæ studiosis deductam esse ab Ἐπιόν, *Venturus*; seu rectiùs à fœminino ἘπιόC, subintellecto ἡμέρα. Helychio etiam & Phavorino Ἐπίσσιον est ἐπερχομένη. Appositum & illud traductionis Græcæ in *Prov. XXVII, 1.* Μὴ καυχῶ τὸ εἰς ἄνερον, ἢ ἃ γνώσεις τὴν πέτραν ἢ ἐπίσσιον. Vulg. Lat. *Ne glories in crastinum, ignorans quid super-ventura pariat dies.* ubi Textus Heb. — אל תהלהלל כיום סחר. Quæ omnia mirè conveniunt cum Hieronymi illo notatu dignissimo, in Comment. ad *Matth. VI.* In *Euangelio*, inquit ille, quod appellatur secundùm Hebræos, pro supersubstantiali pane reperi סחר quod dicitur *Crastinum*: ut sit sensus: *Panem nostrum crastinum, id est,*

id est, futurum da nobis hodie. At si cui durum videatur, panem ullo modo *Craftinum* petere homines Christianos, quibus Christus præcepit hujus ipsius capitis v 1 *Matth.* versu 34. *Ne solliciti estote de craftino;* respondetur: Ideo orandum, ut sollicitudine levemur; quia *Δύτης φέρμασιν τὸ ἔυχασθαι.* Monitio est B. Petri: *Omnem sollicitudinem vestram conjicite in Deum;* 1. *Epist.* v, 7. Hortatio est B. Pauli: *De nullâ re solliciti estote: sed omni in re Oratione & deprecatione cum gratiarum actione petitiones vestræ innotescant apud Deum;* *Phil.* 1 v, 6. Consuletis *Psal.* III, 4, 5, 6. Nihil hic dico de allusione ad *Manna* illud in deserto, quod dicebatur *Panis de cælo missus*, quodq; colligebant Israëlita modo à Deo præscripto; scil. *דבר יום ביומו Rem diei in die suo*, sive quantum sufficiebat ad singulos dies; *Exod.* xv 1, 4. Nihil adjicio de applicatione ad *Panem* spirituale, seu *τὸν ἄρτον ἐκ τῆς ἐξουσίας τοῦ ἀθανάτου* (*Job.* v 1, 32.) nempe *Christum*, quæ quidem expositio magnopere delectavit veteres aliquot Patres. Vid. Cyprian. Serm. v 1. de Orat. Dominicâ. Unius prudentissimi pacificiq; Augustini sufficiat verba descripsisse: *Proinde apud Evangelistam Matthæum septem petitiones continere Dominica videtur oratio: quarum in tribus æterna poscuntur, in reliquis quatuor temporalia, quæ tamen propter æterna consequenda sunt necessariæ.* Et mox: *Quod verò dicimus, Panem nostrum quotidianum da nobis hodie —: quis non videat ad præsentis vitæ indigentiam pertinere? — Panis verò quotidianus ideo dictus est, quia hic est necessarius, quantus animæ carniq; tribuendus est, sive spiritualiter, sive carnaliter, sive utroque intelligatur modo.* *Enchirid.* cap. cxv. Petimus igitur panem *Continuum* sive *Quotidianum*, vel, ut explicatiùs *Æthiops* Interp. *Cibum uniuscujusque diei nostri:* sive *תמיד תורה Cibarium juge;* *Fer.* LII, 34. vel *חננו חנו Panem demensi nostri;* *Prov.* xxx, 8. Adeo ut Gothica **HALANFONNSAKLANA FLANA SINTEINAN** percommode respondeant eleganti periphrasi quæ *Jeremiæ* prophetias claudit hunc in modum: — *דבר יום ביומו Demensum diei cujusque in diem quemque, usque ad diem mortis, omnibus diebus vitæ.* Conf. 2 *Reg.* xxv, 30. Hactenus de vocis *ἑπιούριος* illustratione ex vetustioribus quibusdam *Versionibus* collatis, quibus meritissimè & Gothica annumeranda. Perplexæ vox penitus meretur examen: sed ex horis huic penso destinatis paucæ, quæ supersunt, nostræ omnino reclamant. Quod hac in re justo prolixior fuerim, id fecerunt veneratio archetypæ *Orationi* debita, ac nusquam non suspicienda prisca *Ecclesiarum* in *Precationibus* harmonia. Quæ reliqua sunt, non nisi cursim ac leviter attingenda.

VERS. 14. *Ὁ πατήρ ὁμοῦν ὁ ἐξουσίῳ*] Got. **ATTA İZYAK SA NEAK HIMINAM** (sic versibus 26 & 32.) *Pater vester qui super cælos.* Poterat Interp. dicere **HIMINAKONNAS**. *Cælestis*, ut, *Luc.* II, 13. ubi pro *πατὴρ ἐξουσίῳ* *ἐξουσίῳ*, legitur **MANAGEI HALKGIS HIMINAKONNAS**: sed distinguendum

dum censuit Gothorum Antistes inter Patrem *cælestem* & *cælestes* Angelos. Neque
fatis duxit, cum aliis nonnullis, scribere **IN HIMINAM**, *In cælis*; sed **NEAK**
HIMINAM. ac si animos suorum jam tunc emergentium è tenebris Paganismi,
ciere vellet atq; evocare ad *supercælestis* Numinis contemplationem ac cultum.

VERS. 18. *Ἐν τῷ φανερό*] Desiderantur in Got. & in pluribus Gr. codicibus:
neque agnoscuntur à Syro, aut Arabe in Bibl. polyglottis, aut vulg. Lat. uti nec
ab aliquibus recentioris notæ. Eadem verba occurrunt in *verss.* 4 & 6. hujus *cap.*
ubi nos ter habet **IN ΒΛΙΚΗΤΕΙΝ**. q. d. *Clarè, dilucidè, splendidè*: siquidem
πλωγῶς ac *λαμπερῶς* exponuntur **ΒΛΙΚΗΤΑΒΑ** in Cod. Argenteo. Cæterùm
nec in duobis illis versibus, apud omnes vetustiores legebantur *Ἐν τῷ φανερό*. In
Bezæ cod. vetustiss. & vulg. Lat. non inveniuntur: nec, quantum ego hoc tem-
poris articulo discerno, apparent in Coptico Euangeliorum cod. cujus verba sunt:

ΟΥΘ ΠΕΚΙΩΤ ΕΒΝΟΥΣ ΔΕΝ ΠΕΤΖΗΠ ΕΨΕΤ ΝΕΚ &
q. d. *Καὶ ὁ πατὴρ σε ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ, ἀποδώσει (vel δώσει) σοι*. Augustini animad-
versio est: *Multa Latina exemplaria sic habent. Et pater tuus qui videt in ab-*
sconso, reddet tibi palam: Sed quia in Græcis, quæ priora sunt, non invenimus
palam, non putavimus hinc aliquid differendum esse; Serm. Dom. in monte, lib. II.
statim ab initio. Legebant tamen Græci Patres *Ἐν φανερό*, Chrysoptom. scil. Theo-
phylact. &c. saltem in *versibus* 4 & 6.

C A P. VII.

VERS. 14. *Ὅτι στενὴ ἡ πύλη*] Got. **ΘΑΝ ΑΓΓΥΝ ΦΑΤΑ ΔΑΗΚ.**
Quàm angusta est porta? ut, **ΦΑΤΑ ΚΙΩΙΖ ΘΑΝ ΦΙΛΗ**. q. d. *Quàm*
multa, vel quanta tenebræ illæ? pro *τὸ σκότος πύλον*; *Matth.* v. 1, 23. Codd. Gr.
non pauci legunt *ἢ* pro *ἐν*, quos aliqui Orientales & Vulg. Lat. sequuntur: ac si
fermè idem valeret atque illud *Mar.* x, 24. *Πῶς δύσκολόν ἐστιν — εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ*
Θεοῦ εἰσελθεῖν; Sed de hac lectionis varietate, fusissimè alii: atque nos nolumus
actum agere.

C A P. VIII.

VERS. 5. *Ἐισελθόντε ἢ τῷ Ἰησοῦ εἰς Καπερναῦμ*] Got. **ΑΕΑΚ ΝΗΨΑΝ ΦΑΤΑ**
ΙΝΝΑΤΡΑΓΓΑΝΔΙΝ ΙΜΜΑ ΙΝ ΚΑΕΑΚΝΑΝΗΜ. *Post hæc autem*
ingrediente illo in Capernaum — vel, ingredienti illi. Particulæ probantur.
ΑΕΑΚ ΝΗΨΑΝ ΦΑΤΑ substituuntur pro *μετὰ ἢ παύσει*. *Luc.* x, 1. Pro
Καπερναῦν δὲ ἀντιφ ponitur **ΔΑΛΛΑΨ ΨΑΝ ΑΤΤΑΓΓΑΝΔΙΝ ΙΜΜΑ.**
D d d 3 *Matth.*

Matth. VIII, 1. Et *καπερναούμ* passim in nostro scribitur **ΚΑΡΝΑΝΗΜ**. in Vulg. Lat. *Capharnaum*, indidemq; Anglo-Sax. *Lapharnaum*. Quam quoque scribendi rationem imitantur non solum Arabes, necessitate quâdam coacti, atq; Syri: verum etiam Coptita suis elementis scribit **κϰϰαρναουεεϰ**. Neque defunt Gr. Codd. qui *καπερναούμ* exhibent in *Matth.* XI, 23. Plures Græci codices hic loci pro τῆ Ἰησοῦ legunt αὐτοῦ. Quum autem Salvatoris nomen sæpius desit atque etiam redundet in hac Gothorum Versione, (acsi pro Ἰησοῦ aliquando lectum esset, αὐτοῦ, ac vice versa) istud posthac notari non putavi necessarium, quod lector quilibet, vel in Gothicis Alphabetarius, per se observabit. Hoc ipso capite, ὁ Ἰησοῦς non transcribitur Gothicè VERSU 3. at VERS. 26. pro λέγει αὐτοῖς habet Got. **αλψ αν ἰμ ἰλίσns**. Dixit illis *Jesus*: ubi nomen illud redundat. Versio quoque Lat. vulg. ibid. legit *Jesus*: sed antiquitus, cum Græco Textu, omisisse probat parallela Evangeliorum interpretatio Anglo-Saxonica, & Lat. traducta; nec diffitetur Lucas Brugensis.

VERS. 9. Ἄνθρωπός εἰμι ὑπὸ ἐξουσίᾳ, ἔχων ὑπὸ ἑμαυτῶν στρατιώτας] Got. **MÄNNÄ ἰM HÄBÄNDs NĒ VÄLLÄNĒNGÄ MEINÄMMÄ ΓΛΑΚΛΗΤΙΝS**. *Homo sum habens sub potestate meâ milites*: distinctione non admittâ, & pro ὑπὸ ἑμαυτῶν, suffecto **MEINÄMMÄ**. Interpretationem mutilam aliquantò excusat, quòd nullæ sententiarum subdistinctiones, sed nec distinctiones vocum ullæ solebant conspici in codd. primævis. At defectum opportunè supplet illud *Luc.* VII, 8. ἸΚ ΜÄNNÄ ἰM NĒ VÄLLÄNĒNGÄ ΓΛΑΤΙΑΔS. **HÄBÄNDs NĒ MISSILBİN ΓΛΑΚΛΗΤΙΝS**. quibus Græca præcisè transferuntur sequentia, Ἐγὼ ἄνθρωπός εἰμι ὑπὸ ἐξουσίας τιτασόμενος, ἔχων ὑπὸ ἑμαυτῶν στρατιώτας. Multum enim refert astruere Centurionis subjectionem, nè pulcherrimi argumenti decor evanescat. Egregiè Theophylactus: Ἐι ἐγὼ, φησί, βασιλείως δὲξάμην ἂν, τίς ὑπὸ ἑμὲ στρατιώταις ἐπιτάττω, σὺ ποτὲ μῦλλον δουλάσαι ἐπιπέττειν τῶ θανάτῳ καὶ τῆς νόσου, ὡς, δὲ τὰδε μὲν ἀναχωρεῖν, ἀλλὰ ἢ ἐπιπέταξ. αἰ γὰρ σαρματικὴ νόστι, στρατιώται καὶ ἐκδιηγεῖται εἰσι τῶ θεῶ. Si ego, inquit, qui Imperatoris servus sum, in milites mihi subditos imperium exerceo, tu multo magis imperare potes morti ac morbis: ita ut ab hoc recedant, & alium adoriantur. Corporales enim morbi, milites sunt Dei atq; ultores.

VERS. 18. Post Ἐκέλευσεν ἀπελθεῖν addit Got. **SIPXNGÄNS**. *Discipulos*. Sic uterque Heb. Interpres posuit **דִּישְׁפּוּלָא דִּישְׁפּוּלָא** *Discipulos suos*: & Arab. edit. Rom. *Discipulos*. At hoc manu recentiori insertum, ut consentiat Vulgato Lat. suspicaretur non nemo: quia reliqua exemplaria Arab. impressa unumq; m. s. quòd quatuor Evangelia Arabicè complectitur, omnino non agnoscunt; nè addam, quòd suspicionis non absimilis & aliàs anfa præbeatur. Habent itaq; Latina exemplaria *Discipulos*: verum nec antiqua nec correctâ, si *Luc.* Brugensis audiendus.

De antiquis affirmari potest ex tribus vetustis Anglo-Saxonicis versionibus; evulgatâ unâ, & geminâ perantiquâ Euangeliorum Glossâ interlineari m. s. in quibus omnibus è Latino traductis nulla prorsus *Discipulorum* fit mentio. An totam turbam, an verò solos discipulos hic trajicere jussit Christus, veteribus Ecclesiæ Patribus inter se non convenit. Posterius probatum dant aliqui, ex *versu* 23. *Και ἐμβάντι αὐτοῖς εἰς τὸ πλοῖον, ἠκολούθησαν αὐτοῖς οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ.* Neque recentioribus inter se convenit de verbis proximè sequentibus,

IBID. *Εἰς τὸ πέραν.*] Got. **HINDAR MARKIN.** *Trans mare.* vulg. Lat. *Trans fretum.* Nam, *Εἰς τὸ πέραν τῆς θαλάσσης.* *Mar. v, 1.* & *πέραν τῆς θαλάσσης.* *Joh. vi, 22, 25.* redduntur in Cod. Argenteo per **HINDAR MARKIN.** (interdum per **NEAR MARKIN.** ut, *Joh. vi, 1, 17.*) atque etiam, *Εἰς τὸ πέραν τῆς λίμνης.* *Luc. viii, 22.* Gothicè transfertur **HINDAR PSANA MARKIN.** Pro Syriaco **לעבר** & Arabico **عبر** *In ulteriorem ripam,* habet Heb. editio Munsteri **לעבר** & Tili **לעבר** *Trans mare.* Quæ ab aliis annotata sciens prætereo. *Fretum* vel *Mare* videntur mihi exegeticè adjecta. Si enim Anglus diceret **Let us ober;** Belga, **Lact ons over / Trajiciamus,** necessariò subaudiendum erat *Fretum, mare,* aut quid simile. Obiter notent Etymologiarum scrutatores arctiorem affinitatem, tam quoad usum quàm sonum, inter Orientalia, **عبر**, **عبر** &c. atque Borealia, **NEAR** Gothorum, **Over** Anglorum & Batavorum, **Über** Alamannorum, **Offuer** Danorum, **yfer** Islandorum, &c. quoties significant *Trans* vel *ultra.*

VERS. 32. *Χείρων* posterius omisit Interp. Got. aliquiq; alii superioris antiquitatis. Omittitur etiam, *Mar. v, 13.* & *Luc. viii, 33.* Quæ autem sequuntur
VERS. 33. *Ἀπελθόντες εἰς τὴν πόλιν, ἀπήγγειλαν πάντα, καὶ τὰ τῶν δαίμονιζομένων,* sic Gothicè traducta legimus: **ΓΑΛΕΨΑΝΔΑΝΣ ΓΑΤΛΙΗΝΝ ἸΝ ΒΑΝΚΓ
ΑΛΛ ΒΙ ΨΑΝΣ ΔΛΙΜΧΝΑΡΓΑΝΣ.** *Discedentes nunciabant in urbe omnia de Dæmoniis.*

C A P. I X.

VERS. 8. *Ἐθαύμασαν,*] Got. **χητεδην σιλαλλεικσανδανς.** *Metuebant mirantes.* Hæc ita transtulisse videtur Gothorum Episcopus, non aliâ ratione inductus, quàm varietate exemplarium quæ forsan consuluerat. Namque pro *Ἐθαύμασαν,* nonnulli Codd. antiqui dicuntur legisse *ἰφοβήθησαν* & utrumque hac paraphrasi conciliavit noster Interpres. Vulg. Lat. habet *timuerunt,* cui favet Arabs Romanæ editionis. At Erpenii editio ac Londinensis notione *admirandi* exprimunt; quibus suffragantur m. s. quoddam à Pet. Kirstenio citatum, atque
meum

nam, Μη σάλπιγγος redduntur Gothicè NI HΛHKNGΛIS. *Matth. VI, 2.*
HΛHKNGAN deducitur ab HΛHKN. *Cornu*, quod occurrit, *Luc. I, 69.*
 hoc autem originationem suam debere Hebraico קרן *Cornu*, nemo non videt.

Quoniam etiam ἀπὸ τῆς Κίρκου derivatur τὸ Κεράλιον, *Siliqua*: inde fit, ut pro τῷ Κεράλιον
 reponat cod. Argenteus **HΛHKNE**. *Luc. XV, 16.* Pleraque Instrumenta revo-
 cari possunt ad simplicissimas origines; sic *Buccinæ* ad *Cornua*, cujusmodi primi-
 tus fuisse videntur, & quorum nomen postmodum retinere, quantumvis ex
 ære fabrefactæ: ut,

Non tuba directi, non æris cornua flexi;

Ovid. *Metamorph. lib. I.* De *buccinis* è cornibus arietinis, legimus in *Jof.*
VI, 4, 5. & קרן קרן *Sonus cornu*, Gr. φωνὴ σάλπιγγος, *Cantus tubæ*, chorum
 ducit in apparatu Nebuchadnezzaris idololatræ; *Dan. III, 5.* Hæc de vo-
 cum notatione satis evidente: at quorsum Gothorum antistes hoc affumentum,

à me nuspiam nisi hoc unico in codice repertum, addiderit, haud facile divinat.
 Notum est τριβύλλης five *Siticines* viros ac *Præficas* mulieres antiquitus fuisse ad-
 hibitos ad funebres Gentilium pompas cohonestandas: quin & apud Judæos hunc
 eundem ritum aliquando invaluisse, probari solet ex *Fer. IX, 17.* è Talmudico-
 rum etiam Rabbīnorumq; scriptis, & isthoc denique *Matthæi Evangelistæ versu-*
culo. Ad rem nostram tantummodò spectant Instrumenta lugubria Ethnicorum.

De *Tibiâ*, sic exul Poëta, *Trist. lib. v. Eleg. 1.*

Tibia funeribus convenit ista meis.

De *Tubâ*, hæc *Perfius* mortuum descripturus, *Satyr. 1 v.*

Hinc tuba, candelæ, tandèmq; beatulus alto
Compositus lecto.

De *Cornu* etiam qualicumque legitur apud *Senecam*, de morte *Claudii*; *Et erât*
omnium formosissimum Claudii funus, ut scires deum efferrî; cornicinum, tibicinum
tanta turba. Ubi *Tibicines* & *Cornicines* appositiſſimè transferunt auctoris nostri

voces duas **ΣΥΓΛΓΑΝΣ** (pro quo tamen rescribe **ΣΥΓΛΓΑΝΣ**. ut, *Matth.*
XI, 17. &c.) **ΓΛΗ HΛHKΓΑΝΣ**: Nec prætereundum quod *Servius* notavit
 ad *Virg. Æneid. v. Majoris ætatis funera ad tubam proferre solebant; minoris verò*
ætatis ad tibias. Hæc autem puella, immaturâ morte prærepta, dicitur *Θυζίτερον*,
Filiola; Mar. v, 23. & Filia quasi duodecim annorum; Luc. VII, 42. Ideoque
 aderant *ἀλλοτρίαι* five *Tibicines*, *Virginis* efferendæ exequias pro more, ut videtur,
 Ethnico celebraturi. Atque hoc apprimè facit ad Græcum textum illustrandum;
 ad Gothicum additamentum, non ita. Huic interim aliquantò favet illud *Alexan-*
dri ab Alex. Gen. dier. lib. III. Senatoribus & patriciis tubâ, minoribus & plebeis
tibiâ caneant siticines. Et puellulæ pater nomine *Archisynagogi*, quin & Ἀρχισίνω

insignitur in historiâ Euangelicâ. At in Scripturis S. enarrandis parcius indulgendum conjecturis. Lector curiosus, cui otium & librorum copia suppetunt, quæ nos nimium quantum deficere sentimus, exploret, num bellicosæ Gothorum genti, in justis faciendis, insignis aliquis usus fuerit *tubarum* aut etiam *cornuum*: nam & *cornuum* usum in prælio committendo innuunt Tacitus Annal. lib. II. Livius, alii. Nobis festinantibus hæc subnotâsse sufficiat.

VERS. 32. Περσήμενοι ἀπὸ ἀνθρώπων κωφόν.] Got. **ΛΤΒΕΚΝ ΙΜΜΑ ΜΑΝΝΑΝ ΒΑΝΔΑΝΑ.** *Obtulerunt ei hominem surdum*: non, ut alii, *mutum*. Nam *versu* proximè seq. pro ἐλάλησεν ὁ κωφός, habet Got. **ΚΧΔΙΔΑ ΣΑ ΔΗΜΒΑ.** *Locutus est mutus*: qui & Gothicè appellatur **ΠΗΚΧΔ-ΓΑΝΔΑΣ.** q. d. ἄλαλον, μοιλάλον & **ΣΤΑΜ** cui affine Belg. Στον; unde **ΒΑΝΔΑΝΑ ΣΤΑΜΜΑΝΑ** vocat noster Interp. quem Marcus nuncupat *κωφόν μοιλάλον*. cap. VII, 32. Qui quoque Græcè dicitur Περσήμενος ὁ κωφός, idem Gothicè appellatur **ΛΗΜΑ ΠΗΚΧΔΓΑΝΔΑΣ ΓΛΗ ΒΛΗΨ.** *Mar. IX, 25.* *Surdum* itaque Gothis dictum fuisse **ΒΑΝΔΑΝΑ**, satis manifestum ex *Mar. VII, 37.* Τὸς κωφὸς ποιεῖ ἀκέσεν, ἢ τὸς ἐλάλησεν λαλῶν. **ΒΑΝΔΑΝΣ ΓΑΤΛΗΓΨ ΓΛΗΛΗΝΣΓΑΝ. ΓΛΗ ΠΗΚΧΔΓΑΝΔΑΝΣ ΚΧΔ-ΓΑΝ.** Atque ex hoc *Marci* loco collato cum illo *Matth. IX, 33.* satis etiam liquet τὸ κωφόν denotare & *Surdum* & *Mutum*. Κωφός, ἔτε λαλῶν ἔπε ἀκέσαν, inquit Hesychius. Ratio naturalis non ignota. Sicq; tollitur scrupulus injectus.

C A P. X.

VERS. 29. Ἄνδρ τὸ πατέρος ὑμῶν.] Got. **ΙΝΝΗ ΑΤΤΙΝΣ ΙΖΥΑΚΙΣ ΒΙΛ-ΓΑΝ.** *Sine Patris vestri voluntate.* **ΒΙΛΓΑ** *Voluntas* est, ut liquidò constat ex linguis cognatis, & Oratione Dominicâ, *Matth. VI, 10.* **ΒΛΙΚΨΑΙ ΒΙΛΓΑ ΨΕΙΝΣ.** *Fiat voluntas tua.* **ΙΝΝΗ** aliàs occurrit pro Gr. *χρῆσις*, nec sono multùm variat ab ἄνδρ. Hic suppeditavit Interp. quod necessariò subaudiendum erat: nempe, *Passerculus unus non cadet in terram, nisi interveniente voluntate Patris vestri.* Consimilis loquendi modus habetur, *Amos III, 5.* Εἰ ποιεῖται ὄρνις ἐπὶ τῆ γῆς ἄνδρ ἰξδύτῃ; q. d. *Nunquid avis super terram cadet, aucupe non fruente insidias?* Cum Gothicis consentit Arabs, exponens *Citra voluntatem Patris vestri.* Quibus & Ægyptius quoque subscribit, non solum addendo *Sine voluntate, ante Patris vestri,* sed etiam subnectendo **ΕΤ ΘΕΝ ΝΙΦΗΟΧΙ** & quod alibi ponitur pro ὁ ἐν ἔργοῖς & ὁ ἐν εἰς ὄρανοῖς, ut in Orat. Dominicâ. Legisse ideoque videtur Coptus, Ἄνδρ τὸ δελήμαλτῃ τὸ πατέρος ὑμῶν τὸ ἐν ὄρανοῖς. quæ postrema verba (μὲν pro ὑμῶν tantum substituto) statim occurrunt in *verss.* sequentibus 32 & 33. tam Copticè quàm Græcè.

VERS.

VERS. 42. ποῦερον ψυχῆ] Got. **STIKLA KALLAIS YLTINS**. *Calicem frigide aquæ*. Sic alii passim. Non dubitant eruditi, quin *Aqua* adjuncta sit explicationis gratiâ: sed codex Bezae vetustiss. cujus lectionem noster non raro imitatur, habet ὕδατος ψυχῆ. Ἰδὼς etiam ψυχῆ legimus; *Prov. xxv, 25*. Aliàs & Latinis *Frigida* usurpatum est pro *Aqua*.

C A P. X I.

VERS. 2. Δύο μαθητῶν] Got. **BI SINXNGLAM**. *Per discipulos*: quasi legisset Interp. Διὸ τῶν μαθητῶν. Interea non diffitendum διὰ Græcorum plerumque in cod. Argentæo reddi per **ΦΛΗΗ**. & Præpositionem **BI** ferè positam pro Gr. **καὶ** aut **καὶ**, rariùs pro **διὰ**. Firmat tamen hanc nostram conjecturam, quòd vetustiss. Bezae cod. cujus vestigia hic noster frequentius premit, in Gr. legerit Διὸ τῶν μαθητῶν, in Lat. *Per discipulos*. Si me hic falli contingat; aliquantò manifestius est quòd Δύο ab authore nostro, uti quoque à Persarum altero Evangelico Interprete, non legebatur. Probatur ex *iv commate* hujus capituli: ubi Christi verba ad missos à Johanne discipulos non sunt in Got. Dualia sed Pluralia: sic enim se habent: **ΓΛΤΕΙΗΨ ἸΧΗΑΝΝΕ ΦΛΤΕΙ ΓΛΗΛΗΣΕΨ ΓΛΗ ΓΛΣΛΙΘΨ**. *Annunciate Johanni quæ auditis & videtis*: i. e. *Vos plures*. Dualium exempla sunt in loco consimili, *Luc. v 11, 22*. **ΓΛΤΕΙΗΛΤΣ ἸΧΗΑΝΝΕΝ ΦΛΤΕΙ ΓΛΣΕΟΝΤΣ ΓΛΗ ΓΛΗΛΗΣΙΔΕΑΝΤΣ**. *Annunciate Johanni quæ vidistis & audistis*: nempe, *Vos duo*. Si hac occasione paucis ostendam qualia sint Verba in Evangelio Gothico *dualiter* sumenda, puto lectori non futurum ingratum: ne securus ille atque horum ignarus, perveris quædam intelligat. Quæ obiter, notavi, penitentiorem tamen otiantium indaginem additionemq; locupletiozem expectantia, sunt hujusmodi: [I] Terminantia in **ΛΤΣ**. ut, **ΓΛΓΓΛΤΣ** (& **ΓΛΓΓΛΣΤ** errore, ut videtur, librarii) *Ite vos duo*; *Mar. xiv, 13*. [II] in **ΙΤΣ**. ut, **ΛΤΤΙΗΙΤΣ**. *Adducite vos duo*; *Mar. xi, 2*. [III] in **ΝΤΣ**. ut **ΓΛΣΕΟΝΤΣ**. *Vidistis v. duo*; *Luc. vii, 22*. [IV] in **ΗΨΣ**. ut, **ΥΙΤΗΨΣ**. *Scitis v. duo*; *Mar. x, 38*. [V] in **ΛΙΤΣ**. ut, **ΥΙΨΛΙΤΣ**. *Dicite v. d. Mar. xi, 3*. & *Dicetis v. d. Luc. xix, 31*. [VI] in **ΕΙΤΣ**. ut, **ΥΙΛΕΙΤΣ**. *Vultis v. d. Mar. x, 36*. Non ignoro reperiri quædam Formationis quantumvis *Pluralis*, de *duobus* tamen aliquoties usurpata: qualia sunt, **ΛΝΔΒΙΝΔΨ**. *Solvite*, Plur. *Joh. xi, 44*. sed quod de *duobus* discipulis dicitur in *Luc. xix, 31*. **ΛΝΔΒΙΝΔΨ** scil. ut **ΛΝΔΒΙΝΔΛΤΣ**. ejusdem capituli *vers. 33*. Sic, **ΝΙ ΥΙΤΗΨ**. *Nescitis?* *Mar. iv, 13*. quæstio est ad *plures*: at **ΝΙΗ ΥΙΤΗΨ**. *Nescitis*; *Luc. ix, 55*. affirmatio videtur de Jacobo & Johanne solis. Sed in gratiam Grammaticalia meditantium, hæc hæctenus. Sunt præterea Pronomina

Dualitate vestita; quæq; à matre Gothicâ, jure quasi hæreditario possident filia ad. effigiem maternam proximè accedentes, Anglo-Saxonum lingua atque Islandorum. At hæc discernere minoris est negotii, de quibus & nos quoque forsitan aliàs: nempe, si horæ faveant, in Observatis ad *Mar.* I, 17.

VERS. 16. Τοῖς ἑταίροις] Got. **ΛΗΦΑΡΑΝ**. *Aliis*: nam **ΛΗΦΑΡ** passim usurpatur pro *Alius* & *Alter*. Erasmi annotatio est: *Hilarius habet & clamantibus invicem: ex quo conjicio illum legisse ἑταίροις pro ἑταίροις*. Certè hanc variationem lectionem, quam & aliqui codd. Gr. agnoscunt, hic noster Interpres secutus est. Ægyptiacus quoque hoc in loco utitur voce, per quam transferre solet Græcum ἀλλήλων. qualémq; adhibet in loco parall. *Luc.* V I I, 32. ubi pro καὶ

προσφωνῶσιν ἀλλήλοις, lego **ΔΥΘΞ ΕΞΑΕΘΥΨ ΕΠΟΥΕΡΗΘΥΞ** Got. **ΓΛΗ**

ΥΡΠΓΑΝΔΛΜ ΣΕΙΝΛΜΙΣΣΞ. Et acclamantibus ad invicem. Quum nesciam quid fuerit semiexesa vox, quæ **ΛΗΦΑΡΑΝ** hic loci proximè sequeretur; quúmque lectio variata sensum omnino non turbet: hæc ulterius profequi minimè duxi necessarium. Discrepantia lectionis contigisse videtur è sono Græcorum **ΛΙ** & **Ε** in pronuntiatione parum diverso. Quod si evinci non possit ex Græcis per **ΛΙ** scriptis, quæ Latinè solemus transcribere per **Æ**: opportunè tamen, quantum ad rem nostram, vel hinc probatur; quòd codicis *Argentei* librario solenne sit tam **ΛΙ** quàm **Ε** descriptum dare per Got. **ΛΙ**. e. g. *Οι υἱοὶ Ζεβεδαίου*. Got. **ΣΗΝΓΗΣ ΖΑΙΒΛΙΑΔΙΑΝΣ**. *Mar.* x, 35. Sicuti porrò pro Gr. **Ο** & **Ω** suffeeta ferè sunt Got. **ΛΗ** & **Ξ**. ita, pari lege, pro **Ε** & **Η** veniunt **ΛΙ** atque **Ε**: Priorum exempla sint **ΛΠΛΗΣΤΛΗΛΕΙΣ**, pro *Ἀπὸ σοφοί*. *Mar.* VI, 30. ac **ΣΑΠΛΛΗΜΞΝ** pro *Σολομών*. *Matth.* VI, 29. posteriorum verò, **ΒΛΙΑΛΙΑΖΑΙΒΗΛ**. *Matth.* III, 22. & **ΒΕΦΛΛΗΛΙΜ**. *Luc.* II, 4. pro *Βεελζεβὺλ* ac *Βηθλαέμ*. Confimili planè modo quo Græca **Φαρισαῖοι** & **ἀρχαῖοι** transcribuntur **ΦΞΡΙΣΕΘΣ** & **ΞΡΧΕΘΣ** in codice quatuor Evangeliorum Coptico. Unde mihi oborta est suspicio, Gothorum **ΛΙ** & **ΛΗ** haud aliter enunciata fuisse, quàm his diebus pronuntiantur Gallicana *ai* & *au*. Mecum insuper cœpi cogitare, num propria nomina, quæ grandævo isthoc monumento *Argenteo* Gothicè describuntur, susurrum forsan aliquem priscae Græcorum pronuntiationis, Grammaticis vixdum fatis exploratæ, fuerint suggestura. Sed hoc obiter. Collationem Gothici **ΛΙ** cum Græco **Ε** paulò attentius, hac justâ occasione, institui; ut lectori constet cui rationi potissimùm innitatur illa de syllabico augmento in Verbis Gothicis assertio, cujus in Glossario Got. mentio fit in Voce **ΖΛΕΠ**. Sic itaque res habet. Græcam Præteritorum formationem per repetitionem primæ Consonantis cum **ε**, vel imitari voluit lingua Gothica; vel è communi aliquo fonte, altiorique origine, unâ cum Græcâ,

deduxit. Cùm itaque Græcè legatur *κενόμενται* *Joh. XI, II.* non dicendum erat Gothicè **SESLEP**. verùm **SMSLEP**. quoniam Græco **E** non respondet Got. **E** sed **AI**: Quòd autem in citato Glossarii loco Cl. auctor, idemq; egregius literaturæ Gothicæ instaurator, dignatus sit aliquid hac in re mihi ascribere; addo: Sicut judicavi **SMSLEP** in *Matth. VIII, 24.* ac *Luc. VIII, 23.* conjunctim legendum, non autem **SMSLEP**. idem quoque omnino faciendum censeo in **SMS** quod occurrit, *Mar. IV, 4.* & *Luc. VIII, 5.* ut nempe legatur **SMS** tanquam Præteritum cum reduplicatione præpositivâ: & sic de aliis, siqua sunt, similibus. Perpendens iterum quæ modò notavi de Græco **H**, quod exprimi solet per **E** Gothorum, inductus sum in suspicionem de explicitâ scriptione nominis illius, ab Angelo impositi Sospitatori nostro, quod in cod. *Argenteo* passim exaratur abbreviatè **IS** in casu Nom. **INIS** in Gen. **INΛ** in Dat. **IN** in Accus. & Vocativo: atque conjecto forsân potiùs scribendum **IESNS**. **IESNIS**. **IESNΛ**. **IESN**. quàm **ILISNS**. **ILISNIS**. &c. Ex iis populis qui *Græcorum* Elementa scribendo imitantur, *Moscovita* scribunt (ut *Gothi*) **IC** pro **ΙΗΣΟΥΣ**. *Coptita* verò in cod. quo utor Evangelico, itemq; in Missali Copto, quo usus est Athanasius Kircherus, constanter pinxerunt **IHC**. Vid. Prodrum. Copt. cap. II. pag. 31. & cap. VI. pagg. 159 & 169. Vett. *Latinos* legisse **IHC**, in aliquibus saltem Gr. exemplaribus, manifestum esse puto ex illo notissimo **IHS**, quod interdum conspicitur in Lat. codicibus haud infimæ notæ manuscriptis, ac in hodiernis quorundam librorum Titulis, ad indigitandam Societatem quandam; quòd nemo nescit. Ex hoc scripturæ compendio, vulgariter inter Siglas reputato, interpretationem nescio quam mysticam exculpere solebant Græcarum literarum rudes. At hoc nihil aliud esse quàm Abbreviatam à Græcis primitus acceptam, luculentius demonstrari potest ex illâ scribendî formulâ satis usitatâ in mediî ævi Latinis manuscriptis, nec non in aliquibus excisis seculo abhinc proximè anteacto: nempe **ΙΗΣ ΧΡΗΣ** (& **ΧΡΕ** / quod in membranis Anglo-Sax. vidi) pro **JESUS CHRISTUS**, vel potiùs **ΙΗΣ ΧΡΗΣ** (sive **ΧΡΕ**) Græcanicè scriptis. Sic **CHRISTIANI** scribitur **Χριανι**: unde Notarii nostrates in codicillorum quorundam sive syngraphorum exordiis, pro **OMNIBUS CHRISTIANIS**, etiamdum usitatissimè scribunt, **Ca all xpian people**. Quam scribendî rationem haud dubiè derivârunt à priscis illis, qui crassiore hallucinatione putabant Græca **ΧΡ**. tantundem valere ac Latina

tina XP seu ΧΡ. vel saltem, qui veneratione quadam moti, vetustissimum illum Græcorum morem imitari studebant. Sed hæc tantum non περιεργως. Vidi-

mus itaque Coptitas ac Latinos diligenter servasse mediam literam in Gr. ΙΗΣ· quam quoque retinendam esse in eadem voce Gothicis characteribus expansè scriptâ, omnino vero simillimum. At Gothi, quod dictum est, ferè semper loco Græci Η substituerunt suum Ε. sic Ἡρώδης est **HERHDES**. Mar. VI, 20. Μαγδαληνή, **MARH ALENE**. Luc. VIII, 2. &c. Sed cuilibet lectori suum integrum esto de hac re iudicium. Nos pauca suggessimus; sed imponendi animo, aut etiam contradicendi studio diximus nihil.

VERS. 19. Ἐδικασθήν η̄ σοφία] Got. **NSYANKHTA GLAQMIDA
YAKP HANANPEI**. ad verbum, *Iusta iudicata est sapientia*. Sic Δικασ-
εἰαυτῶν est **NSYANKHTANA SIK AQMGAN**. i. e. *Iustum seipsum iudi-*
care, vel pronunciare; Luc. x, 29. **NSYANKHTANS** reddimus *Iustos*:
quippe cuius oppositum est **FRAYANKHTANS**. *Peccatores*; Mar. II, 17.
Synonymum verò **ΓΑΚΛΗΤΑΝS**. q. d. *Rectos*; Luc. v, 32. **AQ-**
GAN & GLAQMGAN significant *Judicare, sententiam ferre*: ut, **GLAQ-**
MIDEANN INA SKHLAN VISAN DANPHAN. *Judicabant ipsum*
esse reum mortis, vel morti adjudicabant; Mar. XIV, 64. sic enim Καλέεσαν hoc
in loco exponunt Orientales ut plurimum, ac è nostris aliqui. Hoc firmant
Linguae cognatae in illo Luc. VI, 37. *Nè judicate, & non judicabimini*. ubi
Glossa interlin. *Aldredi* Anglo-Saxonica habet Nellað zie zedoema. þre zie
ne ze zedoemed: Anglo-Saxonica Evangelia impressa, sic: *Nelle ze deman. J*
ze ne beoð demede: Quibus suffragantur Versiones Islandica & Danica: quarum
illa, *Damed eige / so ad þier demest eigi* exhibet; hæc autem, *Sommer icke / saa*
stulle i oc icke dæmuis. Quæ ideo à me adducta sunt, nè lectori sit fraudi ho-
diernus hujus vocabuli usus apud Anglos, quibus **To doom** est plerumque
Supplicis devovere atque addicere: quum tamen commate novissimè citato, pro
Nè condemnate, Islandicè legatur *Fordamed eige / Danicè Fordommer icke / in*
ipsoq; cod. Argenteo, NI AFDAQMIDA. Ex jam explicatis non obscure
constat *Iustificationis* notionem forensè non ignotam fuisse vetustissimis Go-
this, qui δικασῖν, *Iustificare* acceperunt à veteribus traductum per *Iustum iudi-*
care ac pronunciare. His fidem facit quod occurrit, Luc. XVI, 15. **GNZEI**
ΓΑΚΛΗΤΑΝS AQMEIÞ IZVIS SILBANS. pro (γυεις) οἱ δικασῖντες
εἰωνῆς. nec non illud Luc. XVII, 14. quod separatim puto sic legendum, **ΓΑ-**
ΚΛΗΤΡΖΑ ΓΑΤΛΗΑΝS. q. d. *Iustus declaratus vel pronunciatuS*:
nam **ΓΑΤΛΗΑΝ** usurpatur pro Κεχηρηματισμένον, *Divinitus nunciatum*; Luc.
II, 26. Sperabam insuper aliquid lucis accessurum ex Luc. VII, 29. ubi lego,

Populus & publicani ἰδικαίωσαν τὸ θεῖον at hoc nobis inviderunt blattæ vel temporis edacitas, è quibus nihil eluctatum præter unicum ΓΑΡΛΙΗΤΑ
 Hujus denique paraphraseos origo altior peti potest ex Prov. xvii, 15. ubi pro
 וְשֵׁר דִּי צַדִּיק *Justificans impium*, legas Gr. ὁ δίκαιος κρίνει τὸ ἀδίκον. Arab. *القلم الظالم* *Qui judicat vel in judicio declarat iniquum justum.*
 Quæ apprimè consentiunt cum Gothicâ Versione modò eventilatâ.

C A P. XXVI.

VERS. 72. Ἡενί(αὶ) μεθ' ἑκαστῶν] Got. **ΛΕΛΙΑΙΚ** (non **ΛΕΛΙΑΙΚ**. ut in impressis) **ΜΙΦ ΛΙΦΑ ΣΥΛΚΑΝΑΣ**. *Negavit cum juramento jurans.*
 Nam Ὁρκον ὃν ἄριστος ὡς Ἀθεοῦμα Luc. i, 73. exponitur, **ΛΙΦΙΣ ΦΛΝΕΙ ΣΥΣΚ ΥΠΚΑ ΛΒΚΛΗΛΜΛ**: Usurpatur hic in juramento assertorio dicendi modus, qui aliàs usu venit in jurejurando promissorio & obligatorio: ut, Ὁρκω ἄριστον ἀντιθῶ ὁ θεός -- Act. II, 30. Ἀνθρακῶ δὲ ἂν ὁμῶση ἑκαστῶν Num xxx, 2. in Versione Lxx. Interpretum.

C A P. XXVII.

VERS. I. Ἀρχιερεῖς] Got. **ΓΝΑΓΛΝΣ**. *Sacerdotes.* **ΓΝΑΓΛ** vel **ΓΝΑΓΙ** est *Sacerdos*, ἱερός: sæpe tamen ponitur pro Pontifex, Ἀρχιερέως ut, hujus cap. vers. 3, 6, 12. Mar. xiv, 10. Luc. ix, 22. & xx, 1. ac si indifferenter denotaret utrumque: ut, Ἐισήλθεν εἰς τὸ οἶκον τοῦ Θεοῦ, ἐπὶ Ἀβιάθου τοῦ Ἀρχιερέως, καὶ τὰς ἀρχιερεῖς καὶ ἀποστόλους ἐφωγόν, οἷς οὐκ ἔξεστι φαγεῖν εἰ μὴ τοῖς ἱερεῦσι **ΓΑΛΛΙΦ ἸΝ ΓΑΚΑ ΓΦΣ ΝΕ ΛΒΙΑΦΑΚΑ ΓΝΑΓΙΝ. ΓΛΗ ΗΛΛΙΒΛΝΣ ΕΛΗΚΑ ΛΑΓΕΙΝΛΙΣ ΜΑΤΙΑΔ. ΦΛΝΖΕΙ ΝΙ ΣΚΗΛΑ ἸΣΤ ΜΑΤΓΑΝ ΝΙΒΛ ΛΙΝΛΙΜ ΓΝΑΓΛΜ.** Mar. II, 26. Aliàs, Ἀρχιερεῖς sunt plerumque **ΑΝΗΗΜΙΣΤΛΝΣ ΓΝΑΓΛΝΣ**. *Summi sacerdotes*: ut hujus cap. versu 62. ac in aliis Evangelistis passim. Legimus quoque pro Ἀρχιερεῖς, **ΓΝΑΓΛΝΕ ΑΝΗΗΜΙΣΤΛΝΣ**. q. d. *Sacerdotum summi*; Mar. xi, 18. sed & **ΝΕΛΚΓΝΑΓΛΝΣ**. *Superiores vel supremi sacerdotes*; Mar. x, 33. Subiit mirari insuetam illam varietatem, quam affectâsse videtur hic noster Interp. in Pontificibus Judæorum indigitandis, in uno cap. xviii Johannis, unde describimus quæ sequuntur. Ἐκ τῶν Ἀρχιερέων τῶν παλαιῶν, **ΦΙΖΕ ΓΝΑΓΛΝΕ ΑΝΔΒΛΗΤΛΝΣ**. *Sacerdotum ministros*; vers. 3. sicq; vers. 15, 16, & 35. Ἐπισητε τὸ τῶν Ἀρχιερέων δόλον, **ΣΛΞΗ ΦΙΣ ΑΝΗΗΜΙΣΤΙΝΣ ΓΝΑΓΙΝΣ ΣΚΑΛΚ**. *Percussit summi sacerdotis servum*; vers. 10. nec non 19. ὁ δὲ τῶν Ἀρχιερέων τῶν καινῶν ἐκείνῃ, **ΣΛΕΙ ΥΑΣ ΑΝΗΗΜΙΣΤΣ ΥΕΙΗΛ ΦΙΣΛ ΤΛΦΗΝ**

ΤΡΑΦΝCIS (vel, ut opinor, rectius, **ΦΙC ΑΤΡΑΦΝCIS**) i. e. ad verb. *Qui erat summus Sanctus illius anni*; vers. 13. *Ὁσίως δὲ πρὸς τὴν τῶν Ἀρχιερέων; ΣΥΛΗ*
ΑΝΔΗΛΕΓCIS ΦΑΜΜΑ ΚΕΙΚΙCΤΙΝ ΓΝΔCΙΝ. *Itane respondes prin-*
cipi sacerdoti? vers. 22. Denique, πρὸς Καϊάφην τὴν Ἀρχιερέα, **ΔΗ ΚΛΑΓΛΕΙΝ**
ΦΑΜΜΑ ΜΑΙCΤΙΝ ΓΝΔCΙΝ. *Ad Caiapham sacerdotem majorem vel*
Pontificem maximum; vers. 24. conf. & vers. 26. ac cap. XIX, 6. *Pari modo*
ac Theologus Anglo-Saxonicè dicebatur Godcunde lapeop. Divinus magister vel
doctor; Anglicèq; appellatur in eundem sensum, **a Divine**: ita quoque verifi-
 millimum est Got. **ΓΝΔCΑ**. *Sacerdos deductum esse à supremi Numinis ap-*
pellatione, quam cod. Argentei scriba semper exaravit abbreviatè ΓΦ (vid. Cl.
Junii Gloss. in ΓΧΔC) quod an legendum ΓΧΦ. an verò ΓΝΦ. mihi non-
dum satis constat. Scrupulum injecit, quòd Pluralem faciat ΓΝΔΛ. non
ΓΧΔΛ. *Job. x, 34. & observavi in linguis cognatis, eandem Vocalem sive o*
sive u in hoc nomine divino, retentam esse utroque numero: e. g. Anglo-Sax.
God. Angl. God / Alam. Gott / Belg. Godt / Deus, habent Plur. Goday.
Gods / Götter / Goden / Dii. *Sed Islandorum Danorumq; Guder / Dii,*
fit à Sing. Gud / Deus. Olai interim Magni verba sunt: Goth Bonum sive Deum
linguà Gothicà significat; Hist. Septen. lib. II, cap. 24. Quibus tamen è diverso
haud importunè addi potest compositum illud ΓΝΔΛΕΛΗΚΗC pro ἐνλαβὴς
(vel ut aliq. codd. ἐνοσεύς) q. d. Deum timens; Luc. II, 25. quod etiam Islandi-
cum Gudhraddur / Danicum Gudfryctig / Alamannicum Gottfürchtig / & Belg-
icum Godtvæesende ibid. occurrentia, significant. Hoc scil. per N scriptum
videmus: at compositum simillimum quod extat, Job. IX, 31. planè in m. s.
cod. sic pingitur. ΓΦΒΛΧCΤΚΕΙC. éstq; Dei cultor, Gr. Θεοσεύς, Dan. iti-
dem Gudfryctig / Alam. Gottfürchtig / & Belg. Godtvæchtich. Quæ ideo
annotare volui, non solum ut ostendam affinitatem inter ΓΝΔCΑ & ΓΦ vel
saltem ΓΝΔΛ; sed ut hac occasione quoque aliquantò illustrem magni litera-
rum Septentrionalium instauratoris conjecturam in Gloss. suo Got. ad vocem
ΓΝΔCΙ. *ubi sic doctissimus auctor: Fortasse quoque ΓΝΔCΑ non malè de-*
rivatum dixeris à ΓΝΔΛ, Dii; ut paganorum temporib. Sacerdos dictus fuerit
ΓΝΔCΑ *à Diis quorum cultui vacabat. Hæc Cl. Junius. Certè de Zamolxi*
Astrologo, qui & Getarum propheta, affirmat Strabo, Καθερχὸς μὲν ἱερέα καθεβέναι
τῆ μάλιστα πρῶτος παρ' ἐσθῆς θεῶν, μετὰ τῶν δὲ καὶ θεῶν αὐτοπαρρηδόναι -- & paulò post:
Τῆτο δὲ τῆ ἐθῶ διέλενας ἄρχαι καὶ εἰς ἡμέρας, ἀεὶ ἰσὺς ἐνερπομένους εἰς τὰς ἑθῶ, ὅς τῶ μὲν βασιλεὶ
σύμβουλον ἰσῆξε, παρὰ δὲ θεῶν Γέτας ἀνομιλίῃς θεῶν. Quæ sic transferre placuit Guil.
Xylandro: Itaque hunc Zamolxin initio sacerdotem creatum, ejus qui præcipue
colitur apud Getas, Dei: deinde nomen Dei eum accepisse -- ac postea: Is mos ad
nostram usque duravit ætatem, semper aliquo reperto, qui ita esset animatus ut regi

à consiliis esset, & à Getis Deus nominaretur. Geograph. lib. VII. Sed lib. XVI, de plurimarum nationum vatibus haruspicibusq; verba faciens, inserit sequentia: Καὶ ὁ πατρὸς τοῖς Γέτας Θεός, ὃ μὲν παλαιὸν Ζάμουξιν Πυθαγόρειός τις. Quod non aliter verendum censuit Xylander, quàm his verbis: *Et apud Getas olim Zamolxis Pythagoreus*; voce Θεός prorsus neglectâ. Quia, inquit ille in Annot. *Ego hos deos putatos vix credam*, &c. At verò Zamolxin Sacerdotem similesq; divinatores pro Diis acceptos compellatósq; à Getis sive Gothis paganis fuisse, ex loco superius citato didicimus: quod erat demonstrandum. Missis autem Getis paganis, sufficiat pronunciare, nomen ΓΝΑΓΛ apud Gothos Christianos ἱερόν ἢ, aliquidq; sacrum præ se tulisse: sicut enim ΓΝΑΓΛ substituitur pro ἱερός, Sacerdos; ita, ἸΝ ΓΝΑΗΝΣΛ ponitur pro Ἐν τῷ ἱερῷ, In templo; Joh. XVIII, 20. ΜΙΨ ΨΛΝΕΙ ΓΝΑΓΙΝΞΔΛ ἸΣ pro Ἐν τῷ ἱερωτικῷ ἀνθρῶ, Cum is Sacerdotio fungeretur; Luc. I, 8. & vers. 9. pro Κατὰ τὸ ἔθνος τῆς ἱερατείας, ΒΙ ΒΙΝΗΤΓΛ ΓΝΑΓΙΝΑΣΣΑΝΣ. i. e. Secundum consuetudinem Sacerdotii. Quid denique Wulphile in consilio fuerit, cum Pontificem Judaicum tam variis, tamq; magnificis titulis condecoraret, in Joh. XVII modò memorato, haud ausim hariolari; nedum suspicari ipsum voluisse in Gothorum suorum animos ingerere, Episcopum Christianum, æquè ac Pontificem Judæum, tantâ dignitate autoritatèque debere accumulari. Ipsum certè ad amplissimum honoris gradum evectum fuisse prædicant historici, aliquiq; parum amici. Gothicæ gentis Episcopum & ἱερωμένον fuisse, ac legationi ad Imperatorem præfuisse, narrat Sozom. Eccl. Hist. lib. VI, cap. 37. Multum apud Gothos pollentem, adeo ut τὰς ἐκείνης λόγους ἀκνήτους ἐπελάμβανον νόμους, facit Theodorit. Eccl. Hist. lib. IV, cap. 37. Philostorgius (cui tamen epitomator ejus Photius, αὐτοσυναποληψίας non ferendæ notam inurit) non veretur asserere Constantinum M. Imp. sæpe illum vocare solitum τὸ ἰφ' ἡμῶν Μωσῆν, Nostri temporis Mosen; Hist. Eccles. lib. II, cap. 5. Quia nimirum κεληγήσατο τὸ ἔθνος τῆς ἐνοσταν, ἐπίσκοπος ἀντὶ τῶν αὐτῶν κελουσίας. Dux fuit piorum exeuntium in captivitatem Gothicam, primus eorum Episcopus constitutus; Idem ibid.

VERS. 3. Ὁὲ κελεχέθη] Got. ΨΛΤΕΙ ΔΗ ΣΤΑΝΛΙ ΓΑΤΑΝΗΑΝΣ ΨΛΡΨ. Quid in iudicium protractus esset. Namque pro Ἐἰς κελυξ, legimus ΔΗ ΣΤΑΝΛΙ. Joh. IX, 39. Et pro Ἦγelo εἰς τὴν ἔρημον, substituit cod. Argenteus, ΤΑΝΗΑΝΣ ΨΑΣ ἸΝ ΑΗΨΙΔΛΙ. Luc. IV, I. Ducere in iudicium, simpliciter acceptum, non valet tantundem ac Capitis damnare, aut morti adjudicare: nam Deus adducet in iudicium (ἀξεί ἐν κελῶ, secundum LXX.) tam bona quàm mala; Eccles. XII, 14. Huc magis facit Jacobi illud de opulentis qui contumeliis duris, iniquissimisq; judiciis pauperes affligebant; Ὅσοι οἱ πλούσιοι κελουσίας ὄσαν ὑμῶν, καὶ ἀδελφοὶ ἔλκυσαν ὑμῶς εἰς κελύματα; i. e. Per tyrannidem opprimunt, & trahunt ad tribunalia. cap. II, 6. Quos inopum mactatores sic postea alloquitur:

tur: *κατεδικάσατε, ἐφονεύσατε τὸ δίκαιον*, *Condemnastis, occidistis justum*; *Jac. v, 6.* Ac si τὸ κατεσύρειν αὐτὸς τὸ κελὶν (*Luc. xii, 58.*) viam sterneret inevitabilem ad capitalis supplicii condemnationem decretoriam. Hæc aliquantulum ad phræseos explicationem conferre possunt: sed mihi undiquaque non satisfaciunt. Suspicio, aut *κατελείθη* non lectum fuisse ab auctore nostro, qui *καταλείπειν* transferre solet per **ΥΑΚΓΓΑΝ** & **ΓΛΑΧΜΓΑΝ**. ut, *Mar. x, 33.* & *xvi, 64.* aut pro **ΓΑΤΑΝΗΑΝΣ** fortè legendum esse **ΓΑΤΙΝΗΑΝΣ**. significatione forensi (de quo nos pauca in Annot. ad *Matth. xi, 19.*) aut saltem locutione hac Gothicâ judiciarii damnatoriive negotii aliquid implicari, quod priscis mortalibus consuetum, nobis verò incompertum. Mihi festinanti non licet indicare ex Ulpiano in Demost. aliisq; quid significaverit *Ἀπαγωγὴ* in foris Græcorum judicialibus. Satis esto notare ex Hesychio, *Ἀπαγωγὴ, ἢ τῶν κριτῶν αὐτῶν τῶν ἐν δικαστηρίῳ παρόδους* & ex Suidâ, *Ἀπαγωγὴ, δίκης ἐστὶν εἶδος. ἀνάμαται δὲ δὸν τῶ ἀπαίγειν. ἀπήρητο δὲ οἱ κριτῶν αὐτῶν τῶν ἐν δικῆ*. i. e. *ad Undecimviros, Judices Athenienses*. Quibus admodum affine **ΓΑΤΙΝΗΑΝ ΔΗ ΣΤΑΝΑΙ**. *Ducere in judicium*. Neque prætereundum illud, *Act. xii, 19.* *Ἐκέλευσεν ἀπαχθῆναι* quod Vulg. Latinus, ex Romanorum forensium more, appositè vertit, *Duci jussit: Syrus, Jussit eos necare, vel, ut morentur*. Sic Romanis *Duci*, pro *Ad supplicium duci*, sæpius usurpatum.

VERS. 16. *Ἐπίσημον, λεγόμενον* --] Got. **ΓΑΤΑΡΗΙΑ ΑΝΑ**. Quid hoc verbum sibi velit, mihi non constat. *Λεγόμενον* est Got. **ΗΛΙΤΑΝΣ**. *Ὁ λεγόμενον*, **ΣΑ ΗΛΙΤΑΝΑ**. *Job. ix, 11.* *Mar. xv, 7.* Quæ cum hic locum non habeant, puto *Λεγόμενον* non transferri. Lectio videtur mendo laborare: & numquid pro **ΓΑΤΑΡΗΙΑ ΑΝΑ** legendum sit **ΓΑΤΑΙΚΝΙΑ ΑΝΑ**, aut quid simile, judicent ii quibus accessus patet ad ipsum venerandum cod. Argenteum. Ansam suggestit hujus conjecturæ (*ἐπίσημον* nempe vertendum per ali- quod vocabulum à **ΤΑΙΚΝΓΑΝ** vel **ΓΑΤΑΙΚΝΓΑΝ** deductum) quòd *Σημεῖον* nusquam non reddi video per Got. **ΤΑΙΚΝΣ**. Vid. *Mar. viii, 12, 13.* &c.

VERS. 42. Post *καταβάτω νῦν δὸν τῶ σωρῶ* addit Interp. Got. **ΕΙ ΓΑΣΛΙΘΛΙΜΑ**. *Ut videamus*. planè ut *Mar. xv, 32.* *καταβάτω νῦν δὸν τῶ σωρῶ, ἵνα ἴδωμεν* ubi Got. itidem, **ΕΙ ΓΑΣΛΙΘΛΙΜΑ**. Hoc quoque *Matthæi* loco addit Syrus **نظروا** *Ut videamus*. Arabum unus, **نظروا** quod idem significat.

VERS. 58. *Ὁ Πιλάτος ἐκέλευσε*] Got. **ΠΕΙΛΑΤΗΣ ΝΣΛΑΝΒΙΑ Α**. *Pilatus permisit*: siquidem pro *Ἐπέτρεψεν αὐτοῖς* legitur **ΝΣΛΑΝΒΙΑ Α** in. *Luc. viii, 32.* at **ΗΛΙΗΛΙΤ** Gothorum exprimit Gr. *ἐκέλευσε* *Matth. viii, 18.* *Luc. xviii, 40.* Non est dubium quin Interp. noster in suo exemplari Gr. legerit, *Ὁ Πιλάτος ἐπέτρεψε*, quæ in hac ipsâ historiâ habentur, *Job. xix, 38.* Quum hic observaverim aliquid *Johannis* in *Matthæo* inveniri, atque *Marci* aliquid in Anno-

OBSERVATIONES

IN S. MARCI CAP. I. VERS. 2.

 Σ γέγραπται ἐν τοῖς ἀσφάτοις.] Got. **ΣΥΕ ΓΑΜΕΛΙΦ ἸΣΤ ἸΝ**
ΕΣΛΙἸΝ ΠΚΛΗΕΤΑΝ. Sicut scriptum est in *Esaiâ Prophetâ*,
 ut vulg. Lat. & in Manuscriptis aliquibus Gr. Ἐν Ἠσαῖα τῷ ἀσφάτῳ.
 Sicq; Syrus & Arabum tria exemplaria, hósq; secuti Persæ duo.
 Sed Arabs in Bibl. polyglottis, & Æthiops habent *In Prophetis*. De hac
 variatione multi multa. Unicum hæctenus intentatum superest, quod exhibet
 antiquum Euangeliorum Copticè verforum exemplar. Illic enim legitur

ἘΝ ἨΣΑΙΑΣ ΠΡΟΦΗΤΗΣ. In *Isaiâ Prophetâ*: at in margine
 librarius monet pro *Isaiâ Prophetâ* legendum esse, ex *saniori exemplari*,
ΠΡΟΦΗΤΗΣ. *Prophetis*. Rationem porrò subnectit: scil. *Esaias*
prophetavit de Voce clamante: Moses autem & Malachias de Missione angeli pro-
phetaverunt. Quæ codicis oræ ascripta sunt Arabicè, Typis nostris, ut potui-
 mus, expressa, sic se habent:

اشياء كتبها بالصوت الصارخ،
 وموسى وملاخيا كتبوا بارسال الهلاك،

Jesaiæ locus est notissimus, cap. XL, 3. *Vox clamantis in deserto*: &c. Neque
 dubitatur de *Malachiæ* testimonio prophetico, quin extet, cap. III, 1. *Ecce ego*
mitto angelum meum, &c. quamvis Erasmi conjectura sit Hieronymum, dicendo
in Malachiæ sine scriptum est, memoriæ lapsu, respexisse ad cap. IV, 5. *Ecce ego*
mittam vobis Eliam prophetam. Certè luculenter de *Marci* loco isto affirmat
 Hieronymus, Tom. II. epistolâ penult. de optimo genere interpretandi: *Hoc*
exemplum ex duobus Prophetis compositum est, de Malachiâ videlicet & Esaiâ:
 sicq; Theophylactus. At ex *Mose* Prophetâ haud quicquam solet à nostris ob-
 servari in hunc Evangelistæ Textum. Quam quoque Pentateuchi clausulam
 faciat *Johannis Baptistæ* prænunciatricem *Scriba Copticus*, nobis præfestinanter
 scribentibus non licet curiosius investigare. Legitur, *Exod. XXI I, 20. Ecce*
ego mittam angelum meum, qui præcedat te, ut vulg. Lat. ubi pro מלאך *Ange-*
lum, habet versio Samaritana שלח Nuncium, legatum, vel *Apostolum meum*.
 R. Salomonis Jarchi observatio est רבוהינו אטרו זה מטטרון *Magistri nostri*
dicunt, hunc Angelum Metatron esse. *Metatron* verò aliquando exponitur
Metator sive *Legatus Dei*; vid. Jo. Coch in Excerpt. Gem. Sanhed. cap. IV, not. 8.

Sic Exod. xxxiii, 2. *Et mittam Angelum ante faciem tuam: vulg. Lat. Et mittam præcursorem tui Angelum; ubi pro מלאך itidem substituit Versio Samaritana ליהו Legatum, Apostolum.* Consimilia sunt loca Exod. xxxii, 34. Num. xx, 16. &c. Johannem autem Baptistam dictum esse *Angelum, nuncium, præcursorem*, & quasi *Metatorem* qui viam Domini præsterneret, nihil opus est ut moneam. Quæ non ideo à me dicta sunt, acsi crederem aut probaturus essem hunc Angelum de Johanne Baptistâ intelligendum esse, pari modo atque ille apud *Malachiam*: sed conjectare volebam, quibus potissimum moti rationibus, Christiani Coptitæ statuerint *Mosen* æquè ac *Malachiam* prophetâsse de missione illius Angeli, qui præparaturus esset viam Domini; de Johannis nempe illius, qui Christi *πρόδρομος* erat, legatione. Si cui in manus inciderit Pentateuchus Ægyptiacus, definitè forsan hunc nodum expediet.

VERS. 3. τὰς τέρας αὐτῶν] Got. **STAIRS ΓΥΣ ΠNSAKIS.** *Semitas Dei nostri.* Sic cod. Beza vetust. in Gr. τὰ θεῶν ἡμῶν, in Lat. *Dei nostri.* Desumptum est ex *Isai. xl, 3.* ubi pro לַאֱלֹהֵינוּ מַסְלָה habet Versio Gr. τὰς τέρας τῶν θεῶν ἡμῶν. sicuti & τὸ ὄδον κυρίου, hoc *Marci* versu, respondet illi יהוה ירך quod occurrit in priori membro illius commatis *Isaie.* Hic obiter notandum, Sospitorem nostrum, de quo hæc necessariò intelligenda, dictum esse *Jehovam & Deum nostrum*; hocq; εἰσῶς agnitum esse ab Interprete Gothico. Quod aliquantò facit ad Gothos purgandos à graviore pestilentis Arianismi suspitione. Horum enim Episcopum *Ulphilam Arianum fuisse, seu ἡρεσίου professum*, colligit Jac. Gothofredus ex *Philostorgio*, in *Dissertat. ad lib. II, cap. 5.* Deq; ipsis Gothis sic *Theodoritus*: *Μίχρη καὶ τήμερον οἱ Γόθοι μέλονται μὲν τὸ παλιόν λεγόντι τὸ ἦν κληρονομία τῶν ἡδὲν εἰπεῖν ἅ κα ἀνέχονται, καὶ αὐτοὶ κοινανῶδες τοῖς λέγουσιν. ἀλλ' ὁμῶς εἰ παύσασαι τὸ παλαιόν διδασκαλίαν κατέλιπον.* *Hodie quoque Gothi majorem Patrem Filio asserunt, creaturam autem dicere Filium non sustinent, quamvis ab iis qui dicunt, se non abducant: non tamen penitus à paternâ doctrinâ recessere;* *Ecclef. hist. lib. iv, cap. 37.* Propter has aliâsq; nonnullas ambiguitates circa *Wulphilæ Gothorúm*q; ejus defectionem ad impiam *Arianorum* sui temporis hæresin; ac propter hoc & similia quædam in *Textu Gothico* testimonia, dixi, in *Dissertatiunculâ de Versione Gothicâ, Hanc qualemcunque defectionem verisimiliter evenisse post Traductiones Biblicas demum confectas.*

VERS. 10. Ἴδτε ἄνοιγμένους τὰς οὐρανούς.] Got. **ΓΑΣΘ ΠNSΛHKHANS HEMINANS.** *Vidit cælos apertos.* ut vulg. Lat. adeo ut non dubium sit quin legerit *Interp. noster ἡνοιγμένους*, cum aliquot Gr. Manuscriptis. **NSΛHKHANS** ponitur pro ἀνοίγειν. *Luc. I, 64.* & pro ἀνοίξουσιν. *Luc. IV, 17.* Σχέλει verò transfertur in cod. Argenteo per **ΑΨΤΑΙΚΑΝ & ΔΙΣΚΚΕΙΤΑΝ.** In locis huic parallelis, *Matth. III, 16.* & *Luc. III, 21.* dictum est τὰς οὐρανούς vel τὴν οὐρανὸν ἀνοίχθηναι (Got. **NSΛHKHNSA HIMINS.** *Apertum est calum*) quibuscum

buscum hæc nostra Versio penitus concordat. Aliàs *findendi* seu *disfrumpendi* verbo utens Marcus, ostendit caelos non apertos modò, quod alii testantur, sed subito ac uno quasi impetu fuisse diductos atque diffissos.

VERS. 16. Ἀνδρέου τῷ ἀδελφῶν ἀνδρῶν.] Got. **ΑΝΔΡΑΝ ΕΒΡΑΪΚ ἸΣΨΙΣ ΣΕΙΜΩΝΙΣ**. acsi legisset cum cod. Alexandrino, Ἀνδρέου τῷ ἀδελφῶν τῶ Σιμωνῶν. vel potius, *Andream fratrem ejus*, nempe *Simonis*. Neque aliter, puto, vertendum illud in hujus loci traductione Moscoviticâ, ἈΝΔΡΙΑ, ΒΡΑΤΑ ΤΟΓΟ ΣΗΜΟΝΑ. Evangelia Coptica eandem certè lectionem amplectuntur: illorum enim Versio, quam Typorum defectu exprimere nequimus, sonat *Andream fratrem Simonis*. Nec mirandum quod author Ægyptiacus hic *Simonis* mentionem, cum aliis, faciat, qui *Matth. 1x, 10.* post hæc verba καὶ ἰσῶς ἀνδρῶν ἀνακεμήντων ἐν τῇ οἰκίᾳ, addit ἸΣΙΣΕΩΝΙΣ *Simonis*: ubi hæc margini apposita con-

spiciuntur, **ΣΙΣΕΩΝΙΣ ὁρβῆ ὕβρῆ βῆ** In Coptico duntaxat habetur *Simon*.

Quod etiam notavit è codicis sui Arabici margine Petrus Kirstenius, in Notis ad *Matth. 1x, 10.* *Simonis* nomen, in hoc Marci loco, adjectum videtur, explanationis gratiâ sive distinctionis: sic enim S. Textum legimus; *Et Jesus præteriens secus mare Galilææ, vidit Simonem & Andream fratrem ejus*, nempe *Simonis*; non *suum*, scil. Christi. Non absimile est quod occurrit, *Mar. v, 37.* Versione vulgatâ, *Et Jesus non admisit quenquam se sequi, nisi Petrum & Jacobum & Johannem fratrem Jacobi.* Ubi pro Ἰακώβου habent aliqui codd. mss. ἀνδρῶν. ut hic pro vel post ἀνδρῶν habent aliqui τῶ Σιμωνῶν.

VERS. 17. Ποίησω ὑμῶν γενεὰ ἀλιέων ἀνθρώπων.] Got. **ΓΑΤΑΝΓΑ ἰΓΥΙΣ** (rescribe ἰΓΥΙΣ) **ΥΛΙΚΨΑΝ ΝΗΤΑΝΣ ΜΑΝΝΕ**. i. e. ad verbum, *Faciam vos duos (vel, ut vos duo sitis) capientes, aut captores hominum.* **ΓΑΤΑΝΓΑΝ & ΤΑΝΓΑΝ** significant *Facere*. De **ΓΑ** præpositivâ syllabâ seu augmento otioso, superfluum esset multa differere: unaquæque enim Textûs Gothici pagella usum ejus per familiarem esse testatur. Pro Got. **ΓΑ** retinebant Anglo-Saxones **ge**. quod Verbis quamplurimis præmittebatur aut rejiciebatur pro loquentis aut scribentis arbitrio. Exemplum esto hic ipse locus, ubi pro Got. **ΓΑΤΑΝΓΑ** habent tria exemplaria mss. Ic 50. Cantabrigiense verò Evangeliorum Anglo-Sax. Manuscriptum, Ic 760. Theotisci sive Franci vett. utuntur **ge / gi / &** aliquando **je /** (vid. Cl. Junii Observat. in Willeramii pag. 62.) sed **& fa / fe & fi /** præcipuè in Participiis Verborum præteritis formandis. Alamanni habent **ge /** Belgæ, **ghe** vel **ge /** quæ Participiis præteritis, ac Nominibus, ut vocant, verbalibus quibusdam constanter præfigunt. Quin & apud Anglos qui, tertio abhinc retro seculo, sermone patrio scrip-

scripserunt, usitata erant **umade / υβουη / &c.** pro Belg. **gemaect / geboren /** i. e. **Factus, natus.** Sed de his plus satis. **ΓΑΤΛΗΓΛ** hic planè Futuri temporis est, aliàs pro **ποιήσω** ut plurimum reperitur **ΤΛΗΓΛΗ.** atque pro **ποιῶ,** **ΤΛΗΓΛ** & **ΓΑΤΛΗΓΛ.** Sæpiùs contigit hanc observâsse confusionem Temporum tam in Gothicâ quàm Anglo-Saxonicâ linguâ, cujus omnino monendus est lector inexercitator; nè in hisce minutiis, à nemine, quod sciam, hæctenus notatis, hallucinetur atque graviùs à scopo aberret. In **Jo-** **hannis** etenim **cap. XIV, 12.** **Ἐγὼ ποιῶ** est **ik ΤΛΗΓΛ.** & **vers. 14.** **Ἐγὼ ποιῶ** est etiam **ik ΤΛΗΓΛ:** Sic ejusdem capituli **vers. 13 & 31.** legitur utrobique **ΓΑΤΛΗΓΛ** in Gothicâ, & **ic do** in Anglo-Saxonicâ **Versione:** sed **Textu Græco** atque **Latino** illic habetur, **ποιῶ,** **Faciã,** hic autem, **ποιῶ,** **Facio.** Istiusmodi exempla plura congefferam, præcipuè in nostris Saxonice: sed recensionem reclamant, quæ superflunt, horulæ. Proximè succedit **ἱρῦις.** **vos duos;** vel, ut Græcè liceret dicere, **οφῶϊ & οφῶ.** De Verbis Gothorum dualibus diximus ad **Matth. XI, 2.** restat ut paucis adjiciamus Observatiunculam de Septentrionalium aliquorum Pronominibus dualiter sumendis. In hoc autem Parallelismo subjecto citantur Gothica ex cod. Argenteo, Anglo-Saxonica verò è **Textu Evangelico** **παραλλήλων** edito, Islandica denique petuntur è **Runolphi Jonæ Grammaticâ Islandicâ Hafniæ excusâ,** ann. **CIC IDC LI.**

P R O N O M. P R I M I T I V A

Primæ Personæ.

	GOT.	ANGLO-SAX.	ISLAND.	Interp.
Casus rect.	UIT. <i>Job. XVII, 22.</i>	þyt. <i>Luc. XXIII, 41.</i>	Þid.	} Nā'i, Nā, Nos duo, &c.
Casus obliq.	HTKIS. <i>Mar. X, 37.</i> & HTTKIS. <i>Matth. IX, 27.</i>	Unc. <i>Matth. III, 15.</i>	Oefar Gen. Oefur Dat. & Accus.	

Unde

P R O N O M. P O S S E S S.

.....	Uncep. <i>Luc. XII, 13.</i>	Oefar Masc. & Fœm. Oefar Neut.	Nā'itæ, Noſter duo- rum.
-------	---------------------------------------	---	---

P R O.

PRONOM. PRIMITIVA

Secundæ Personæ.

	GOT.	ANGLO-SAX.	ISLAND.	Interp.
Cafus rect.	{	Ly̅t. Matth. xx, 22.	þid.	} Σφῶι, Σφῶ, Vos duo, &c.
Cafus obliq.	{ iruis. Mar. x, 36. &	Inc. Matth. ix, 28.	yctar Gen. yctur Dat. & Accuf.	
	{ irruis. Mar. xi, 2. &			
	{ izuis. Luc. xix, 31.			

Unde

PRONOM. POSSESS.

irruak. Matth. ix, 29.	Incep (nam pro Eoppum habent aliq. codd. Incpun) Matth. ix, 29.	yctar Masc. & Fœm. yctarr Neut.	Σφῶιτεσ, Vester duo- rum.
----------------------------------	---	---------------------------------------	---------------------------------

Eorum, quæ hac de re subnotaveram, delineationem dedi, supplementum demandans instructis aptiori supellectile literariâ, ac secessu fruentibus minùs inquietato. De **igā** quod occurrit, *Luc. II, 50.* dubitari potest, utrum inter Dualia sit numerandum, necne. Mihi videtur Plurale dicendum, atque ad amussim respondere Anglo-Saxonico *hiz*. Ambobus enim hoc commune, ut Fœmininè usurpentur pro *icēn*, *Illam* vel *eam*, in Accusandi casu Singulari: huic etiam nusquam non contingit ut ponatur pro *illi*, in Numeri Pluralis casu Nominandi. Exemplum esto *Matth. xxii, 28.* Calle *hiz hæþon hiz.* *Omnes illi septem habuerunt eam.* Atque hoc quoque de **igā** affirmari posse opinor. In veteribus Anglo-Saxonum monumentis quæ penitioris sunt antiquitatis (qualis est *Cædmonis* Monachi Paraphrasis poetica) creberrimus invaluit usus Dualium, quæ postea citerioribus seculis obsolescere cœperunt atque evanescere: adeo ut

in hodierno Anglorum fermone nè vola quidem aut vestigium eorum appareat. Hinc etiam iudicium fieri potest de linguâ Islandorum. Sed huiusmodi Grammaticalibus diutiùs immorari, neque per nostrum tempus angustissimum licet, nec fortassis expedit ob lectoris, ad res potiùs quàm Voces attenti, gravitatem. Denique **NHTANS** hic usurpatur pro ἀλιείς, pari fermè ratione ac in Versione Anglo-Sax. collateralis, pro *Piscatores hominum* substituuntur **Sapla onþonbe**. *Animarum captores vel capientes*. Quid hæc significant, opportunè docet locus consimilis *Luc. v, 10.* ubi Græca Ἀλιεύς ἔση ζωζαν transferuntur Gothicè, **MANNE SIND NHTANS**: Latina verò *Homines eris capiens*, Anglo-Saxonice interpretata sunt, þu biʒt men ʒeþonbe. Ἀλιείς seu *Piscatores* sunt Gothicè **FISKGANŠ**. Anglo-Sax. *Fiscerpa*. ut, *versu* proximè antecedenti; scil. *Mar. I, 16.* **NHTANS** autem *irretiendi* significatu aut etiam *illaqueandi* accipi probabile est: quia, præter modò allegata de ἀλιείς & ζωζαν (quibus respondent **NHTANS** & **Onþonbe** utroque, ut videtur, Numero) usurpatur quoque de capturâ piscium, in illo *Luc. v, 9.* Ἐπὶ τῇ ἄρχῃ τῶν ἰχθύων ἦ σωέλαιον, **IN ΓΑΛΛΗΣ ΨΙΖΕ FISCHE ΨΑΝΖΕΙ ΓΑΝΗΤΗΝ**: Et, quod maximè huc facit, *Mar. xii, 13.* de insidiantibus Christo loquenti dicitur, Ἰνα ἀνθρὸν ἀρρέυσωσι λογῶν, **EI İNA GANHTEİNA VANĀA**. ubi pro ἀρρέυσωσι, in exemplaribus quibusdam legitur *πυρδύσωσι*, quod occurrit *Matth. xxi, 15.*

VERS. 21. Ἐδίδασκε.] Got. **ΛΛΙΣΙΔΑ İNS**. *Docebat eos*: ut Vulg. Latinus. Bezae cod. vet. habet Ἐδίδασκεν ἀνδρῶν. Orientalium plerique lectionem sequebantur si non aliam, certè aliter distinctam: namque pro Ἐσελθὼν εἰς συναγωγὰς, ἐδίδασκε, supponunt, *Docebat in synagogis eorum*. Satis esto monuisse, apud *Luceam* loco parallelo reperiri Ἡ δὲ δίδασκων ἀνδρῶν. cap. iv, *vers. 31.* ubi noster tamen habet solummodò **VAS ΛΛΙΣΓΑΝΔS**, *Erat docens*; omisso ἀνδρῶν.

VERS. 25. Ἐξελθε ἐξ ἀνδρῶν.] Got. **NSΓΑΓΓ NT NS ΨΑΜΜΑ. ΛΗΜΑ ΠΝΗΚΛΙΝΓΑ**. *Exi foras ex illo, spiritus immunde*. In cod. Bezae antiquo hæc conspiciuntur: Ἐξελθε ἐκ τῶ ἀνθρώπου, πνεῦμα ἀκάθαρτον, in Lat. *Exi de homine, spiritus immunde*. Æthiops quoque addit **שׁכַּח שׁפּוּמ** *Spiritus immunde*. Conferatur illud *Mar. v, 8.* Ἐξελθε ἐκ πνεύματος ἀκαθάρτου ἐκ τῶ ἀνθρώπου. Got. **NSΓΑΓΓ ΛΗΜΑ ΠΝΗΚΛΙΝΓΑ NS ΨΑΜΜΑ ΜΑΝΝ**. Concordantia manifesta est.

VERS. 27. Καὶ ἐθαμβήθησαν πάντες] Got. **ΓΛΗ ΛΕΣΛΑΠΦΝΧΑΘΑΝΝ ΑΛΛΑΜΙ ΣΙΔΑ ΛΛΕΙΚΓΑΝΔ ΑΝS**. *Et obstupescati vel attoniti sunt omnes mirantes*. Vulg. Lat. *Mirati sunt*. Noster describere periphrastice conabatur τὰς ἐκθαμβήσας, *expavescentes, atque cum stupore mirabundos*. Θαμβῶ enim exponitur per **ΛΕΣΛΑΠΦΝΑΝ**. *Luc. iv, 36.* & **ΣΙΔΑ ΛΛΕΙΚ**. *Luc. v, 9.* sic pro ἐθαμβήσας legitimus **ΛΕΣΛΑΠΦΝΧΑΘΑΝΝ**. *Mar. x, 24.* at *vers. 32.*

pro eodem usurpatur **ΣΙΔΑΛΛΕΙΚΙΔΕΔΗΝ**. **ΣΙΔΑΛΛΕΙΚΩΝ** autem est propriè *Admirari*. Sed vide quæ supra diximus ad *Matth. ix, 8*. ubi per otium licuit hujusmodi periphrasin anxius expendere. Quòd autem statim hoc ipso *commate* sequitur, **ΣΥΛ ΕΙ ΣΧΙΚΙΔΕΔΗΝ ΜΙΦ ΣΙΣΜΙΣΣΧ** (sic enim voces censeo distinguendas) id est *Adeo ut quærent inter seipfos, vel Secum mutuo disceptarent*, pro Gr. *Ὡστε συζητεῖν ἀλλήλους*, vix existimo dignum notatu. Pro *ἀλλήλους* (vel, ut in aliis editionib. rectius, *ἀλλήλους*) plures codd. Gr. exhibent *ἑαυτῶν* quam lectionem ob oculos habuit Got. Interpres; aut saltem legebat *ἀλλήλους* aspiratè, quod idem valet.

VERS. 38. [*Ἀγωμεν εἰς ἑως ἐχομένας κωμοπόλεις.*] Got. **ΓΑΓΓΑΜ ΔΗ ΨΛΙΜ ΒΙΣΗΝΩΛΝΕ ΗΛΙΜΩΝ ΟΛΗ ΒΛΗΚΓΙΜ**. *Eamus in proximos vicos & civitates*, ut Vulg. Lat. Manuscripti aliquot Gr. habent *Ἀγωμεν εἰς ἑως ἐξῆς κόμης, καὶ εἰς ἑως πόλεις*. Sicq; Syrus, Arabs ac Persæ sepe separatim legunt *Vicos & urbes*, quod hìc conjunctim est *κωμοπόλεις* sed Arab. Versio in Bibl. polyglott. Lond. omittit **ἵρη** *Pagi*, quod in cæteris agnoscitur. In *Lucæ* etiam loco parall. legimus *ταῖς ἐτέροις πόλεσιν εὐαγγελίζομαι με δεῖ* cap. *iv, 43*. Coprita retinet Compositum Gr. scribitq; **ΝΙΚΩΜΕΠΟΛΙΣ** & *κωμοπόλεις*, quod auctor Scalæ electæ haudquaquam intellexit, ubi vertit **ἵρη καὶ ἵρη** *Civitates aliæ*. Habent, fateor, Interpp. Arabici, *Eamus in loca ALIA ex civitatibus &c.* sed hoc modo, ni fallor, exprimere volebant *ἐχομένας* (aut forsàn *ἐτέρας* è Textu parall.) q. d. *Alias vicinas urbes*. Non vacat fusiùs hanc rem enucleare. Notet lector curiosus, Heb. **ἵρη** pro punctorum Vocalium diversitate significare *Alius & Post*: quorum illi respondet **ἑτερος**, huic verò aliquoties **ἐχομενος** apud *Lxx*. Interpp. vide *Gen. xli, 23*. *Psal. lxxviii*, (vel *lxxvii*), 26. &c. De **ΒΙΣΗΝΩΛΝΕ** conf. loca citata in Glossario Gothico.

VERS. 41. [*Ἐκτείνων τὴν χεῖρα.*] Got. **ΠΕΚΛΩΚΩΝΔΣ ΗΛΑΝΔΗ ΣΕΙΝΑ**. *Extendens manum suam*. Sic Vulg. Lat. & Orientales. Cod. quoque Bezæ vet. habet *χεῖρα αὐτῆς*. Alioquin putàram *suam* exegeticè adjectam (ut *tua* in **ΠΕΚΛΩΛΗΚΗΤΕΙΣ ΨΕΙΝΩΣ**. *Peccata tua*; *Mar. ii, 9*.) sed loco consimili *Luc. v, 13*. pro *Ἐκτείνων τὴν χεῖρα*, noster substituit tantùm **ΠΕΚΛΩΚΩΝΔΣ ΗΛΑΝΔΗ**, ut & vulg. Lat. Orientales tamen *suam* itidem, explanationis causâ, subjungunt. Hujusmodi discrepantias minoris momenti posthac sicco pede præteribo; uti quoque nominis *Jesu* adjectionem, infra **VERS. 42. & 45.** ac **CAP. II, 4 & 15.** &c. quod etiam antea submonitum est.

CAP. II.

VERS. 4. Καλώσι ἐν κορβέταις.] Got. **INSAIIDEANN FATA BADI
GALH FRALLIARTON.** *Funibus ligabant lectum, ac demittebant.* Hanc
periphrasin pluribus enarratam à Perf. Interprete in Bibl. polyglottis, atque gra-
phicè depictam in Euangeliis Arab. Romæ impressis, conspiciat quicumque Para-
phrasibus delectatur. Vim hujus Verbi καλῶν abundè docent *Act. ix, 25.*
2 Cor. xi, 33. & *Act. xxvii, 30.* quo novissimo loco usurpatur in re navali;
scil. τῶν ναυῶν χαλασθῆναι τῷ σκάφῳ εἰς τὴν θάλασσαν. Quod in mentem revocat
phrasin nauticam quâ naviculatores nostri utuntur, ubi cados, tormenta, &c.
funibus prævincta in navigium invehunt aut etiam evehunt; nempe, **To sling.**
Atqui an hoc affinitatem aliquam habeat cum Got. **SALGAN** à quo fit **IN-
SALIDEANN.** judicium esto penes Etymologos. Omnino consule Cl.
Funii Glossarium Gothicum.

VERS. 12. Καὶ δεξάζεν τὸ Θεὸν, λέγοντες· Ὁμὲν εὐδοκίᾳ ἔτους εἰδομεν.] Got. **GALH
HANHIDEANN MIKILGANΔANS ΓΦ. UIFANΔANS ΦΛΤΕΙ
AIY SYA NI ΓASEONN.** i. e. ad verbum, *Et exaltabant magnificantes
Deum, dicentes quòd nunquam sic vidissent.* Δεξάζεν circumlocutione quoque
transfuit Gothorum Antistes, qui alias perpetuò ferè κατὰ πόδα reddit Græca;
q. d. *Laudibus efferebant, summum magnificentissimūq; prædicantes atque cele-
brantes Deum.* *Lucæ v, 26.* Ἐδέξαζον τὸ Θεὸν est tantum **MIKILIDEANN
ΓΦ:** Hic noster solus, quod sciam, habet *Viderunt* tertiæ Personæ, hoc
in loco, pro εἶδομεν, primæ: *Lucæ* enim loco jam laudato, εἶδομεν traduci-
tur **ΓΑΣΛΙΘΑΜ:**

VERS. 17. Ἀκαθάρτους εἰς μετένοιον.] Got. **AK FRAYANKHTANS.** *Sed
peccatores; omisso ad pœnitentiam.* Idem ipsum observatum ad *Matth. ix, 13.*
quò lector relegandus.

VERS. 18. Καὶ ἦσαν οἱ μαθηταὶ Ἰωάννη καὶ οἱ τῶν Φαρισσαίων νηστεύοντες.] Got. **GALH
VESNN SIPPANGXS IXHANNIS GALH FRKEISMEIS FASTAN-
ΔANAS.** *Et erant discipuli Johannis & Pharisei jejunantes; ut vulg. Lat.
Pharisei scil. ponitur pro Phariseorum discipuli.* Bina Gr. exemplaria dicuntur
pro Φαρισσαίων exhibere Φαρισαῖοι. Cod. Alexandr. habet οἱ Φαρισαῖοι. Parum re-
fert hic notare Arabum variationem, aut Versiones alias ad calculos exigere.
Satis esto observare, Διαὶ οἱ μαθηταὶ Ἰωάννη καὶ οἱ τῶν Φαρισαίων — quæ sequuntur in
posteriori hujus versiculi membro, quæq; noster itidem reddit **AN OE SI-
PPANGXS IXHANNIS GALH FRKEISMEIS** — concipi his verbis,
G g g 2 Matth.

Matth. IX, 14. Διατί ημεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι —; at *Luc. v, 33.* hoc modo; Διατί οἱ μαθηταὶ Ἰωάννου ηἰσέουσιν —, ὁμοίως καὶ οἱ ἑ Φαρισαίων —; in quorum Textuum utroque Interpretes quaquaversus feliciter conveniunt. Nolter etiam in illo *Matthæi* exhibet **ΦΑΡΙΣΑΙΟΙΣ**. *Pharisæi*; in *Lucæ* isthoc, **ΣΑΜΑΛΕΙΚΩ ΓΛΗ ΦΑΡΙΣΑΙΟΙ** (pro quo tamen omnino legendum **ΦΑΡΙΣΑΙΟΙ** in Gen. pl.) *Similiter & Pharisæorum*. *Matthæus* itaque dixerat *Pharisæi*; *Lucas*, *Pharisæorum discipuli*, qui & ipsi *Pharisæi* censendi sunt (vid. *Matth. xxii, 16.*) ex quibus collatis nascitur conciliatio circa discrepantias in *Marco*. Tanti refert parallela advocare, ut Scriptura sit suiipsius conciliatrix.

VERS. 21. Ἄρει τὸ πῆρωμα ἀπὸ τοῦ κρημνοῦ τοῦ παλαιῦ.] Got. **ΛΕΝΙΜΛΙ ΕΝΛΑΡΝ ΛΕ ΦΑΜΜΑ ΣΑ ΝΙΝΓΑ ΦΑΜΜΑ ΦΑΙΚΝΓΙΝ**. Acti lectum esset, Ἄρει τὸ πῆρωμα ἀπὸ τοῦ κρημνοῦ τοῦ παλαιῦ. Omnia quoad syntaxin obscura. Pro ἀπὸ autem habetur ἀπ' ἀπὸ in cod. quodam Montfortiano: πρός; τὸ παλαιῦ legitur διὰ τοῦ παλαιῦ, in cod. *Bezæ* vet. atque in Syr. **נִלְיָן יוּ** de vel è *veteri*. **ΦΑΜΜΑ ΦΑΙΚΝΓΙΝ** denique respondet τὸ παλαιῦ; *Luc. v, 36.* Eos, qui desudârunt in Translationibus adornandis, ferè contentos video senlum reddidisse, minúsq; sollicitos fuisse de vocum constructione. Si liceret suspicari Gothica aliquanto luxata, in promptu esset sic restituere: **ΛΕΝΙΜΛΙ ΕΝΛΑΡΝ ΣΑ ΝΙΝΓΑ ΛΕ ΦΑΜΜΑ ΦΑΙΚΝΓΙΝ**. Tollit supplementum illud novum aliquid ex *veteri* vestimento. A quo parum abit illud vulg. Latini, *Aufert supplementum novum à veteri*. ἀπὸ quidem hic abest, sed & consideratur in cod. *Bezæ* vet. Verùm nihil temerè immutandum.

VERS. 23. — Ὅδον ποιῶν ἄκοντες τὰς σείκους.] Got. — **ΣΚΕΥΣΑΝΔ ΑΝΣ ΚΑΝΠΓΑΝ ΛΗΣΑ**. *Iter facientes vellere spicas cœperunt discipuli ejus*. Sic Orientalium unus phrasin quoque transmutat, sed non aliâ de causâ, opinor, quàm commodioris expositionis. Quod cod. quidam ἄκοντες habeat pro ἄλλοις, parum facit ad hanc rem: quippe qui & ὄδον ποιῶν prorsus omittens legit Ἡξῆραις οἱ μαθηταὶ ἄκοντες ut *Matth. xii, 1.*

VERS. 24. Ἴδε, τί ποιοῦσι;] Got. **ΣΛΙ. ΘΑ ΤΑΝΓΑΝΔ ΣΙΠΧΝΓΧΣ ΨΕΙΝΛΙ**. *Ecce, quid faciunt discipuli tui—?* Et codd. aliquot mss. addunt οἱ μαθηταὶ ἑ, quomodo etiam legebat *Interp. Æthiops*. Hæc, quæ necessariò subintelligenda erant, vel adjiciuntur explicativè; vel desumpta videntur ex *Matth. xii, 2.* ubi legimus, Ἴδὲ οἱ μαθηταὶ ἑ ποιοῦσι.

VERS. 26. Ἐπὶ τῶ ἀρχιερέως,] Got. **ΝΕ ΓΝΔΓΙΝ**. *Sub sacerdote*. De hac voce ac versionis ratione fusiùs diximus ad *Matth. xxvii, 1.* Sequitur hoc *commate*, Ὅχι ἐξέσι φαγεῖν, εἰ μὴ τοῖς ἱερεῦσι.] Got. **ΝΙ ΣΚΗΛΔ ἸΣΤ ΜΑΤΓΑΝ ΝΙΒΑ ΛΙΝΛΙΜ ΓΝΔΓΑΜ**. *Non licet edere nisi solis sacerdotibus*. Arabs similiter transfert **ليس الاكل** *Sacerdotibus tantum*. Recurrendum ite-

iterum ad harmoniam Evangelicam. Matthæi verba sunt, 'Εἰ μὴ τοῖς ἱερεῦσι μόνοις' cap. xii, 4. Lucæ verò, 'Εἰ μὴ μόνος τὰς ἱερεῖς' cap. vi, 4. Noster itaque expressum dedit, quod omni dubio procul erat subaudiendum.

C A P. III.

VERS. 21. Καὶ ἀκούσαντες οἱ παρ' αὐτῶ,] Got. ԳԼԻ ԿԱՆՏԳԱՆԸ ԱՆՏ ԲԿԱՄ ԻՄՄԱ ԵՂԿԱՐԳՐՏ ԳԼԻ ԱՆՓԱՐԱԼԻ. Et audientes de vel ab illo Scribæ & alii, sive cæteri. Penè ut Bezae cod. vetustiss. in quo hæc dicuntur extare; 'Ὅτι ἤκουσαν παρ' αὐτῶ οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ λοιποί. Sic lectio varians describitur in Bibl. polyglott. sed in ipsius Theodori Bezae Annotationibus legimus, καὶ ὅτε &c. Hoc additamentum, quod omnes alii, quos tracto, interpretes averfantur, affinitatem aliquam habet cum iis quæ versu proximo sequuntur: καὶ οἱ γραμματεῖς οἱ ἀπὸ Ἱερουζολύμων καὶ σαδουκαῖοι, &c. Scribæ itaque cæteri; secundum Auctorem nostrum, de Christo dicebant, 'Ὅτι ἐξήγη' sed Scribæ, qui Hierosolymis descenderant, dicebant, 'Ὅτι βεελζεβούλ ἐστίν. Scribæ & Pharisei, inquit Chrysofotomus (Homil. LI, in Matth.) πανταχῶς τῶ φυλῶν ἡσων διεπαρμένοι, καὶ εἰς διδόνον διηρημένοι μέρη' ἀλλ' οἱ τῶν Ἱερουζολύμων ἔχοντες (i. e. Hierosolymitani) ποτηροῦσι τῶ ἀπῶν ἡσων, αἵτε καὶ παλαιοὶ ἀπολάουσις πηγῆς, καὶ πολλὰ κενημένοι τὸν τύπον. Versus iste, siquis hujus Evangelistæ alius, interpretationes passus est diversè sentientium. Vid. è recentioribus, If. Casaub. Exercit. ad Baron. xiv, cap. 17. Hug. Grotium, Hen. Hammondum & Nortonum Knatchbull in locum, Mer. Casaubonum de Enthusiasmis, cap. 3. &c. Plerique alii de Christi cognatis, aut saltem amicis hæc dicta existimant: at Got. Interpres, qui pro 'οἱ παρ' αὐτῶ, legerat Περὶ αὐτῶ οἱ γραμματεῖς &c. manifestè censuit intelligendum de inimicis.

VERS. 29. 'Ενοχός ἐστιν αἰώνως κελσεως.] Got. ՏԿՆԼԱ ԻՏՏ ԱԻՎԵԻՆԱԻ ԶՐՏ ԲԿԱՎԱՆԿԻՏԱԼԻՏ. Reus est æterni peccati. Codd. aliquot Gr. legunt 'Αμαρτίας. Vulg. Lat. Delicti; Cyprianus, Peccati (Epistolarum lib. III, epist. 14.) Cod. quoque Copticus habet ԻՍՏԱՆՈՅԻ ԻՆԵՆԵ Զ q. d. Αμαρτίας αἰώνως. Dicitur autem 'Αμαρτία αἰώνως, quoniam peccator ἐκ ἐξῆς ἀφελῖν εἰς τὸν αἰῶνα' ut præcedentia verba declarant. Κελσεῖς aliquando usurpari pro κελσεῖσι & ΝΟՄ Peccatum, quandoque pro Pæna peccati poni non est ignotum.

VERS. 32. 'Ἰδὲ, ἡ μήτηρ σε, καὶ οἱ ἀδελφοί σε] Got. ՏԼԻ. ԱԻՎԵԻ ՓԵԻՆԱ. ԳԼԻ ԵՂՐՓԿԳՐՏ ՓԵԻՆԱԼԻ. ԳԼԻ ՏՎԻՏԿԳՐՏ ՓԵԻՆՐՏ. Ecce mater tua, & fratres tui, & sorores tuæ. Plures codd. Gr. etiam addunt, καὶ αἱ ἀδελφαί σε. Sed & versu 35. sequenti legimus, 'Αδελφός μου καὶ ἀδελφή μου' Got. ԵՂՐՓԱՐ ՄԵԻՆՏ ԳԼԻ ՏՎԻՏԱՐ. excidente μου. Cæterum

VERS. 31. præced. pro 'Οι ἀδελφοὶ καὶ ἡ μήτηρ αὐτῶν, habet noster, **ΛΙΦΕΙ** ἰS **ḠΛΗ ΒΚΧΦΚḠNS** ἰS. *Mater ejus & fratres ejus.* Ubi non solum adjicitur ἰS. αὐτῶν, post ἀδελφοὶ: sed & ordo invertitur, præponendo ἡ μήτηρ: qui quidem ordo servatur in *versibus* seqq. 32. & 33. Hujusmodi adjectionibus Pronominum atque omissionibus patrocinantur sæpius aliquot Græci MSS. Nos istiusmodi discrepantias intactas relinquimus, quas cuivis lectori obvium est, nobis tacentibus, observare. Etymologi notent affinitatem inter Gothicum **ΛΙΦΕΙ** ac Finonicum **aiti** / *Mater*: siquidem in Finnorum sive Finlandorum Bibliis *Jesuxen aiti* est *Mater Jesu*; *Joh.* II, 1.

C A P. IV.

VERS. 1. 'Επὶ τῷ ῥῆσι.] Got. **ANA STAFΛ.** *In litore.* Arabs in Bibl. polyglott. على ساحل البحر *Secus litus maris*, pro Gr. Πρὸς τὴν θάλασσαν ἐπὶ τῷ ῥῆσι. Copt. **ΣΙΠΙΧΡΟ** & *In litore vel ripa*: nam pro 'Εἰς (vel, ut cod. Alexand. ἐπὶ) τῷ ἀγιαλῶν, occurrit **ΣΙΠΙΧΡΟ** & *Joh.* XXI, 4. Apprimè conveniunt loco parallelo *Matth.* XIII, 2. qui exhibet, 'Επὶ τῷ ἀγιαλῶν.

VERS. 3. 'Εξῆλθεν ὁ σπείρων τῶν σπείρων.] Got. **HKRAN SA SAIANAS AN SAIAN FRAIYA SEINAMMA.** *Exiit sator ad seminandum semen suum.* Planè ut *Lucæ* VIII, 5. 'Εξῆλθεν ὁ σπείρων τῶν σπείρων ἐν σπείρων αὐτῶν: quo loco parall. repetuntur eadem ipsa verba Gothica. Sufficit harmoniam verbo indicâsse.

VERS. 4. Ἦλθε καὶ πλενὰ τῶν ἄρτων.] Got. **UEMHN FENGARS.** *Venerunt volucres*; nullâ mentione factâ τῶν ἄρτων. In exemplaribus etiam manuscriptt. Gr. circiter 17. deprehenditur desiderari, itémq; in Versionibus Syr. Arab. Æthiop. Copt. &c. Vulg. Lat. agnoscit: sed *Antiqua nostra manuscripta*, inquit Luc. Brugensis, *omittunt coeli, quemadmodum etiam Syrus, &c.* Anglo-Saxo non aliter transtulit, quàm Fuzelay comon. *Volucres venerunt, vel veniunt.* Diversitatis hujus scandalum amoliantur Evangelistæ Matthæus & Lucas: quorum ille in eâdem parabolâ enarrandâ habet, Ἦλθε καὶ πλενὰ. *Matth.* XIII, 4. hic verò, Τὰ πλενὰ τῶν ἄρτων. *Luc.* VIII, 5.

VERS. 8. Ἐν τριάκοντα, καὶ ἐν ἑξήκοντα, καὶ ἐν ἑκατόν.] Got. **AIN A. ḠΛΗ AIN Ḡ. ḠΛΗ AIN K.** i. e. ad verb. *Unum XXX, & unum LX, & unum C.* Eadem repetuntur *commate* 20. seq. **AIN** est *Unum*: ut, *Joh.* XVII, 22. ἵνα ὡσιν ἐν, καθὼς ἡμεῖς ἐν ἵσμεν. Got. **EI SIGAINA AIN. SYA SYE YIT AIN**

AIN SIGNM. Anglo-Sax. Ðæt hi gŷn an. gpa pŷt gŷn an: Notas istiusmodi arithmeticas & alibi in Argenteo cod. observare est: ut, Δάδενε ἴτη sunt

Gothicè **IB VINTKUNNS.** *Matth. ix, 20.* Τεσσακσίων δηναρίων, **T SKATTE.**

Joh. xii, 5. Πέντε ἀγίας κὲ δύο ὀψάρια, **E HΛIBANS GΛH B FISKANS.**

Joh. vi, 9. Et *vers. 19.* pro Ὡς τοῦδ' ἡμεῖς εἰσπορεύομεν ἢ τελευτήσωμεν, habentur Got. **SYE**

SPΛHKAE K GΛH E ΛIΨAN Λ. i. e. Quasi stadia viginti & quinque aut triginta. Quin & Ἐάν μὴ λάβῃ ἐκδοθέντα ἀποδοσέοντα translata sunt **SA EI NI**

ANONIMAI K EΛΛΨ. *Mar. x, 30.* &c. Plerasq; harum numeralium figurarum Græcas esse nemo non videt. Sicut & Interp. Coptus hunc *versum* octavum, de multiplici terræ bonæ proventu, exprimendum censuit. Versionem ejus, eodem præcisè modo quo extat in vet. cod. Evangelico, visum est in curiosi lectoris gratiam

sic describere: **υχοϞ υχαυ ιελ Ϟ κε υχαυζ Ϟ κε υχαυρ Ϟ**

Et *unum XXX, & unum XL, & unum C.* Codex iste Ægyptiacus, quavis numerandi occasione, has Notas numerarias libentissimè admittit: qui quoque illud ἐπίσημον κῆπται, quod numeri nongentarii signum est Græcis, per elementum

suum Copticum **ϣ** (quod notatu non indignum) designat: ut, Ἐνενηκονταεντία transfertur **ϣϞ Ϟ** *Luc. xv, 4.* Frequentiorem Numeralium istorum usum in

S. Textu, antiquitus fuisse, non obscure affirmat Theophylactus in *Joh. xix.* ut & Hieronymus in *Psal. lxxvii.* Probaturi enim ὡς τεῖτη lectum fuisse pro ὡς ἐκτε, *Joh. xix, 14.* verisimile judicant, quòd ἐπίσημον Ϟ Nota senaria, librariorum oscitantia, scriberetur pro Ϟ caractere ternario: quod ille ρεμφικὸν σφάλμα vocat, & hic, errorem scriptorum. Hancq; Græcorum numerandi rationem omnino imitantur Æthiopes ac Moscovitæ: ut cernere est in illo ϞξϞ.

Apoc. xiii, 18. Sed è diverticulo in viam. Quòd **Λ** & **Κ** ponantur pro

XXX. & **C.** nemo mirabitur: at me aliquantò suspensum habuit, quòd **G** sustineat vicem numeralis **LX.** Hoc autem, ni fallor, idcirco fit, quoniam Gothicus Interp. literam in Alphabeto suo non habuit aptiorem, quàm designare Gr. ξ i. e. **LX.** Certè ζī Græcorum sive Latinorum **X** non admisit Gothicarum literarum inventor, qui pro ξ reponit **KS.** quemadmodum pro α Lat. videmus **cs** vel **hs** reposita in linguis aliquot cognatis. Exemplum esto *Alexander*, de quo fit mentio, *Mar. xv, 21.* ubi pro Ἀλεξάνδρου legimus Gothicè **ALLIK-SANDAKANS.** In Calendario Runico *Alexander* scribitur **ANJHΛEBIR** seu *Aleb-*

Alebsander; Ola. Worm. Fast. Dan. lib. III, pag. 127. Varietatem in Anglo-Saxonum monumentis indicat vel *Mar.* xii, 34. ubi *Rogare* exponitur *Axian* in cod. recentiori *Hattoniano*, *Acxian* in cod. aliquantò vetustiori *Cantabrigienfi*, atque *Ahrian* in codicibus utroque jam dicto, aut ego fallor, antiquioribus, *Oxonienfi* ac *Benedictino*. Nec *Borealibus* tantùm *priscis* contigit defectus hujus literæ durioris: sed & *Hebræi*, *Syri*, *Arabes* & *Æthiopes*, qui nullâ *Sibilorum* penuriâ laborant, hanc duplicem consonantem per duas consonantes exprimere solent. Sic *Alexander* ille *Macedo* interdum *Hebraicè* scribitur אלכסנדר, ut in *Chronol. R. Dav. Ganz*, part. I, fol. 25. interdum אלכסנדרו, ut in *Capitulis R. Eliezer*, capit. II, fol. 10. *Alexander* autem filius *Simonis Cyrenæi*, apud *Marcum* in cap. xv supra allegato, dicitur *Syriacè* אלכסנדרו, *Æthiopicè* אלכשנדר, *Arabicè* אלכسندر & ألكسندروس, at in cod. meo *Arabico Syriacis* literis descripto, est אלכסנדר, quod in marg. corrigitur אלכסנדרו. *Perfarum* quoque unus אכסנדר, alter אלכסנדרו habet. *Scriptoribus* quidem *Arabicis* solenne est *Alexandrum* M. nuncupare اسکندر & اسکندر: unde *Portus Haleppensis*, qui *Europæis* dicitur *Alexandretta*, & *mercatoribus nostris Scanderoun*, nomine اسکندرون notus est in *Geographiâ Nubiensi*, part. v. climatis 4. Vide quoque *Tract. Gabr. Sionitæ* & *Joh. Hefronitæ* de *Orientalium urbibus*, cap. 5. Vidimus literam z à *Gothis aliisque* repudiatam: at quorsum in *explosæ* locum suffecta sit G figura, ductu parum similis, non liquidò constat. Dixi *Gothos* forsan *commodiorem* literam non habuisse, quantum scil. *pronunciationem* attinet. *Conjectabam* etenim hujus *elementi prolationi* talem competere *gutturalem sonum*, qualem audimus in *enunciato Hispanico Hijo*; aut talem saltem *duriusculum ac rarum*, qualem edit *Angligena* *pronuncians* J consonans. Siquidem *affinitatem aliquam* habere cum *Gr.* i liquidissimè apparet è *cod. Argenteo*: namque pro *ισδus* habetur *ινδ ας*. *Job.* xiv, 22. & *γνδ ας*. *Job.* xii, 4. pro *μαεiu* etiam scribitur *μακία*. *Luc.* II, 19. atque *μακγα*. *Job.* xii, 3. *ισδus* quoque sunt *ινδ αεις*. *Mar.* vii, 3. & *γνδ αεις*. *Job.* xi, 45. Porro *usurpatum* fuisse pro J *Consonante* luadent *γστ α* quod *Anglis* est *Jot* / *Belgis* *Zota* / *Alamannis* (in *N. T. Racov. & Amster.*) *Zota* / pro *ισε*. *Matth.* v, 18. *γλεικns* pro *Fairus*; *Mar.* v, 22. *γαννins* pro *Fanna*; *Luc.* III, 24. Adde, quòd *linguâ cognatâ Islandicâ* legere est *Gydingar* atque *Judar* indifferenter pro *Judei*; *Job.* vii, 22 & 52. Et pro *Hepicho*. quod in hac nostrâ *editione Sax.* occurrit, *Mar.* x, 46. in aliis *codd.* legebatur *Jepicho* ac *Hepicho*. *Fericho*: sic pro *Jepusalem* habebat unus *cod.* *Jepusalem*. *Matth.* xxi, 37. quod etiam reperio in *pervetustâ paraphrasi Cædmonianâ*, pag. 90. Quæ ideo à me *confertim*

adducta sunt, ut Gothici **G** genuinam potestatem expiscarer è linguis filiabus, quæ maternæ pronunciationis solent esse tenacissimæ. Proximè itaque accedere videtur ad **F** consonans; uti scil. ab Anglis prolatum est, acsi esset **G** (cujus quoque characteri non absimile **G**) aut **ج** Arabicum: vel sicut efferrî solet apud Hispanos. Quibus concessis, haud multùm sono abluit **G** à *literâ vastiori*, ut Cicero appellat; **X**, prout à gentibus nonnullis illam pronunciatam esse tradunt Philologi. Hanc nostram conjecturam de cognatione literarum **z** & **G** nonnihil firmat, quòd plures voces in linguâ Hispanicâ ab **X** incipientes, communiter scribantur per **F** consonans: rebus autem Hispanicis olim potitos, dominatúq; in Hispaniâ functos fuisse Gothos, minimè ignotum est Historiarum cultoribus. Bartholomæus de Rogatis justum Opus confecit hac de re: titulus est, *Il Regno de Goti nella Spagna*. Minutias Grammaticas, quæ à nobis dextrâ porriguntur, lector severior nè lævâ accipiat.

VERS. 15. *Καὶ ὅταν ἀκούσῃς,*] Got. **ΓΛΗ ΨΛΗ ΓΛΗΛΗΣΓΛΑΝΔ ΠΗΚΑΡΓΑΝΣ**. *Et cum audierint securi aut negligentes.* Nam *versu* 38. seq. *ὄου μίλει σοι;* est **ΠΗΚΑΡΑ ΨΗΚ**: Existimo **ΠΗΚΑΡΓΑΝΣ** hîc adjectum esse, ut distinguat hos supinos auditores ab aliis statim memorandis, qui *Verbum* quoque *audivisse* dicuntur; *versibus* 16, 18 & 20.

VERS. 19. *Ἄι μέμνηται τῶ ἀϊώνῳ τῶτα,*] Got. **ΣΛΗΚΩΣ ΦΙΖΩΣ ΛΙΒΛΙΝΛΙΣ**. *Solicitudines hujus vitæ.* Interp. noster legebat, cum cod. Bezae vetusto, *τῶ βίῃ* pro *τῶ ἀϊώνῳ τῶτα*: quod apprimè convenit Scripturæ parallelæ *Luc. VIII, 14.* *Ἵπὸ μεμνηῶν καὶ πλῆστα καὶ ἡδονῶν τῶ βίῃ.* Got. **ΛΕ ΣΛΗΚΩΜ ΓΛΗ ΓΛΒΕΙΝ ΓΛΗ ΓΛΒΛΗΚΩΨΗΜ ΦΙΖΩΣ ΛΙΒΛΙΝΛΙΣ**:

VERS. 24. *Προσθήσεται ὑμῖν πῖς ἀκούσῃς.*] Got. **ΒΙΛΗΚΑΔΑ ἸΖΥΙΣ ΨΛΙΜ ΓΑΛΛΗΒΓΑΝΔΛΜ**. *Adjicietur vobis qui creditis,* ad verb. *credentibus*. Sic *Fer. xxv, 8.* pro *יְרִיחַ אֶל מְנַעֲשׂוֹ אֶל* *Non audivistis verba mea,* habet Gr. *Versio,* *Ὁὐκ ἐπιστεύσατε τοῖς λόγοις μου.* *Audire & auscultare sæpiùs* denotant *Suscipere verba, atque obedire.* vide *Job. IX, 27.* *I Sam. xv, 22.* Sic, *Ἡ πίστις ἐξ ἀκούσῃς,* *Rom. x, 17.*

VERS. 34. *Χωρεῖς ὃ παραβολῆς*] Got. **ἰΨ ἰnnh ΓΛΩΗΚΩΜ**. *Absque parabolis verò,* in Plur. Sic nonnulli Orientales. Sed hujusmodi plurima intacta præterire cogit operis importuna acceleratio. Nec enim notavi pro *πλήρη σῶν,* *VERSUS* 28. præced. substitui Gothicè **ἦλλειψ κληκνις**. *Plenitudinem grani aut frumenti.* Neque dixi illud *ὡς ἡρόκκι σινάπεις,* *VERSUS* 31. reddi **ΣΥΕ ΚΛΗΚΝΩ** (Casu recto) **ΣΙΝΑΠΙΣ**. *Ut granum sinapis,* vertente vulg. Lat. Interprete. In illud etiam quod sequitur, *VERSUS* 35. *Εἰς τὸ πύρον*] Got. **ΓΛΙΝΙΣ ΣΤΑΔΙΣ** q. d. *In illam ulteriorem ripam,* non licet

licet prolixius commentari, quàm lectorem remittere ad ea quæ diximus ad *Matth.* VIII, 28. & *Mar.* IV, 1. Denique, VERSU 40. πᾶς ἔτι ἔχει πίστιν;] Got. ΘΛΙΨΑ ΝΙΝΑΝΗ ΗΛΒΛΙΨ ΓΑΛΛΑΝΒΕΙΝ. *Quomodo nondum habetis fidem?* vulg. Lat. *Necdum habetis* — dimittetur hac observatiunculâ: Codd. aliquot Gr. pro πᾶς ἔτι habent ὄμμα.

C A P. V.

VERS. 3. Ὅτι ἀλύσειν εἰδὲς ἡδυνᾶτο αὐτὸν δεῦν.] Got. NI NΛNDIBΛND-
 GYM EISAKNEINAIM MANNΛ MΛHTΛ INΛ ΓΛBNDΛN.
Nè catenis ferreis quisquam poterat eum vincire. Et mox, VERSU 4. Διὰ τὸ
 αὐτὸν πολλαίς πέναις καὶ ἀλύσει δεδιάχ, — καὶ τὰς πέναις σπλιτερίφθαι.] Got. PNTE IS
 NETA EISAKNAM BIEXTONS ΓΛBHTANAIM ΓΛH NΛN-
 ΔIBΛNDGYM EISAKNEINAIM ΓΛBNDΛNS YAS. — ΓΛH
 ΨΑ ANAETON EISAKNA ΓΛBKAK. *Propterea quòd ille saepe
 ferreis compedibus flexis, atque catenis ferreis victus fuerat, — & compedes illas
 ferreas ruperat vel diruperat.* Hic epitheton ferreus quater adjicitur ἀλύσειν &
 πέναις. Ita *Compes* est Anglo-Saxonibus Fetzair (quod occurrit in Evangeliiis ab
 Oweno sive Odoëno quodam Anglo-Saxonice interlineatis) & Anglis *Fetter*/ quæ
 tantundem valent ac Belgarum *Doetysen* / Alamannorum *Sußeysen* / Gallorumq;
Fers & *Fers aux pieds*; q. d. *Pedica ferrea, compedes ferreae*. Anglicum quoque
Irons / ac Italicum *Ferri*, idem aliquando significant. Apprimè huc facit
 quòd in *Psal.* CV, 18. כְּרוֹל Ferrum transferatur Chaldaicè כְּרוֹל וְפָרוֹל *Catena
 ferrea*: & à R. Dav. Kimchi exponatur per כְּרוֹל כְּכַל i. e. *Compedem ferream*.
 Simile vide *Psal.* CVII, 10. nec non CXLIX, 8. ubi Gothicis consentanea legi-
 mus כְּרוֹל כְּכַל *Compedes ferri seu ferreae*. Cicero dixit, *In ferrum atque in
 vincula conjecti*: & auctor libri tertii Machabæorum appositifsimè habet Ἀρβυνοὶ
 σιδηροδέσμοις ἀνάγκη. cap. IV, 8. Hactenus de usu phraseos communi: rationem
 verò, quare Interp. nolter dixerit *Compedes ferreae, Vincula ferrea*, nemo ignorat.
 Conf. simillimam locutionis formam, *Luc.* VIII, 29. ΓΛBHTANAIM
 illud ab Antistite Gothorum adjectum, *vers.* 4. vertebam *flexis*; non solùm quòd
 flexa sint oportet ac incurvata vincula, quibus pedes constringuntur: sed quia
Incurvatus, inclinatus atque flexus dicitur Anglo-Saxonice Abozen. Germanice
Gebogen & Gebeuget. Vocabulum Gothicum non nisi semel reperitur, quan-
 tum notavi, in fragmentis Evangelicis. Commentatores autem Rabbinici, vo-
 cem אֵין לוֹ חֵן vel אֵין לוֹ חֵן *Fratrem vel socium non habet in Scripturâ*.

VERS. 5. 'Εν τοῖς ὄρεσι καὶ ἐν τοῖς μνήμασι] Got. **IN ANKΛHΘXM ΓΛH**
IN FΛIKTHNGAM. In monumentis & in montibus; vulg. Lat. Ac si legisset 'Εν τοῖς μνήμασι (vel μνημείοις, ut cod. Bezae vetust. Conf. *verff.* 2. & 3. præcedentes) καὶ ἐν τοῖς ὄρεσι, quam lectionem exhibet cod. Alexandrinus. Hanc quoque transpositionem amplexi sunt Interpp. Syrus, Arabs, Coptus, Æthiops, alii. Hoc notandum censui, nè lector securus dictiones illas trajectas perperam intelligat. Quòd autem, VERS. 9. seq. pro καὶ ἀπεκρίθη, λέγων, habeat Got. **ΓΛH ΑΛΨ ΔΗ ΙΜΜΛ.** Et dixit vel dicit ei; secundum vulg. Latinum, lector facile per se deprehendet. Conf. *Luc.* VIII, 30. Nec opus est ut multis moneam μεγάλη desiderari infra, VERS. II. in versione Got. prout etiam in Bezae cod. pervetusto. Conferantur loca parallela, *Matth.* VIII, 30. & *Luc.* VIII, 32.

CAP. VI.

VERS. 15. 'Η ὡς εἰς τὸ πνευματικόν.] Got. **SVE ΛINS ΦΙΖΕ ΠΚΛΗΨΕΤΕ.** Quasi unus ex Prophetis, ut vulg. Latinus, vel, ad verb. Sicut unus Prophetarum. Illud disjunctivum ἢ, non in hac nostrâ solâ deest, sed etiam in Versionibus Syriacâ, Arabicâ, aliisque; nec non in aliquibus codd. Græcis, quibus annumerari potest cod. Alexandrinus. Virorum longè eruditissimorum in hanc lectionem variantem Observatis quod apponam nihil habeo, præter Versionem illam nondum tentatam Coptitarum, quæ sic se habet: **ΛΕΦΡΗΤΨ ΠΟΥΞΑΙ**
ΙΝΚΠΡΟΦΗΤΗΣ ΠΑΡΧΕΥΣ. q. d. ὡς εἰς τὸ πνευματικόν ἀρχαίως. ubi excidit quoque ἢ, atque adjicitur ἀρχαίως, quod alibi non invenio. Hoc illustrat doctorum aliquot explicationem huic consentaneam, convenitq; cum illo *Luc.* IX, 8. Προφῆτης εἰς τὸ ἀρχαίως ἀνέστη.

CAP. VII.

VERS. 2. 'Εμὲ μωροῦ.] Deest in Got. & cod. Alexandrino, in tribus etiam exemplaribus Arabicis. Contrarium videmus in VERS. 10. & 11. ubi pro ὁ κακολογῶν πατέρα ἢ μητέρα, habet Interp. Got. **ΣΛΕΙ ΝΒΙΛΙΨΛΙ ΑΤΤΙΝ**
ΣΕΙΝΑΜΜΑ ΛΙΨΛΗ ΛΙΨΕΙΝ ΣΕΙΝΛ. Qui maledixerit patri suo vel matri suæ: atque pro Ἐάν εἴπῃ ἀνθρώπου τῷ πατρί, **ΓΛΒΛΙ ΟΨΛΙ ΜΑΝΝΑ**
ΑΤΤΙΝ ΣΕΙΝΑΜΜΑ. Si dixerit homo patri suo; id est, πατρί αὐτοῦ, ut Bezae cod. vetus. Cæterum cum linguarum aliquot genius postulet ut hæc possessiva subjungantur (quamvis parcius eorum usus in dialectis Septentrionalium

mihī aliquando videretur antiquitatis argumentum) de cætero superfedebō ejusmodi Affixa notare.

VERS. 24. *Ἐν τῇ μεθόρῳ τύρε*] Got. **IN MARKKRS TYRE**. In fines Tyri (ubi **TYRE** tamen est formæ pluralis.) Pro *μεθόρα* ostendunt codd. aliqui *όρα*, quos Versio nostra videtur imitata: namque hujus tmematis *versu* 31. transferuntur *Ἐκ τῶν όρειῶν τύρε* per **ΛΕ ΜΑΚΚΡΩΝ ΤΥΡΕ**. Veruntamen meminerit lector curiosus, Composita Græca non semper *παραλήτως* Gothicè transferri: exempli gratiâ, *Περίχωρον & ἀειφέρειν* vertuntur **ΓΛΥΙ & ΒΛΙΚΑΝ**. *Mar. VI, 55.* at Simplex *χώρον* redditur **ΓΛΥΙ**. *Luc. VIII, 26.* ac Incompositum *φέρειν* est **ΒΛΙΚΑΝ**. *Joh. xv, 4.* Non est dubium quin **ΓΛΥΙ** isthoc discerni possit in veteri illo Germanorum **Gouu** vel **Goe** / quod, interprete Kiliano, est *Regio, ager, rus, terra, pagus*: sed utrū hinc deducatur Anglicum **Peoman** / de cujus originatione tantopere sudârunt nostrates, penes alios esto decisio. Certè illud **ΜΑΚΚΡΩΣ**. quo significantur *Limites ac termini regionis* (Anglicè **Marches**) clarè manifestat non inferioris esse seculi vocem à quâ denominatur Comes sive Præfectus limitaneus ille, quem dicimus *Marchionem*; quiq; Alamanis **Marggraff** / Belgis **Marckgrave** / Anglis **Marques** / Gallis **Marquis**, Italis **Marchese**, & Hispanis **Marques** vocatur.

C A P. VIII.

VERS. I. *Παμπόρα ὄχλος ὄν*] Got. **ΛΕΤΡΑ ΑΤ ΗΙΛΗ ΜΑΝΑΓΛΙ ΜΑΝΑΓΕΙΝ ΥΙΣΑΝΔΕΙΝ**. Iterum cū admodū multa turba adesset. Vulg. Lat. agnoscit *Iterum*; sic Arabs Interp. qui habet **إضا** Nonnulli codd. Gr. dicuntur pro *παμπόρα* exhibere *πάλιν πόρα*. Noster legisse videtur *πάλιν παμπόρα*. Simplex *όν* hīc exponitur per compositum **ΑΤΥΙΣΑΝΔΕΙΝ** (sic enim per tmefin seposita sunt conjungenda) i. e. *παρόν*. nam *Παρέσκειν ὁ διελεμὸς* vertuntur **ΑΤ ΙΣΤ ΑΣΑΝΣ**. *Mar. IV, 29.* Hinc illud *Matth. XXVII, 1.* **ΑΤΜΑΝΚΓΙΝ ΨΑΝ ΥΑΝΚΨΑΝΑΝΑ** corrigendum est **ΑΤ ΜΑΝΚΓΙΝ** — q. d. **ΜΑΝΚΓΙΝ ΨΑΝ ΑΤΥΑΝΚΨΑΝΑΝΑ**. Sic pro **ΑΤΑΝΔΑΝΑΗΤΓΑ ΨΑΝ ΥΑΝΚΨΑΝΑΜΜΑ**. lege correctiūs **ΑΤ ΑΝΔΑΝΑΗΤΓΑ ΨΑΝ ΥΑΝΚΨΑΝΑΜΜΑ**. *Mar. IV, 35.* Similia corrige in *Matth. VIII, 16.* & *Mar. XIV, 4.* atque id genus alia. Hujusmodi confusionibus occasionem præbuit scriptio indistincta cod. Argentei. Quod quidem perplexum scribendi genus, non modò in nobilissimo isthoc grandævόq; Gothorum monumento, sed etiam in vetusto illo aliquoties laudato Coptitarum codice Evangelico usurpatum conspicitur: uterque nimirum codex voluit æmulari antiquissima Græcorum MSS. exemplaria. Hoc lectorem solertem igno-

rare nolebam, nè sagacitas ipsius torpescat inter Gothica legenda. Hoc *versu* Ἰησοῦς & ἀνδρῶν non vertuntur ab Interp. nostro: sed priùs monui me hisce non immoraturum. Talia quoque nonnulla hoc ipso *capite* silens prætereo.

VERS. IO. Ἦλθεν εἰς τὰ μέρη Δαλμανυθά.] Got. **UAM ANA FERA MARGALLAN.** Venit ad partes vel terminos Magdalan. Nescio quid propriè significet **FERA**: Si Interp. noster legerit ὄρει pro μέρη, sicut codd. aliquot MSS. habent, & locus parall. *Matth. xv, 39.* forsitan **FERA** denotet *Terminos, Confinia, contermina loca regionis proximè adjacentis*: sicq; affinitatem habeat cum Anglo-Sax. *Fera* vel *Fepera*. *Socius*; *Luc. v, 7, 10.* Unde *Fepepe* est *Congregatio, Feperæden* (& in cod. Hattoniano *Fepereden*) *Synagoga*; *Job. ix, 22.* Gothicum quoque **ΓΑΡΑΝΚΑΣ**. Σωιδελον, *Mar. xiv, 55.* ab hoc non multum absonum est. Plures conjecturæ in promptu sunt; sed in dubiis conjecturarum tenebris palpare nec vacat, nec delectat. Pro *Δαλμανυθά* substituit *Versio* nostra **ΜΑΓΔΑΛΛΑΝ**. Arabica in *Bibl. polyglottis* **مَاجِدَالَا** quod etiam occurrit, *Matth. xv, 39.* Aliquot Gr. codd. *μαγδαλά* habent & *μαδεγαδά*, & quidam Gr. codex, affirmante Erasmo, *μαγδαλά*. Recurrens ad ultimum tutissimumq; refugium, locum nimirum consentientem, *Matth. xv, 39.* reperio *μαγδαλά*, sed ex aliis codicibus quoque observatum *μαγδαλάν* & *μαγδαλάν*, cui convenit *Magedan* Latini vulg. Interpretis, atque **ܡܘܨܐܢܐ** Syriaci. Uterque Hebræus Interp. habet **הגלגל**. At, quod omnium maximè ad rem nostram facit, in cod. Bezae vetusto extat *μαγδαλάν*, à quâ lectione noster haud dubiè suum transcripsit **ΜΑΓΔΑΛΛΑΝ**. quam quoque æmulatur Interp. Coptus, cujus hæc sunt verba: **ⲉϥⲓ ⲉⲛⲓⲟⲩⲏ ⲏⲧⲉⲣⲉⲁⲓ ⲉⲁⲓ ⲉⲁⲓ ⲉⲁⲓ ⲉⲁⲓ** q. d. Ἦλθεν εἰς τὰ ὄρει *μαγδαλάν*. Mentio fit cujusdam **גלגל** non procul à Tiberiade; *Talm. Hieros. tract. גורושמ* fol. 50. col. 3. quem locum (quantum ex situ in *Tabellâ* topographicâ colligere licet) auctor recens, qui *Terram Promissionis* se accuratè lustrasse dicit, sic describit: *Entre la ville de Bethsaida & celle de Tiberiade, sur une petite coline on void le reste des murailles d'un chasteau, que ceux du pays appellent Calla Mriam el Megedamé, c'est à dire, le chasteau de Marie Magdelene, pource qu'elle l'avoit eu en partage apres la mort de ses pere & mere. C'est de ce chasteau de Magdalon qu'elle a pris le nom de Magdelene, comme en estant Dame.* F. Eugen. Roger de la Terre de Promiss. liv. 1. chap. 9. sed hac de re consulatur *Isaacus Casaubonus, Exercit. xv. i. in Baron. cap. 1. & Jacobus Ufferius, Annal. part. 1. ad an. M. 3394.* Hactenus de *Magdalo, Magdalâ* vel **גלגל** ut in *Tabulis chorographicis* vocatur. Existit hac in re quæstio subdificilis, an locum istum, qui situs est ad litus occidentale maris Galilææ, hic intelligi permiserit collatio proximarum Christi profectio-
H h h 3 ge-

gelistâ descriptarum. Diversas video eruditorum sententias, sed præfidenter ferè ac securè prolatas. Res me etiamnum tenet suspensum. In tantâ quoque lectionum diversitate, haud facilè quis dixerit quid eligendum. Video *Magedan* à viris aliquot magni nominis antepositum reliquis: idque propter auctoritatem Augustini, Hieronymi, vulg. Lat. Versionis, ac codd. nonnullorum Græcorum. Certè Augustinus de consensu Evangelist. lib. II, cap. 51. & Hieronymus de locis Hebraicis in *Magedan*, non obscurè docent illud *Magedan* fuisse lectum non in *Matthæo* solùm, sed in *plerisque codicibus*, ut asserit Augustinus, secundum *Marcum*. Verumenimverò receptum *μαγδαλά* sive *μαγδαλάν*, ab aliquibus temerè sollicitatum aut elevatum, non mediocriter stabiliunt longè vetustissima testimonia superiùs allata: ut nihil dicam de Græcorum Patrum suffragiis. Me fanè multùm oblectaret legere *Dalmanutham* (quam chorographi plerique ultra mare Galilææ collocant; Johannes Morus, Anglus, cis mare) aut etiam *Magedan* & *Magdalan* nostrum, apud priscum aliquem ac idoneum Judaicæ gentis historicum. Quodd enim nonnulli spectatæ eruditionis viri, hunc Evangelii locum explicantes, plurimùm tribuant Tabulæ illi geographicæ, Amstelodami concinnatæ, quâ Terra sancta describitur Hebraicè; nescio an firmâ nitantur auctoritate. Hoc expertus scio: descriptio illa Hebræa, in locorum modò memoratorum positione, nihil quicquam discrepat ab ampliori illâ atque notiori ejusdem Terræ chorographiâ Christiani Adrichomii. Vehementer quidem suspectum est, illius auctorem Judæum descriptionem suam, eleganti sculpturâ Hebraicâ exornatam, planè mutuam accepisse ab hujus delineatione, designatione atque appellatione locorum. Mihi, prælo currente jam nunc persecuto, non licet arctè & particulatim Tabulas, in diversis ædibus inventas, inter se conferre: hoc autem suspiciõnem probabilem reddit, quòd *Adrichomii Theatrum Terræ sanctæ* evulgatum fuerit saltè anno æræ Christianæ CIO IO C. Tabula verò Hebræa demum prodierit, anno (ex Judæorum computatione) CCC LXXXI. i. e. Christi, CIO IO C XXI. Ego, ut vela contraham, in hac varietate injucundâ, maximè laudo eorum operam, qui *Magedan* & *Magdalan*, apud Matthæum, eundem esse locum idèmq; nomen probare satagunt: atque de Marci *Dalmanuthâ* lubens audio pium Episcopum Hipponensem, loco suprâ citato, dicentem; *Dalmanutha, quod in quibusdam codicibus legitur, non dixit Matthæus, sed Magedan. Non autem dubitandum est eundem locum esse sub utroque nomine.* Erasmi verba sunt: *Putant locum fuisse binominem.*

VERS. 22. Καὶ ἔρχονται εἰς Βηθσαϊδάν.] Got. **GAH UEMNN IN BEΦΛNIIN.** Et veniunt in Bethaniam. Veniunt pro venit habemus in vulg. Lat. eandèmq; lectionem amplexi sunt Interpp. Arabs, Coptus, alii. Sed unus, quod sciam, Bezæ cod. ille vetustiss. Græco-Latinus pro Βηθσαϊδάν habet in Gr. Βηθανίαν.

in Lat. *Vethaniam*. Pro **ΒΕΦΛΝΙΙΝ** legimus **ΒΙΦΛΝΙΙΝ**. *Mar. XI, 1.* & **ΒΕΦΛΝΙΓΙΝ**. *Joh. XII, 1.* & *Luc. XIX, 29.* Quum autem rationem ignorem, quare pro *Bethsaidā* hoc loco ponatur *Bethania*, atque difficultates insuperabiles videam in chorographiā Terræ Canaaniticæ, ambiguitatēmq; in ipsius *Bethsaidæ* situ; ab ulteriori disquisitione desistendum duxi. Forfan error natus sit ex nominum *Bethsaidæ* & *Bethaniae* similitudine; ut alibi pro *Bethesda* legimus *Bethsaidā* in vulg. Lat. *Joh. v, 2.*

C A P. IX.

VERS. 7. *φωνὴ ἐκ τῆς νεφέλης, λέγουσα,*] Got. **STIBNΛ NS ΦΛΜΜΛ ΜΙΛΗΜΙΝ**. *Vox è nube: omisso λέγουσα, quod desideratur etiam in aliquot codd. mss. Gr. & Versionibus Arab. & Copticā; sed habetur in locis parallelis, Matth. XVII, 5. ac Luc. IX, 35. ubi Interpretis nostri verba sunt, STIBNΛ ΥΛΡΨ NS ΦΛΜΜΛ ΜΙΛΗΜΙΝ. ΟΙΨΛΝΔΕΙ. Vox facta est è nube, dicens.* Gr. *φωνὴ ἐγένετο ἐκ τῆς νεφέλης, λέγουσα.* Ubi obiter notet lector curiosus, longè observantissimum Textūs Græci fuisse auctorem hujus Translationis Gothicæ; qui singula sic reddit de verbo ad verbum, ut Articulus τῆ etiam habeat suum **ΦΛΜΜΛ**. Minoris fortè momenti est, quàm ut notari mereatur, affinitas inter Græcam & has nostras, quæ barbaræ audiunt, linguas; etiam in Nominum, quæ vocant, Generibus. Pro *φωνὴ λέγουσα*, Fœmininè, dicitur Gothicè **STIBNΛ ΟΙΨΛΝΔΕΙ**. pariter Fœmininè: ut ἡ *φωνὴ* vertitur Got. **SX STIBNΛ**. Anglo-Sax. *Deo ræfern*. Fœm. *Luc. IX, 36.* Tmematis etiam hujus VERS. 24. *κύριε δεεστ* in Got. nec non in codd. *Bezæ vet. & Alexandr.* Versionibusq; *Syr. Arab. & paucis aliis.* Denique VERS. 34. *Ἐν τῇ ὁδοῦ* nec habentur in Got. nec in codd. jam citatis, *Alexand. & Bezæ Vetus* simo; sed in Versionibus passim invenio: atque necessariò subintelliguntur ex *versu* præcedenti, *τί οὐ τῇ ὁδοῦ πρὸς ἰερουζαλὴμ διελογίζεσθε;* Got. **ΘΛ ΙΝ ΥΙΓΛ ΜΙΨ ΙΖΥΙΣ ΜΙΣΣΧ ΜΙΤΧΔΕΔΗΨ**: Pauca sunt quæ lector attentus videbit in hoc capite, notatu non indigna: ut, VERS. 19. *Ὁ ὃ ἀποκριθεὶς αὐτῷ, i. e. patri Dæmoniaci pueri,*] Got. **ΪΨ ΪΛΙΣΝΣ (vel ΪΕΣΝΣ) ΛΝΔΗΛΕΓΛΝΔΣ ΪΜ**. *Jesus verò respondens eis, i. e. Discipulis suis, quos verbis proximè sequentibus increpans alloquitur, Ὡ γενεὰ ἄπιστος, &c.* Ubi Syrus & Persarum alter habent *Jesus*. Codd. aliquot Gr. ac Versiones nonnullæ retinent *αὐτοῖς* pro *αὐτῷ*. Hæc autem & similia quilibet, literaturâ Gothicâ vel leviter imbutus, nullo negotio animadvertet.

VERS. 42. *Λίθον μολικῶς*] Got. **ΛΣΙΛΝ ΟΛΙΚΝΝΣ**. q. d. *Ὁν μολικῶς* (si rectè capio phrasin hoc unico loco repertam) aut certè *μόλιον ὀνικῶς, Mola asinaria,*

naria, quod exhibet locus parallelus, *Matth. xviii, 6.* necnon *Luc. xvii, 2.* De significatione primæ vocis **ΑΣΙΑΝ**. illud *Job. xii, 14 & 15.* non finit nos dubitare: namque Gr. Ἐργὸν ὀνάειον exponuntur Got. **ΒΙΓΛΤ ΑΣΙΑΝ**. atque καθήκον ἐπὶ πῶλον ὄνα transferuntur **ΣΙΤΑΝΔΣ ΑΝΑ ΕΝΛΙΝ ΑΣΙΑΛΗΣ**: Vid. Cl. *Funii* Glossarium Got. in **ΑΣΙΑΝ**. **ΟΛΙΚΝ** etiam haud dubiè pro *Mola* usurpatur: in Aldredi enim Glossâ interlin. Anglo-Saxonicâ ad *Matth. xxiv, 41.* Tuoeze i tuu þif zezrundon on cuoernæ. atque in nostrâ Versione, quæ columnam occupat alteram à Gothicâ, Τρα βεοδ æτ cýpne zprindende. interpretantur illud Vulgati Lat. Interpretis, *Duæ molentes in mola.* Pro eodem dicunt Islandi *Tuar munu j einu Kuernhuse malande vera* / Dani autem, *To skulle male paa en Quern* / Angli etiam, circa trecentessimum abhinc retrò annum, vertebant, *Twepne wpmen schulen be gýndunge in a Querne*: quin & hodiernis Anglis *Mola trusatilis est a Quern*. Interp. itaque Got. pro **ΛΙΘΟΣ μολιγος** videtur legisse, secundum cod. Bezae vetustum, **Μύλος ὄνιγος**, ex *Matth. xviii, 6.* sicuti, vice versâ, pro illo *Matthæi* **Μύλος ὄνιγος**, cod. quidam notatur in Bibl. Wecheliani legisse **ΛΙΘΟΣ μολιγος**, ex *Marco*. Eodem ergo recidit, quantum ad sensum, utraque locutio. Syrus enim utrobique habet **מלה דחמרי קהי** *Mola asini* vel *asinaria* (cui consonat **רנב החמר** in Euangelio *Matthæi* Hebraicè verso: nisi quod **קהי** significet *Metam*, sive inferiorem molam; **רנב** autem *Catillum*, sive superiorem: *Deut. xxiv, 6.*) Vulg. Lat. etiam utrobique, *Mola asinaria* posuit. Denique Arabs & Coptita, ut minoris notæ Translationes omittam, sibi ipsis & sibi invicem conveniunt in utroque Textu transferendo: siquidem illius communis interpretatio est **حجر الرحى**; hujus verò,

ΟΛΙΚΝΙΣ ΞΕΛΕΘΑΛΟΝ i. e. *Lapis molæ* vel *molaris*. Non est dubium quin **ΟΛΙΚΝ** Græcorum aliquando sumatur pro *Molari lapide*; non tamen pro inferiori illo, qui instar *asini* alterum, qui incubat ac circumagitur, sustinere cogitur (quod plerisque viris eruditis placuit) sed pro superiori illo, qui **επιμόλιον** dicitur; *Deut. xxiv, 6.* Sic enim Hesychius: **Μύλη λίθου ὁ κῆρα τῆ μολης λιθός, ὅ ἐστι ἄνω ὄλικν**. Cæterum, quod ad Gothicum **ΑΣΙΑΝ** attinet, quantumvis primariâ suâ ac genuinâ significatione denotet animal illud segnipes ac laboris patientissimum, *Asinum*: nescio tamen utrùm liceat, Græcorum more, tralatitiè applicare *Lapidi molari*. Arabum interim **حجر الرحى** non *Asinam* modò significare dicitur, sed etiam *Petram magnam*, *Saxum*. Quærat igitur an **Μύλος ὄνιγος** non ita appelletur, quòd *Mola* sit *asinaria*, sive jumentis circumacta, eòq; nomine distinguatur à *trusatili*. Adde, quòd *Mola* jumentaria illa ponderosior sit, atque aded **καταπολισμῶς** exitiali, propter gravitatem suam, accommodatior. Satis notum est *Asinum*, præter cætera quadrupedia, præcipuè damnatum fuisse *Molæ*

versandæ: unde illa Nafonis Poëtæ, Fast. lib. VI.

Ecce coronatis panis dependet asellis,

Et velant scabras florida ferta molas. Et mox:

Inde focum servat pistor, dominamq; focorum,

Et quæ pumiceas versat asella molas.

Quicquid tandem sit quod de vocum diximus notatione, hoc omnino certissimum est, Interpretem Got. summâ contentione, pro more suo, conatum fuisse, ut Fontem Græcum integrè & *μύλον πίνου* transfundat in suorum Gothorum idioma. Nec verò solus ille mentionem *Asini* sive **ASILANS** hîc injecit: sed auctor ille Anglo-Saxonicus, Aldredus Presbyter, in Euangeliis Glossâ interlineari explicatis, pro *Mola asinaria* posuit *Euoen-rtan i Aralej byrden rtan*. id est, *Lapis Molaris, vel Asino onerando sufficiens*; *Matth. XVIII, 6.* atque etiam *Euoen-rtan i Aralej byrden*. *Asini molaris onus vel pondus*; *Mar. IX, 42.* Duas quoque vidi linguâ Germanicâ conscriptas N. Instrumenti Versiones, quæ *Eselmühle* / *Asinaria mola*, substituunt pro *μύλον ἀσίνος*: at hæc cæteris luculentius sic exprimit interpretatio Hispanica: *Una piedra de molino de asno*; quod nemo non intelligit. Si quem denique iuvat hæc Gallicè & Italicè legere interpretata: in *Bibl. Gall.* inveniet *Meule d'asne*; in margine verò, *Assau. de celles que les asnes faisoient tourner au moulin*. Atque in *Bibl. Ital. Deodatianis*, *Una macina da asino*; in *Notis, c. grossa, quali son quelle che son girate da asini, o da caualli: opposte alle minori girate a braccia*: quod nos etiam suprâ monuimus. Quæ non alio fine à me sunt adducta, quàm ut consensum variorum Interpretum inter se, atque cum vetustissimo Gothico, probatum darem.

C A P. X.

VERS. 3. *Ἐἶπεν ἀσίνος*] Got. **ULPH**. *Dixit*: omisso *ἀσίνος*. Sic VERS. 6. *Ἄρσεν καὶ θήλυ ἐποίησεν ἀσίνος*] Got. **ΓΗΜΕΙΝ ΓΛΗ ΟΙΝΕΙΝ ΓΑΤΛΑΙΔΑ**. *Masculum & fœminam fecit*; ut vulg. Lat. excidente *ἀσίνος*, quod etiam desideratur in cod. Bezzæ vetustissimo. His similia passim desiderari prius monuimus. Quæ autem sequuntur, me suspensiores habent; nempe, quod VERS. 7. *καὶ παρομοιωθήσεται ὡς τὸ γυναικὶ ἀσίνου* ac VERS. 33. *καὶ παραδώσειν ἄσιν τοῖς Ἑβραίοις*, non compareant in hac Gothicâ Versione: quæ tamen in aliis nusquam non inveniuntur. Molestiam aliquantò levat, quod hoc novissimè citatum occurrat, totidem ferè verbis, *Luc. XVIII, 32.* *παραδώσειν ἡδὲ τοῖς Ἑβραίοις*: Got. **ΑΤΤΙΒΑΔΑ ΛΗΚ ΨΙΝΔΧΜ**: VERSU etiam 39. *βαπτιζήσεται* non transfertur Gothicè; unde fit ut sensus mutilior appareat: habetur tamen quodammodo *versu* præcedenti; ubi, pro *βαπτιζήσεται* lego **ΕΙ ΔΑΛΗΠΓΛΙΝΔΛΗ**. Ut *hap-*

tizemini. Hunc defectum ex Contextu ita suppleturo nonnihil favet, quòd utroque *versu* immediatè præmittantur **ΔΛΗΠΕΙΝΑΙ ΦΙΖΛΙΕΙ ΙΚ ΔΛΗΠ-
ΓΛΔΛ.** pro *βέπικμα δ' εζω βαπύζομα.* Variationes aliquot hoc *capite*, quæ cuilibet observabiles sunt, libens prætereo.

VERS. 22. [*Ἐχων κτήματα πολλά.*] Got. **HALVANDS FALIH MANAR.** *Habens pecuniam multam vel opes multas.* Opinor Interpretem Got. pro *κτήματα* legisse *κρήματα*, quod extat duobus *verss.* proximè sequentibus, vertiturq; **FALIHAR.** Anglo-Sax. Feoh. nec non, *Luc. xviii, 24.* Syrus etiam utrobique habet **ܢܘܕܢ** *Opes, facultates.*

VERS. 29. [*Ἡ ἀδελφὸς ἢ ἀδελφὴς, ἢ πατὴρ ἢ μητέρα.*] Got. **LIψAN BRAR-
FRHNS. LIψAN LIψEIN. LIψAN ATTIN.** *Aut fratres, aut matrem, aut patrem.* Ubi, præter ordinem duorum postremorum inversum, omittitur *ἀδελφὸς*, quod tamen habetur mox *versu* sequenti: nimirum, VERS. 30. pro *καὶ ἀδελφὸς καὶ μητέρα*, Gothicè legimus **GLH SYSTRHNS. GLH AT-
TAN. GLH LIψEIN.** *Et sorores, & patrem, & matrem.* Sic etiam codd. Gr. aliquammulti notantur habere *καὶ πατέρα, καὶ μητέρα*, pro *καὶ μητέρα*.

VERS. 46. [*Ἐκπορευόμενος αὐτῷ δὲ τῷ Ἰερουζαλὴμ, καὶ τῷ βηθάνῳ αὐτοῦ.*] Got. **NSRAG-
RANAIN IMMAL GLINFRAR MIψ SIPRNGAM SEINAIM.** *Egre-
diente eo inde, cum discipulis ejus: quasi legisset, Ἐκείθεν μετὰ τῶν βηθάνῳ αὐτοῦ, cum* cod. Bezæ antiquissimo. Sic VERS. 50. pro *Ἀναστὰς ἦλθεν* habet Interp. Got. **nshLANPANDS UAM.** *Exiliens venit; ut vulg. Lat. ubi modò laudatus cod. antiquissimus cum aliis habet Ἀναπηδήσας, Exiliens.*

C A P. XII.

VERS. 4. [*Κατέκρινον λιθοβολήσαστες ἐκεφαλαιώσαν,*] Got. **GLH FLANA STAL-
NAM VLIKPANANS GLIψISKRANAN. GLH HALPBIψ
YHNAAN BRALHTEDAN.** *Et illum lapidantes, vel lapidibus obruentes
..... & caput vulneraverunt: ad verb. Capiti vulnus inflixerunt, in-
cusserunt, vel intulerunt.* Cùm **GLIψISKRANAN** sit è numero τῶν ἀπαξ
εἰρημένων in cod. Argenteo, de significatu ejus nihil possum definire; atque nolo
lectori obtrudere conjecturas subitaneas & forsan pœnitendas. Theophylacti
annotatio est: *Ὅτι λιθοβολήσαστες ἐκεφαλαιώσαν, τὰ πῆλα, σωσίλεισαν καὶ ἐκέρυφασαν τὸ ὄψος.*
Judicent, quibus vacat, num Interpreti nostro in animo quid simile fuerit; atque
num **GLIψISKRANAN** seu **LIψISKAN** affinitatem habeat cum *Λιχία*,
quod Hesychio est *ὀνειδῆ, ὄβρις.*

VERS. 13. [*Καὶ δὲ τῶν ἐλλοισι πρὸς αὐτὸν ἕως τῶν φαρισαίων.*] Got. **GLH INSLANDI-
DEDAN AN IMMAL SNMΛI ΦΙΖΕ FAKKEISΛIE.** *Et miserunt ad
illum*

illum quidam Phariseorum. acsi Interp. legisset πῖες pro πῖας. nam Τῖες ἢ Γεωμετρῶν sunt Gothice ΣΗΜΛΙ ΨΙΖΕ ΒΡΚΛΚΓΕ. *Matth. ix, 3.* at ΣΗΜΛΑΝS legimus in casu Accus. *Mar. xii, 5.* Ex hujus itaque Versionis sensu, Pharisei & Herodiani non mittebantur ab aliis, sed ipsi alios mittebant insidiatores ad Christum irretiendum in sermone. Omnino consule *Matth. xxii, 15, 16.*

VERS. 14. Ἐξέτι κήσον Καίσαρι δέναι, ἢ ὄ; δώμεν, ἢ μὴ δώμεν;] Got. SKHΛAN İST KΛISAKΛΓILΔ ΓIBAN KΛISAKΛ. ΦAN NIN (forte pro ΨAN NIN. *Luc. xx, 22.* ubi Anglo-Sax. etiam þe na.) ΓIBAIMA. id est, ad verbum; *Debitum est vel oportet Cæsareum tributum dare Cæsari, an non demus?* Vulg. Lat. habet, *Licet dare tributum Cæsari, an non dabimus?* Arabs in Bibl. polyglottis clausulam terminat per ة لا ام An non? editio Romana & Erpeniana, per ة لعطي لا ام An non dabimus? sed m. s. meum Syrorum literis descriptum, per :ΨΥΝ ΝΛ ΟΑ ΨΥΝ. ΝΛ ΟΑ An non? dabimus, an non dabimus? Conf. *Matth. xxii, 17.* & *Luc. xx, 22.* Lectiones codicum aliquot Græcorum huc spectantes omitto, prophanter transiens ad sequentia.

VERS. 26. Καὶ ὁ Θεὸς Ἰακώβ.] Got. ΓAH İAKOBIS. Et Jacobi; omisso Θεός, quod evidenter supplendum est ex antecedentibus, İK İM ΓΦ ABKΛHΛMIS. ΓAH ΓΦ İSAKIS. Ego sum Deus Abrahami, & Deus Isaaci. Solus, quod sciam, hic noster hoc in loco deficit: sed VERS. seq. 27. ubi pro 'Οὐκ ἔστιν ὁ Θεὸς νεκρῶν, ἀλλὰ Θεὸς ζώντων' habeat Got. Interp. NIST ΓΦ ΔΑΗΨΛΙΖΕ AK UIVΛΙΖΕ. Non est Deus mortuorum, sed vivorum (ut vulg. Latinus) plures habet consentientes. Posterius enim Θεός non reperitur in codd. Bézæ antiquissimo, & Alexandrino; nec in Versionibus Syriacâ, Arabicarum una, aut Copticâ. Scandalum autem Discrepantiæ hujus sic amoliantur loca parallela: 'Οὐκ ἔστιν ὁ Θεὸς, Θεὸς νεκρῶν, ἀλλὰ ζώντων' *Matth. xxii, 33.* & Θεὸς δὲ ὅς ἐστι νεκρῶν, ἀλλὰ ζώντων' *Luc. xx, 38.* Illius defectûs quoque deformitatem aliquantisper tegit, quod *Act. III, 13.* in nostris exemplaribus legimus, 'ὁ Θεὸς Ἀβραάμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ' sed in plurimis codd. vett. (ut in Versionibus aliquot antiquis novisq;) legitur, 'ὁ Θεὸς Ἀβραάμ, καὶ Θεὸς Ἰσαὰκ, καὶ Θεὸς Ἰακώβ. &c. Denique, facilitate haud pari suppeditatur Θεός in VERS. 32. sequenti, ubi Εἰς ἐστὶ Θεός transfertur Gothice, ΛINS İST. Unus est; & congruenter in Translationibus Syrorum Æthiopicisq; Sic etiam codd. Gr. dicuntur habere Ἐἰς ἐστὶ tantum: sed Θεός, utcunque paullò longiùs petiitum, supplendum est ex illo quod præcedit *versu 29.* Κύριος, ὁ Θεὸς ἡμῶν, Κύριος ἔστι ἐστὶ' Got. FAN ΓΦ PMSAK. FAN ΛINS İST:

VERS. 28. Πρῶτη παλῶν ἐδολή;] Got. AΛΛΑΙΖΑ ANΛBNSNG FKH-MISTA. Omnium præceptorum primum: perinde acsi legisset Interp. ea quæ

mox sequuntur **VERS. 29.** Πρώτη περὶ τῶν ἑὸν ὁμολῶν· quæ tamen interpretatus est ille ad mentem sententiæ Græcæ modò allatæ, **ΕΚΘΜΙΣΤΑ ΑΛΛΑΙΖΑ ΑΝΑΒΗΣΝΣ.** *Primum omnium præceptum.* Codicum diversitates hac in re allegare nec juvat, nec expedit. Clausulæ illæ binæ æquipollentes, mutatis sedibus, rectissimè redduntur. Hoc autem notare visum est in Grammatistarum gratiam; atque illud etiam quod statim occurrit, **VERS. 31.** Δούτερον ὁμολῶν, ἕσθη·] Got. **ΛΗΦΑΡΑ ΓΑΛΕΙΚΑ ΦΙΖΑΙ.** *Secundum simile est illi;* ut vulg. Lat. Legebat & noster & Interpp. Orientales, juxta quosdam codd. **MSS.** ἀντὶ pro ἕσθη· vel, cum Bezae codice vetusto, ἕσθη. Minus mirabitur hanc varietatem, qui noverit vetustissimam Græcorum scripturam Accentibus Grammaticis atque etiam Spiritibus omnino destitui. Sed hanc rem feliciùs expedimus, suppetias advocando ex *Matth. xxii, 39.* ubi legimus, Δούτερον ὁμολῶν ἀντὶ. Quòd autem **ΛΗΦΑΡ.** quod propriè significat *Alius & Alter*, hic usurpetur pro *Secundus*, illud insolens aut mirum dici non debet: quum nihil usu magis tritum in linguis, quas appellamus, Septentrionalibus, quàm *Secundus* exprimere per Anglo-Saxonicum *Oðer*. Islandicum *Annar* / Danicum *Anden* / Germanicum *Ander* / quæ primariò, ni fallor, *Alius & Alter* denotant. Sed hoc triviale.

VERS. 36. Ἄλλος ἡδὲ Δαβὶδ εἶπεν ἐν τῷ πνεύματι τῷ ἁγίῳ· Ἐίπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου·] Got. **ΣΙΛΒΑ ΛΗΚ ΔΛΥΕΙΔ ΟΛΨ ΔΗ ΛΗΜΙΝ ΨΕΙΛΑΜΜΑ. ΟΙΨΙΨ ΕΛΗ ΔΗ ΕΛΝΙΝ ΜΕΙΝΑΜΜΑ.** *Ipse enim David dixit spiritui sancto, Dicit Dominus Domino meo; ac si lectum esset Ἐίπεν τῷ πνεύματι, pro Ἐίπεν ἐν τῷ πνεύματι, excidente ἐν.* Sic tamen ferè lego in *Versione*, Gothicæ sociâ, Anglo-Saxonicâ: *Dauid sylf cwæð to þam halgan Gaste. Drihten cwæð to minum Drihtne.* Quid propriè significetur per **ΔΗ ΛΗΜΙΝ ΨΕΙΛΑΜΜΑ** ac to þam halgan Gaste. constat ex sequentibus, **ΔΗ ΕΛΝΙΝ ΜΕΙΝΑΜΜΑ** & to minum Drihtne. nempe, Dandi casu tam illa quàm hæc poni in utrâque *Versione*. Ratio hujus constructionis mihi, primo intuitu, non satis constat: quare scil. dicatur David *dixisse ΔΗ ΛΗΜΙΝ ΨΕΙΛΑΜΜΑ.* & to þam halgan Gaste. *Spiritui sancto;* & non potiùs **ΙΝ ΛΗΜΙΝ.** & on Gaste. ut alibi sæpiùs. Hoc indaganter perscrutari, urgente prælo, nobis non licet.

C A P. XIV.

VERS. 47. Ἀφῆλεν ἀντὶ τῷ ὠτίον·] Got. **ΛΕΣΛΩΗ ΙΜΜΑ ΛΗΣΑ ΨΑΤΑ ΤΛΗΣΥΑ.** *Abscidit vel amputavit illi aurem dextram: quasi dicas Græcè, Ἀντὶ τῷ ὠτίον (vel τῷ ὄσ) τῷ δεξιόν. Τὸ ὄσ τῷ δεξιόν legimus, Luc. xxii, 50. & τὸ ὠτίον τῷ δεξιόν.*

διελόν· *Joh. xviii, 10.* Vulg. Lat. Interpres videtur etiam legisse *αὐτῶν* pro *αὐτῆς*, quippe qui transfert, *Amputavit illi auriculam.* Ἀφείλεν est proprie *Abstulit*; at hic rectè vertitur *amputandi* notione. *Johannes* dixit *ἀπέχυσεν* & in N. Testamento in linguam Græcorum vulgarem transfuso, hic *Marci* locus redditur, Ἐχυσε τὸ αὐτῆς τὰ. Simillimus dicendi modus extat, 2. *Sam. xvi, 9.* וְשָׂרָא נָחַרְרָא גְרָעָה Græcè, Ἀφελῶ τῶν κεφαλῶν αὐτῆς, vulg. Lat. *Amputabo caput ejus.*

VERS. 65. Καὶ ἤρξαντο πρὸς ἐμπύειν αὐτῶν, καὶ ἀεικνύοντες τὸ πρόσωπον αὐτῆς, καὶ κολαφίζον αὐτὴν, καὶ λέγουσιν αὐτῇ· Προφήτου. καὶ οἱ ὑποκρίτου ῥαπίσματιν αὐτὸν ἔβαλλον.] Got. **GAH ANGNHNNH SHMΛI SPEIVAN ANA VΛIT IS. GAH HNLGAN ANAVLIKPHI IS. GAH KANPATGAN INΛ. GAH UEPHNN AN IMMΛ. PKANPETEI. GAH ANAVΛHTXZS GLBΛHKGLBΛ ΛXFLM SLXHHN INΛ.** Et cœperunt quidam inspuere in faciem ejus, & obtegere faciem ejus, & colaphos ei infligere; & dicebant ei, Prophetiza: & ministri lubenter vel lætè cœdebant eum alapis. Pro *αὐτῶν* priori Interpres Got. legebat, ut mihi videtur, τῶν προσώπων αὐτῆς vel, ex *Matth. xxvi, 67.* εἰς τὸ πρόσωπον αὐτῆς, quod exponit **ANA VΛIT IS.** In vel super faciem ejus. Illam lectionem agnoscit codex *Bezæ* vetustus, qui etiam pro λέγουσιν habet ἔλεγον, quod noster vertit *dicebant.* Quare verò adjiciatur **GLBΛHKGLBΛ**, non satis capio. Arabs addit, post *Cædebant eum alapis*, **جاء** Valdè, vehementer. Sed **GLBΛHKGLBΛ** bis substituitur pro Græco ἰδέως· *Mar. vi, 20.* & *xiii, 37.* & **ΛΞ ΓΛΒΛHKΓXPHM** ponitur pro ἰφ' ἡδονῶν· *Luc. viii, 14.* adeo ut satis constet de Adverbii significatione. Additionem quandam video in Copticâ hujus commatis traductione; sed ea non est hujus loci. Et Diversitates aliunde arcessere nolo, qui non sine fastidio quodam intueor illas, quas numeris suscepti ratio describere jubet.

VERS. 70. Καὶ ᾗ Γαλιλαῖος εἶ,] Desunt in Got. & in loco parallelo, *Matth. xxvi, 73.* sed *Luc. xxii, 59.* legimus καὶ ᾗ Γαλιλαῖός ἐστιν· ubi cod. Argenteus graviore laborat hiatu: ideoque nequimus inde suppetias advocare.

VERS. 72. Καὶ ἰπταλὸν, ἔκλασε.] Got. **GAH ANGAN GKAITAN.** Et cœpit flere; ut vulg. Lat. Sic Interp. Syr. **נבכה ושרי**, quod idem significat. Omnes secuti sunt lectionem quam exhibet cod. *Bezæ* antiquissimus; nempe, Ἐρξατο κλαίειν. Cætera hujus capituli cuiusvis puto obvia.

C A P. X V.

VERS. I. Ἀπήνεγκαν, καὶ παρέδωκαν τὸν Πιλάτῳ.] Got. **BRΛHTEDANN INΛ AT PEILATAN.** Duxerunt eum ad Pilatum; omisso καὶ παρέδωκαν, quod etiam omisit Interp. Arabs. Noster planè imitatur illud *Luc. xxiii, 1.* Ἐγαγον αὐτὸν

αὐτὸν ἐπὶ τῷ Πιλάτῳ, ubi nulla traditionis fit mentio. At in loco parall. *Matth.* XXVII, 2. plenè legimus Ἀπήγαγον αὐτὸν Πόντῳ Πιλάτῳ: ubi noster quoque Interp. habet ΓΑΤΛΗΗΗΝ ΓΛΗ ΑΝΑΦΗΛΗΗΝ ἸΝΑ ΠΛΗΝΤΙΑΝ ΠΕΙΛΑΤΑΝ. Duxerunt vel traxerunt & tradiderunt eum Pontio Pilato. Hoc Marci versiculo suppletur ἸΝΑ. Eum. Sic VERSIBUS seqq. 29. & 31. pro Οικοδομῶν habet Got. ΓΑΤΙΜΚΓΑΝΔΣ ΨΞ. *Aedificans illud*; i. e. ΨΞ ΑΛΗ, τὸν ναὸν, *Templum*: atque pro Ἐμπροσθεν substituitur ΒΙΛΑΙΚΑΝΔΛΝΣ ἸΝΑ. *Illudentes ei*. Sed hæc quisvis facillimè adnotabit.

VERS. 8. Καὶ ἀναβήσας ὁ ὄχλος,] Got. ΓΛΗ ΝΣΓΑΓΓΑΝΔΕΙ ΑΛΑ ΜΑΝΑΓΕΙ. *Et exiens tota vel omnis multitudo*. Sic enim Gothica sonant, si ad verbum reddantur. Vulg. Lat. *Et cum ascendisset turba*: ubi Erasmus conjicit pro ἀναβήσας lectum fuisse ἀναβήσας. Certè noster ob oculos habuit lectionem quam ostendit cod. Bezae vetustissimus: illic enim, pro ἀναβήσας, legitur ἀναβῆς ὄχλος, id est, ΝΣΓΑΓΓΑΝΔΕΙ ΑΛΑΛ. Namque ΝΣΓΑΓΓΑΝ isthoc aliquando idem significare quod ἀναβαίνειν, probari potest ex hujus capituli versu 41. ubi pro πόλις αἱ συναβήσασαι, habeat Got. Versio ΜΑΝΑΓΞΣ ΨΞΞΕ ΜΙΨΙΔΔΓΕΔΗΝ. *Multæ quæ simul ascenderant vel comitatæ fuerant*. Est autem ΜΙΨΙΔΔΓΑ Præteritum à ΜΙΨΓΑΓΓΑΝ. ut Anglo-Saxonicum Eode Figuræ simplicis, à ΓΑΓΓΑΝ. eodem sensu quo Gothicum ΓΑΓΓΑΝ. Lucas Brugensis notat codicem Vaticanum legere ἀναβῆς, de quâ lectione sic vir quidam eruditus: *Quod Vaticanus codex habet ἀναβῆς, accedit ad ea argumenta quibus moveor ut credam quædam Marci exemplaria Græca ad Latinam Versionem mutata*. Quod si verum sit, atque ex hac variante lectione probatum, admodum antiquam fuisse illam correctionem patebit manifestè ex jam allatis. Siquidem id si detur, necessariò consequetur, & exemplar quo usus est Interp. Gothicus primævus, & exemplar illud Bezae, ob vetustatem raram adeo celebratum, passa quoque fuisse hanc mutationem: quoniam utrumque hac in lectione consentiunt cum vulgatâ Versione Latinâ. His insuper ad-
jungitur potest Translatio Ægyptiaca, quæ, pro καὶ ἀναβήσας ὁ ὄχλος, habet

ΟΧΟΣ ΕΤΑΨΙΕΠΩΑΙ ΗΞΕ ΠΙΕΗΩΞ. *Et cum ascenderit turba*.

Nam in Scalâ Electâ ΕΞΗΞΕΠΩΑΙ exponitur بَصْعَدُونَ. *Ascendent*.

& ΠΩΑΙΞ فوق *Suprà*. Æthiops quoque lectionem utramque conjungere videtur, dicendo הַבְּנֵי הָעָם וְעָלָו *Et ascenderunt populi, & clamaverunt*. Hunc locum quod attinet, affinitas vocabulorum ἀναβήσας & ἀναβῆς, vel ἀναβήσας (si uspiam occurrat) me dubitare non sinit, quin lectionis diversitas orta sit è libroriorum oscitantia aut etiam hallucinatione.

VERS. 21. Καὶ ἀρραρεύσει παροφθονεῖ πνα Σίμωνα Κυρηναίου,] Got. **ḠΛΗ ΠΝΔ-
ΓΚΙΠΠΗΝ ΣΗΜΑΝΑ ΜΑΝΝΕ. ΣΕΙΜΩΝΑ ΚΥΡΕΙΝΑΙΗΜ.** Et
apprehenderunt quendam hominem (ad verb. hominum) Simonem Cyrenæum. Ἀρρα-
ρεύσει exponitur Gothicè **ΛΗΛΗΛΗΦḠΛΗ.** Matth. v, 41. Unde Anglo-
Saxonica Nýðan. zenýðan. neban & zeneban usurpantur pro Angariare; signi-
ficantia nimirum *Invitum repugnantemq; cogere; ac necessitate dura, quasi obtorto
collo, constringere atque pertrahere.* ΠΝΔΓΚΕΙΠΛΗ autem plerumque respon-
det Græco κρατεῖν aut κρατίζω ut, Mar. XII, 12. at *versu* 8. pro λαβόντες αὐτόν, lego
ΠΝΔΓΚΕΙΠΛΗΔ ΛΗΣ ΙΝΛ. unde non immeritò ad suspicandum quis
ducatur, auctorem nostrum non tam ἀρραρεύσει respexisse, quàm ἐπιλαβόμενος, quod
occurrit in loco parallelo, Luc. XXI, 26. ubi legimus, Ἐπιλαβόμενοι Σίμωνός
πυ Κυρηναίης. Pro Ἀρραρεύσει πνα, habentur in codice Coptitarum Evangelico
ⲁⲩⲟⲩ ⲡⲟⲩⲁⲓ ⲡⲓⲪⲁⲩ ubi ⲁⲩⲟⲩ est *Acceperunt*, quod sibi etiam ad-
iunctum habet **ⲡⲓⲪⲁⲩ** Matth. XXVII, 32. & **ⲡⲓⲪⲁⲩ** Matth. v, 41.
utrobique denotans ἀρραρεύσει. Quamvis nesciam quid propriè significet **ⲡⲓⲪⲁⲩ**
non dubito tamen quin error irrepserit in Scalæ electæ Copt-Arabicæ paginam
287. ubi lego **ⲟⲩⲧⲕⲓⲪⲁⲩ** Arbor, ⲟⲩⲧⲕⲓⲪⲁⲩ. Certè ⲟⲩⲧⲕⲓⲪⲁⲩ Arabibus
est *Arbor*: at in hoc Marci *commate*, nec non in duobus modò citatis ex Mat-
thæo, Verbum ⲟⲩⲧⲕⲓⲪⲁⲩ *Angariandi* sensu usurpatum video ab Interpp. Arabicis.
Syrus etiam habet **ⲛⲓⲩⲩ**. Consulendi sunt denique Perfarum bini Evangeliorum
Translatores. Ex jam allatis quilibet erratum in Arabico ac Latino emendare
poterit: nos cætera huc spectantia perscribere vetat Typorum defectus. Se-
quitur phrasis illa **ΣΗΜΑΝΑ ΜΑΝΝΕ** q. d. Ἀνθρωπὸν πνα vel, ad verbum,
ἀνθρώπων πνα. Confer loca huic respondentia, Matth. XXVII, 32. & Luc. XXI, 26.
Nè tyronibus impingendi occasio sit frequentior ista loquendi ratio; visum est &
hoc genus alia pauca hinc inde petita subnotare. Simili itaque constructione,
Πᾶσαι σὰρξ exponitur Gothicè **ΛΙΝΗΗΝ ΛΕΙΚΕ.** Mar. XIII, 20. Ὅσοι
ἐστὶν ὅς ἀφῆκεν, **ΝΙ ΛΙΝΗΗΝ ΙΣΤ ΦΙΖΕ ΛΕΛΕΤΑΝΔΛΝΕ.** Luc.
XVIII, 29. Πᾶν δένδρον, **ΛΛ ΒΛΓΜΕ.** Luc. III, 9. Τίς ὁ λόγος;
ΘΛ ΥΛΗΚΔΕ. Luc. IV, 36. Τίνα κληρονομίαν —; **ΘΛ ΥΡΧΗΕ.** Job.
XVIII, 29. Ἐκείτον δένδρον, **ΘΛΚΓΙΖΗ ΒΛΓΜΕ.** Luc. VI, 44.
Πᾶσα δύναμις, **ΘΛΚΓΑΤΧΗ ΗΝΝΣΛΕ.** Mar. IX, 49. Δυνάμει πνευματικῆ,
ΣΚΑΤΤΕ ΕΙΜΕΗΝΔΛ. Luc. VII, 41. Et, quod maximè ad rem
præ manibus facit, Ἀνθρωπὸς πς ἦν πλάσι redditur **ΜΑΝΝΕ ΣΗΜΣ ΥΑΣ
ΓΛΒΙΣ.** Luc. XVI, 19. Nemo nescit Nomina partitiva regere Genitivum:

at, in exemplis istis è codice Argenteo productis, hanc syntaxin imitatus est auctor grandævus ac Græcismi plerumque observantissimus, id minimè dictante Græco Contextu: quod in gratiam lectoris φιλοστός notavi. Similia occurrentia faciliùs ipse promptiùsq; observabit.

VERS. 24. Διαμερίζον & ἱμάτια] Got. **ΔΙΣΑ ΔΙΛΓΑΝΔ ΛΑΝΣ ΒΛΣΤΓΡΣ.** *Dividentes vestimenta.* Primo intuitu suspicabar ab Interprete nostro lectum esse Διαμερίζοντες pro διαμερίζον &, quod procliviùs accidere posset legenti exemplar nullis vocabulorum interstitiis illustratum, nullisq; accentuum spirituùmve apicibus insignitum. Sed longè tutius est confugere ad sacram illam anchoram, Evangelistarum harmoniam, quàm incertis fluctuare conjecturis. Matthæi locus parall. cap. xxvii, 35. habet Διαμερίζοντες. atque hoc ipso Marci versiculo Διαμερίζοντες extat in cod. ms. Alexandrino: quod autem Gothicum sibi respondens habet, est Lucæ Διαμερίζόμενοι cap. xxi, 34. Verumenimverò hoc Got. vocabulum, licèt aliquo modo vindicetur, haud excusat Versum suum, qui ob Verbi defectum graviore claudicat periodi imperfectione. Admissâ tamen levi detruncatione in **ΔΙΣΑ ΔΙΛΓΑΝΔ ΛΑΝΣ.** ac scribendo **ΔΙΣΑ ΔΙΛΓΑΝΔ.** institui potest lectio, tam Fonti Græco, quàm Gothismi analogiæ accommodata, hunc in modum: **ΓΛΗ ΝΣΗΚΛΜΓΑΝΔ ΛΑΝΣ ΙΝΛ. ΔΙΣΑ ΔΙΛΓΑΝΔ ΒΛΣΤΓΡΣ ΙΣ. ΒΛΙΚΠΛΑΝΔ ΛΑΝΣ ΗΛΛΗΤΑ ΛΑΝΔ ΨΡΣ.** Græcè, *Καὶ σωρώσαστες ἄβρον, διαμερίζον (vel διαμερίζοντες) τὰ ἱμάτια αὐτῶν, βάλοντες κλῆρον ἐπ' αὐτῶν.* **ΔΙΣΑ ΔΙΛΓΑΝΔ** autem significat *Dividunt, distribuunt, partiuntur.* Variatio huic simillima conspicitur versu 43. sequenti; ubi pro ἦλθεν Ἰωσήφ, substituit Gothorum Antistes **ΟΙΜΛΑΝΔΣ ΙΨΣΕΡ.** *Veniens Joseph.* In codicibus etiam aliquot Græcis, pro ἦλθεν legitur Ἐλθὼν, cui nihil quicquam adversantur ea quæ subsequuntur in Contextu.

VERS. 36. Ἀφείε.] Got. **ΛΕΤΕΙ.** *Sine.* Græci mss. non pauci dicuntur habere Ἀφες, quod etiam habet locus parall. *Matth. xxvii, 49.* ubi & noster conformiter transfert **ΛΕΤΕΙ.** Sic vers. 37. seq. pro Ἀφεις φωνῶν, in Got. extant **ΛΕΤΡΑ ΛΕΤΑΝΔΣ ΣΤΙΒΝΛ.** *Iterum mittens vocem.* Matthæus autem sic: Πάλιν κρούσας φωνῆ. Got. **ΛΕΤΡΑ ΗΚΡΠΓΑΝΔΣ ΣΤΙΒΝΛΙ.** cap. xxvii, 50. Consule quæ ex Eusebio monuimus de Tatiani harmoniâ Evangelicâ, suprâ ad *Matth. xxvii, 58.*

VERS. 46. Καθίων ἄβρον ἀπέλιψε τῇ σινδόνι, & κατέθηκεν αὐτὸν ἐν μνημείῳ] Got. **ΝΣΝΙΜΛΑΝΔΣ ΙΤΑ. ΒΙΥΑΝΔ ΦΑΜΜΛ ΛΕΙΝΛ. ΓΛΗ ΓΛΛΛΓΙΔΑ ΙΤΑ ΙΝ ΗΛΛΙΥΛ.** *Et tollens illud, involvit sindone, & posuit illud in monumento.* Ubi pro αὐτὸν bis legebat noster αὐτὸ, q. d. τὸ σῶμα, quod modò præcesserat, vers. 45. Codex Alexandrinus quoque habet Καθικον αὐτὸ, pro κατέθηκεν αὐτὸν. Versionis Gothicæ auctor haud dubiè secutus est Matthæi ac Lucæ lectio-

lectionem in locis parallelis, scil. *Matth.* xxvii, 59, 60. *Luc.* xxiii, 53. utrobique enim occurrit: Ἐνεύλιξεν αὐτὸ σινδῶνι, καὶ ἔθηκεν αὐτὸ ἐν μημηταῖς vel μνήματι. Gothicè, **ΒΙ-ΥΛΑΝΔ ἸΤΑ** (nempe **ΨΑΤΑ ΛΕΙΚ.** τὸ σῶμα) **ΣΑΒΑΝΑ. ΟΛΗ ΓΑ-ΛΛΙΔΑ ἸΤΑ ἸΝ ΗΛΛΙΥΑ.** ut habetur *Matthæi commate* novissimè citato.

C A P. XVI.

VERS. 6. Ἡγέρθη, ἃκ ἔστιν ὠδὲ.] Got. **NIST HER. NPKAIS.** Non est hic, surrexit. Sic *Matth.* xxviii, 6. Ὅτι ἔστιν ὠδὲ, ἠγέρθη γάρ. Similis est ferè conciliatio illius quod sequitur, **VERS. 8.** ubi pro Græcis, καὶ ἐξελεύσασιν ταχὺ, ἔφυγον δὲ τῶ μνημαῖς, substituit Interpres Got. **ΟΛΗ NSΓΑΓΓΑΝΔΕΙΝΣ ΛΕΨΑΜΜΑ ΗΛΛΙΥΑ ΓΛΨΛΛΗΗΝΔΕΙ.** Et exeuntes foeminae à monumento fugerunt: ac si legisset, καὶ ἐξελεύσασιν δὲ τῶ μνημαῖς, quæ occurrit, *Matth.* xxviii, 8. Ταχὺ quidem desideratur in nostrâ Versione, nec non in vulg. Latinâ, atque etiam in aliquibus melioris notæ Orientalibus. Hoc deest in vetustis codicibus, inquit Theodorus Beza. **ΓΛΨΛΛΗΗΝΔΕΙ** non perfectè capio.

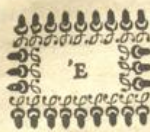
VERS. 7. Καθὼς εἶπεν ὑμῖν.] Got. **ΣΥΛΣΥΕ ΥΛΨ ΔΗ ἸΝΑ ἸΣ.** Hujus sententiæ mentem non satis assequor primo aspectu. **ΥΛΨ** aut primæ Personæ esse potest, aut tertiæ: ut, καὶ ἔλεγε, διὰ τοῦτο εἶρηκε. Got. **ΟΛΗ ΥΛΨ. ΔΗ ΨΕ ΥΛΨ.** *Job.* vi, 65. Hoc notavi, quod observaverim codicem Bezae vetustissimum pro εἶπεν hic loci habere εἶρηκε, atque *Matthæum* Evangelistam in loco parall. *cap.* xxviii, 7. εἶπον, Personæ primæ. Veruntamen ex præcedentibus non obscurè colligitur nostrum legisse εἶπεν, Personæ tertiæ. In sequentibus **ΔΗ ἸΝΑ ἸΣ** Suspicio latere mendum. **ἸΝΑ** est *Illum*, casu Accusativo: at **ΔΗ.** *Ad*, Dativum sibi adsciscere solet in cod. Argenteo. Ideoque **ΥΛΨ ΔΗ ἸΜΜΑ** passim est *Dixit illi*; **ΥΛΨ ΔΗ ἸΜ.** *Dixit illis*: ut, **ΨΛΚΗΗ ΟΨΗΗ ΔΗ ἸΜΜΑ. ΨΗ ΟΛΣ ἸΣ: ΟΛΗ ΥΛΨ ΔΗ ἸΜ.** Græcè, Ἐλεγον ἑν αὐτοῖς, Σὺ τίς εἶ; Καὶ εἶπον αὐτοῖς — *Job.* viii, 25. **ἸΣ** significat *Is* atque *Ejus*. Si conjecturis esset locus, demandarem gnaro lectori perpendendum, an non legendum videretur **ΔΗ ἸΜ** pro **ΔΗ ἸΝΑ.** q. d. *Dixit is*, secundum Versionem Æthiopicam: quod tamen cum proximè antecedentibus usquequaque non convenit. Mihi sanè inprimis allubesceret licentia legendi **ΥΛΨ ΔΗ ἸΖΥΙΣ** pro **ΥΛΨ ΔΗ ἸΝΑ ἸΣ.** quod exactè responderet Textui Græco εἶπεν ὑμῖν. Porro, εἶπον ὑμῖν *Matthæi* est; loco paulò antè citato: atque, ἐλάλησεν ὑμῖν, *Lucæ*; *cap.* xxiv, 6. At si quis has Literas attentius accuratiusq; exculturus objecerit; dicendum potiùs **ΥΛΨ ἸΖΥΙΣ.** quam **ΥΛΨ ΔΗ ἸΖΥΙΣ.** responderetur: Sicut pro *Δελάληκα ὑμῖν* reponitur Gothicè **ΚΧΔΙΔΑ ἸΖΥΙΣ** ac **ΚΧΔΙΔΑ ΔΗ ἸΖΥΙΣ.** *Job.* xv, 11, & 3. ita quo-

quoque pro Ἐπισημῶν substituitur in cod. Argenteo $\alpha\lambda\psi$ ἰζυῖς . *Job. x, 26.* & interdum $\alpha\lambda\psi$ $\alpha\eta$ ἰζυῖς . *Job. xiv, 26.* Non nemo forsân, cui sola Theologica, non autem Philologica, in votis sunt, mirabitur me, nullo profusus otio abundantem, istiusmodi Grammaticalibus iterum atque iterum vacare, tempûsque adeo brevissimum eludere. At quid faciam? absque Canonibus Grammaticis nihil accuratè discerni, nihil certò definiri potest. Mihi porrò in hoc pulvere Gothico nitenti, idem penitus contigisse videtur, quod olim primis Artium inventoribus, quos oportuit primâ curâ atque operâ sibi parare instrumenta. Ego quoque necesse habui Grammatices Gothicæ sciographiam, quantumvis rudissimam, principio delineare. Sin autem in hisce nunc primùm tentatis, aliquoties aut sæpius à scopo aberraverim, multa sunt profectò quæ ad spem erigunt, me veniam impetraturum ab omnibus æquis rerum æstimatoribus. Quid enim simul inceptum ac perfectum? quisve plura festinanter transcurrere, singula diligenter lustrare potest? Ferunt quidem ipsum Carolum M. Imp. inchoavisse Grammaticam linguæ suæ patriæ, Theotiscæ nimirum, sive Francicæ antiquæ. Otridus etiam Monachus Wissenburgensis exemplo Caroli Imperatoris Magni, inquit Trithemius, *conatus est barbariem linguæ Teutonicæ ad regulas Grammaticales reducere, quod & ex parte perfecit.* De suo autem suscepto in linguâ illâ veteri, quæ Gothicæ huic admodum affinis est, expoliendâ, sic ipse Otridus (in Prologo ad Evangelia à se rythmis Francicis explicata, circa an. Christi 1000) *Hujus linguæ barbaries est inculta & indisciplinabilis, atque inassueta capi regulari fræno Grammaticæ artis, &c.* Hoc ille de suis; quod me quoque ac mea aliquantò excusabit. Si denique imprudens censear aut etiam temerarius, qui aliquoties suspectam habeam exemplaris Gothici lectionem: sciat lector, ab animo meo alienissimum esse, si quidpiam videatur, præclarum virum, cujus stupendæ sedulitati sumptibusq; immensis debemus monumenti Gothici editionem, *ἀδελφίας* insimulare, aut etiam negligentiam. Quædam profectò in codice longè antiquissimo adeo infeliciter ac miserè habita sunt; ut oculos vel lynceos fugerent literæ perituræ. Hac de re meritò conquectus est Arnoldus Mercator, ex cujus schedis hæc descripsit Janus Gruterus: *Plura communicare vetabat obscuritas literarum jam vetustate evanescentium;* *Antiq. lect. pag. 146.* Sed nec ipsius codicis Argentei librarius, quantumvis accuratus, *ἀναγγελῶ* erat, aut ab omni lapsûs suspitione purus atque remotus. Quæ à me criticè sunt dicta, peritiorum censuræ libens submitto; compellans insuper quemvis prisce aut politioris literaturæ studiosum:

*Si quid novisti rectius istis,
Candidus imperti: si non, his utere mecum.* Horat. Epistolar. lib. I.

OBSERVATIONES

I N S. L U C Æ C A P. I. V E R S. I.

 Περὶ ἔρχου ἀναβῆσαι] Got. **ΔΗΓΗΝΝΗΝ ΜΕΛΓΑΝ**. *Inceperunt scribere*. Sic Syr. **בבו דנכתבו** *Voluerunt scribere*, multi alii scil. Ut & Evangelistæ Lucæ quoque visum est **αυθεξῆς γράψαι**, **ΓΡΗΛΗΘΞ ΜΕΛΓΑΝ**. *Deinceps scribere*: ut ipse de se testatur, *vers.* 3. *seq.* ubi lego

VERS. 3. *Ἐδῆε καὶ μοί*] Got. **ΓΑΛΕΙΚΛΙΔΑ ΓΑΗ ΜΙΣ ΓΑΗ ΛΗΜΙΝ ΨΕΙΛΑΜΜΑ**. *Visum est & mihi & Spiritui sancto*. Claufulam hanc adjectam, quâ Spiritûs sancti beneplacitum totidem verbis significatur, nusquam mihi observare contigit nisi apud hunc unum Interpretem. Defumptam tamen ex *Act.* xv, 28. *Ἐδῆε γὰρ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι καὶ ἡμῖν*, aut saltem imitatione ejus hic adjectam fuisse, omnino verisimile. Sequitur *ἀνωθεν*, quod Gothicè transfertur **FRAM ANASTRΔEINLI**. *A principio*, ut vulg. Lat. i. e. *Abzè, primâq; ab origine repetam*. Versu præcedenti, *Ἀπ' ἀρχῆς* redditur **FRAM FRHMISTIN**. q. d. *A primo*: at *Marci* x, 6. *Ἀπ' ἀρχῆς κήσεως* sunt **ΑΡΑΝΑΣΤΡΔEINLI ΓΑΣΚΛΕΤΛΙΣ**. unde luculentiùs constare potest de mente Interpretis nostri, in *ἀνωθεν* transferendo.

VERS. 5. *Ἐξ ἰφημερίας Ἀβιά*] Got. **NS ΛΕΑΚ ΛΒΙΘΙΝΣ**. *De posteritate vel successione* (si rectè conjicio) *Abiæ*. Versu enim 8. sequenti, pro *Ἐν τῇ ἔξοδῃ ἰφημερίας ἀυθῆς* ponuntur **IN VIKON KHNQIS SEINIS**. q. d. *In ordine seu vice cognationis suæ*: quæ sic vertenda cenfeo, quia *Ἐν τῇ συχθένει σκ* sunt **IN KHN-ΓΑ ΨΕΙΛΑΜΜΑ**. *commate* 61. *seq.* Ab hac expositione non multum abit Syriaca illa **בני אביא דבית אביתא** *Ex ministerio domûs Abiæ*: quam quoq; imitatur Arabs; aliq; . Illud Syri **אביתא** retentum video in Copticâ Versione,

quæ sic se habet: **ἔβουθεν νιεζουδῶς ἰψυεεωυ ἰπτεδβιδ** i. e. (si tempore ac subsidiis destitutus, inexploratæ linguæ voces perfectè capio) *Ex diebus ministerii Abiæ*. Cui consonat aliquatenus Hefychii Glossa: *Ἐφημερία, ἢ τὸ ἡμέρας λειτουργία*: evidentiùs autem quod occurrit *2 Par.* xxxi, 16. in Gr. *Ἐπὶ λειτουργίαν ἰφημερίας διαβῆσθε ἀυθῆν*. Si quis plura desiderat, Commentatores adeat.

VERS. 10. *καὶ πάντες οὗτοι τὸ λαὸν ἦν ἀσπαραζόμενοι*] Got. **ΓΑΗ ΛΛΣ ΗΠΗΜΑ ΨΑΣ ΜΑΝΑΓΕΙΝΣ ΒΕΙΔΑΝΔΑΝΣ**. *Et omnis turba multitudinis vel populi erat expectans vel expectabant*. Est enim **ΒΕΙΔΑΝΔΑΝΣ**

numeri Pl. post Nomen multitudinis. An hîc Interp. Got. pro *αποδεχόμενοι* legerit *αποδεχόμενοι*, an verò librarius pro **ΒΙΔΩΑΝΔΑΝΣ**. *Orantes*, scripserit **ΒΕΙΔΑΝΔΑΝΣ**. *Expectantes*, non facile dixerò. Certè *versu* 21. hujus tmematis, *καὶ ἦν ὁ λαὸς ἀποδοκῶν* exponuntur **ΓΛΗ ΥΑΣ ΜΑΝΑΓΕΙ ΒΕΙΔΑΝΔΑΝΣ**. ubi loco illius *αποδοκῶν* exhibet cod. Bezæ vetus *αποδεχόμενοι*. Neque aliter de Symeone *expectante* affirmatur, quàm quòd esset *αποδεχόμενος*. Got. **ΒΕΙΔΑΝΣ**. *Luc. II, 25*. De lectione, ut ego quidem sentio, mendosâ desisto ulterius inquirere.

VERS. II. *Ἦθη δ' αὐτῷ ἄγγελος*.] Got. **ΥΑΚΨ ΦΑΝ ἸΜΜΑ ἸΝ ΣΙΝΝΑ ΑΓΓΙΑΝΣ**. *Erat autem ei in visione Angelus*. **ΥΑΚΨ** est aliàs *Fiebat*: atque **ΣΙΝΝ** substituitur pro *ἐπέκειν*, *vers. 22*. seq. Islandis quoque **ΣΙΟΝ** / & Danis **ΣΗΝ** est *Visio*. Paraphrasticè dicta arbitror.

VERS. 15. *Ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτῆς*.] Got. **ἸΝ ΥΑΜΒΑΙ ΛΙΨΕΙΝΣ ΣΕΙΝΑΙΖΞΣ**. *In ventre vel utero matris suæ*. Nam capitis hujus *versu* 44. *Ἐν τῇ κοιλίᾳ μου* exponitur **ἸΝ ΥΑΜΒΑΙ ΜΕΙΝΑΙ**. Interpp. Syrum atque Arabem sic etiam vertisse, ab aliis observatur. Addo: & Coptitarum Versionem habemus consentientem; scil. **ἘΝ ΘΝΕΞΙ ἸΤΕΤΕΥΕΞΞ** *In ventre matris suæ*. Cæterùm hac de re parum solliciti sunt viri docti, qui utramque lectionem in idem redire, saltem hoc in loco, opportunè probârunt. Exemplis aliunde petitis adjicio illud *Fer. I, 5*. ubi in Græcis vulgariter excusis legimus *ἐκ κοιλίᾳ* pro Heb. **כּוּן** *In utero*: at cod. Alexandr. habet *ἐκ κοιλίας*, & Interp. Arabs **من البطن** *Ex utero*; Conf. cum Heb. in *Psal. CXLIX, 13*. versionem Græcam, itémq; Latinam & Arabicam.

VERS. 18. *Καὶ π γώσσομεν τὸ*;] Got. **ΒΙ ΘΕ ΚΗΝΝΗΜ ΦΛΤΑ**. *Unde hoc noscemus?* Pl. pro singulari. Acli Zacharias suo & uxoris nomine interrogasset: ut suo & uxoris nomine, in re planè confimili, oraverat Manoach; *Jud. XIII, 8*. Sed Gothicæ lectioni nullos video codices aut Interpretes patrocinantantes.

VERS. 29. *καὶ διελογίσθη, πῶπως εἶη ὁ ἀπασιμὸς ἔτος*.] Got. **ΓΛΗ ΦΛΗΤΑ ΣΙΣ ΘΕΛΕΙΚΑ ΥΕΣΙ ΣΞ ΓΥΛΕΙΝΣ. ΦΛΤΕΙ ΣΥΑ ΨΙΦΙΔΑ ἸΖΑΙ**. *Et cogitabat qualis esset salutatio ista, quòd sic benedixerit illi (fœm.)* Non nemini videri potest **ΦΛΗΤΑ ΣΙΣ** potiùs reddendum *Cogitabat secum* (& sanè Bezæ cod. vetustissimus supplet *ἐν ἑαυτῇ*) sed mihi venit pro Gothifino: ut Angli dicunt *Bethought himself*; Belgæ, *Bedochte sich* / *Meditabatur, animo versabat*. Legimus enim, *Mar. II, 6*. **ΨΑΓΚΓΑΝΔΑΝΣ ΣΙΣ** pro *διελογίζομενοι* (& conf. *Luc. XVI, 4*.) at pro *διελογίσθη* *πρὸς ἑαυτὸν*, occurrit **ΨΛΗΤΕΑΝΝ ΜΙΨ ΣΙΣΜΙΣΣΞ**. *Luc. XX, 14*. Existimo me rem non factu-

facturum ingratam, lectori saltem literaturæ Gothicæ studioſo, ſi, feſtinabundus licet ac prælo ferventi incitatus protrufuſq; , paucis ſubjecero aliquot hujusmodi Gothiſmos, quos in tranſitu ſubnotaverim ex cod. Argenteo. Sic, **ΚΗΝ ΓΛΥΝΚΗΤΕΔΗΝ SIS** (Anglus diceret *Iam themſelus* / vel Gothicis accommodatiùs, *Made & took a run*) pro *ᾠρησε* *Matth. VIII, 32.* **ΦΚΛΕ-ΣΤΕΙ ΦΗΚ** pro *θάρα* *Matth. IX, 1.* & *Joh. XVI, 33.* **ΓΛΥΝΔ-ΓΛΙΝΑ SIS** (q. d. *Convertant se*) pro *Ἐπιτερέψωσι* *Mar. IV, 12.* & alibi sæpiùs.

ΓΛΙΕΜΗΝ SIS pro *Σωζήσονται* *Mar. VII, 1.* atque *verſ. 6.* **ΕΛΙΚΚΑ ΗΛΒΛΙΦ SIS** pro *Πάρρω ἀπέχει.* Sic etiam, pro *ζημιωθῆ τῶ ψυχῶ αὐτῶ*, legimus **ΓΑΣΛΕΙΦΕΙΦ SIS ΣΛΙΥΛΛΙ ΣΕΙΝΛΙ.** *Mar. VIII, 36.* Et mox *verſ. 38*, ac paſſim, pro *Ἐπαγγελωθῆ με*, dicitur **SKΛMΛIΦ SIS ΜΕΙ-ΝΛ.** q. d. *Pudebit se mei*: Belg. *Zem mijns ſal geſchaemt hebben.* *Μὴ ἐπιταμ-βεῖθε* transfertur **NI ΕΛΗΚΗΤΕΙΦ ΙΖΥΙΣ.** *Mar. XVI, 6.* Et *Ἰαθῆναι* exponitur **ΗΛΙΓΑΝ SIS.** *Luc. VI, 18.* Porro, pro *ἤξιεν* eſt **ΛΤΝΕ-ΘΙΔΑ SIS.** *Luc. X, 11.* & *XV, 1.* πρόq; *ἤμαρτον*, **ΕΚΛΥΝΚΗΤΑ MIS.** *Luc. XV, 18.* *Μετανοῶ* vertitur **ΙΔΚΕΙΓΧ ΜΙΚ** (Gall. *Je me repen*) *Luc. XVII, 4.* & *verſ. 3.* atque *Μὴ φοβείθε*, **NI ΧΓΕΙΦ ΙΖΥΙΣ.** Anglo-Sax. *Ne ondrædað eor.* *Joh. VI, 20.* & *XII, 15.* Denique pro *θεριμαζόμενοι* habet noſter **ΥΛΚΜΓΑΝΔΣ SIS** (ſed hoc commune quoque aliis plerifque) *Joh. XVIII, 25.* Præter Reciproca jam obſervata, ſunt & alia hujus generis in Textu Euangelico: ſed ſemel deſcribere ſelectiora viſum eſt, ut poſthac non opus habeam ſigillatim annotare. Iſtiusmodi quoque multa in Anglorum, Germanorum, maximèq; Gallorum linguâ quilibet per ſe animadvertere poteſt: in veteri Anglo-Saxonum idiomate, quod Gothico propinquius, non pauca quoque notabilia; cujuſmodi ſunt, *Me hingrebe. Eſurivi*; *Me hýrpte. Sitiivi*; *Matth. XXV, 35.* *Hi hým adredon hýne. Timebant eum*; *Mar. XI, 18.* & vide *cap. X, 32.* *Pe comon ur him to ge-admedenne. Venimus adorare eum*; *Matth. II, 2.* Et mox *verſ. 8.* *Ðæt ic cume 7 me to him gebidde. Ut veniens adorem eum.* Sic etiam *þonne þu ðe gebidde. Cum oraveris*; *Matth. VI, 6.* & *verſſ. 5 & 7.* Similia vide, *Matth. XXVI, 36, 42, 44.* *Mar. XI, 25.* &c.

Quod ſubnectitur ad comma claudendum, putà **ΦΛΤΕΙ ΣΥΛ ΦΙΝΦΙΔΑ ΙΖΛΙ.** alibi non invenio. Reſpicit haud dubiè ſalutationis Angelicæ concluſionem, *verſu* proximè antecedenti; **ΦΙΝΦΙΔΑ ΦΗ ΙΝ ΟΙΝΧΜ.** *Benedicta tu in mulieribus*, vel *inter mulieres.*

VERS. 63. *Ἀιτήσας πινυλίδιον ἔγραψε,*] Got. **ΣΥΚΓΑΝΔΣ ΣΠΙΔΑΛ. ΝΛΜ ΓΛΗ ΜΕΛΙΔΑ.** *Postulans pugillares, accepit & ſcripſit.* Explicative interjectum videtur *Accepit &.* Quæ ſequuntur *verſ. 65.* ubi pro *τῶς* *ἔειπεν αὐτῶς* legimus Gothicè **ΦΛΙΜ ΒΙΣΙΤΑΝΔΛΜ ΙΝΛ.** *Accolis ejus,*

K k k 3

ejus, Zachariæ scilicet: atque *vers.* 67. ubi **גַּלְהּ אֵלֶּף**. *Et dixit* (cod. Bezae vetus, καὶ εἶπε· Anglo-Sax. 7 cpað) substituuntur pro *λίγων*, notasse tantum sufficiat. Istiusmodi posthac sicco pede præterire properans decrevi.

VERS. 70. 'Απ' αἰῶν] Got. **ƒKΛM ANASTƒRΔEINAI AIƒIS**. q. d. *Ab initio seculi*. Anglo-Sax. Of þorþer þrýmðe. *A seculi principio*. *Initium* hinc suppeditatur exegeticè: quomodo & mox *vers.* 71. pro Gr. Σαῦτησίαιου habet Got. Interp. **ΓΙΒΛΗΝ ΝΛΣΕΙΝ**. *Dare salutem*, præponens **ΓΙΒΛΗΝ** ad sensum complendum. Sequitur etiam in hoc Zachariæ cantico, τῆ δόξα ἡμῶν, **ΕΙ ΓΕΒΙ ΠΝΣΙΣ**. *vers.* 73. & quod magis huic additamento consonat, τῆ δόξα γῶσιν σαῦτησίαιου, **ΔΗ ΓΙΒΛΗΝ ΚΗΝΨΙ ΝΛΣΕΙΝΑΙΣ**. *vers.* 77.

VERS. 75. 'Εν ὁσιότητι] Got. **IN SHNGAI**. q. d. *In veritate*. **SHNGA** passim est *Veritas*: sed, quum **SHNGEINS** usurpetur pro ἀγαθός *Joh.* VII, 12. & **ΓΛSHNGƒΔΛ** pro ἰδιουμάθη *Luc.* VII, 35. credibile est & **SHNGA** quoque accipi aliquoties pro *justitiâ*, *probitate*, *integritate* & *bonitate* latè sumptâ. Sic Ὅσιος apud Hesych. inter alia significata exponitur Διουμάθη, εὐσεβής. *Tue* etiam Anglis idem est quod Latinis *Verus*: sed **A tue man** dicitur ille, cujus fides est perspecta, atque probitas inculcata. Conf. *Eph.* IV, 24. Quæ hoc **VERS.** sequuntur, Πάσας τὰς ἡμέρας τῆ ζωῆς ἡμῶν, redduntur Gothicè **ALLANS ΔΛΓANS ΠNSAKANS**. *Omnibus diebus nostris*; ut Vulg. Latinus. Desideratur τῆ ζωῆς quoque in aliquot Gr. codicibus, ac Versionibus Orientalibus.

C A P. II.

VERS. 2. 'Ηγεμονεύουσι τῆ Συρίας Κυρηνῆς.] Got. **ATƒVISANΔIN KINΔINΛ SYKIAS KΛΓINƒRNDIN SHNKIM KYKEINAIAN**. Quæ mihi videntur sic ad verb. vertenda; *Existente Præside Syrias* (id est; *præsidente Syris*) *Cyrenio*. **SA KINΔINS** enim substituitur pro ἡγεμόνων *Matth.* XXVII, 15. atque **KΛΓINƒRNDIN** pro ἡγεμονεύουσι *Luc.* III, 1. **SHNKIM** verò *Syris* in cas. Dat. denotare, haud obscure colligi potest ex *Mar.* VII, 26. ubi Συροφώνισσα transcribitur **SHNKΛIEYNISKΛ**. Censeo itaque **KΛΓINƒRNDIN SHNKIM** non aliâ de causâ fuisse inserta, quàm ut interpretes forent præcedentium **KINΔINΛ SYKIAS**. Pensculatiùs examinare maturanti non licet.

VERS. 4. 'Εκ πόλεως Ναζαρεθ] Defunt in Gothico, in aliis Interpp. non ita: nisi quòd Syrus habet **נְצַרְתָּן** Ex *Nazareth*, omisso πόλεως. Quæ sequuntur hoc *commate*, 'Εξ ἑκαστῆς πόλεως, transferuntur Gothicè **NS ΓAKΔΛ ƒΛΔKGINAIS** q. legisset Interp. 'Εξ ἑκαστῆς πατριᾶς. Pro **ΓΓΠΠƒΠ ΠΛΑ** *Iste familiae*, legimus Gr. Οἱ οἱ δὲ οἱ πατριῶν, *Hæ domus familiarum*; *Exod.* VI, 19. & Κατ' ἑκαστῆς πατριῶν multoties occurrit, *Num.* capp. I, IV, &c.

VERS:

ferè peculiare est: sicut etiam infra *vers.* 37. pro *λαλρήντα* posuit **ΒΛΑΥΤΛΑΝ-ΔΕΙ ΕΛΑΝ**. *Colens Dominum*. Similis loquendi modus est, *Aët.* IV, 24. *Δέ-σποτα, σὺ ὁ Θεός* — nec non Judæ *vers.* 4. *Τὸν μόνον δεσπότην Θεὸν καὶ Κύριον ἡμῶν Ἰσραὴλ Χριστὸν ἀρνούμενοι*. Denique, Gothorum **ΕΛΑΝ**. & Polonorum Bohemorumq; **Pan**/significatu ac sono tantum non conveniunt: illud autem in cod. Argenteo passim cernitur abbreviatè scriptum **ΕΛ** & Gen. **ΕΙΝΣ**. ut, **ΥΓ ΕΙΝΣ** (in impress.

ΕΛΑΝΙΝΣ) *Viam Domini*; *Mar.* I, 3. Sed Dat. & Accus. **ΕΙΝ** (in impress. **ΕΛΑΝΙΝ**) *Domino, & Dominum*; *Mar.* XII, 36 & 37. Quæ non ideo arcanis abbreviaturis involuta existimo, ut solummodò distinguantur à **ΕΛΑΝΙΝΣ**. *Panni*, &, siqua sunt, similibus: sed priscis veneratione profundiori motis sic visum est sacrosanctum Dei nomen peculiari quodam mysterio depingere. De nominis *πελαγαμμάτα* **ΠΗ** scriptio ac pronunciatione priscâ, novâ, Biblicâ, Rabbinicâ, profusè alii. Non est dubium quin Got. Interp. in hoc scripturæ compendio imitatus sit vetustiorum Græcorum abbreviaturis, quarum vestigia etiamnum cernuntur in Psalterio Græcè edito Venetiis, an. CIO CCCC LXXXVI. Exemplum esto initium Psalms c x. (vel, ut Græci numerabant, CIX.) **ΕΙΠΕΝ** **Ο ΚΥ ΤΩ ΚΩ ΜΟΥ**, *Dixit Dominus Domino meo*; quod nos ter sic vertit, **ΟΙΦΙΦ ΕΛ ΔΗ ΕΙΝ ΜΕΙΝΛΜΜΑ**. *Mar.* XII, 36. Coeptus verò **ΠΕΧΕ ΠΟΥ ΕΠΕΧΕ** pari scil. abbreviandi artificio. Simile observari potest in Psalms Armenicè ac Moscoviticè conversis: sed hujus describendi negotium peritioribus delegamus; dum nos, quæ supersunt, horulas in Gothicis locamus.

VERS. 38. *Τοῖς προσδεχομένοις λύτρωσιν*] Got. **ΨΛΙΜ ΠΣΒΕΙΔ ΛΑΝΔ ΛΜ ΛΛΦΧΝ**. *Expectantibus consolationem*. Videtur Interp. legisse *πρόκλησιν*. Nam Symeon, qui insignis erat pietatis quoque cultor, dicebatur **ΓΝΔΛ-ΕΛΗΚΗΣ**. **ΒΕΙΔ ΛΑΝΔΣ ΛΛΦΧΝΛΙΣ ἸΣΚΑΕΛΙΣ**. Gr. *Ευλαδής*, (vel, ut nos ter forsitan cum quibusdam codicibus legebat, *εὐσεύης*) *προσδεχόμενος* *πρόκλησιν τῆ Ἰσραήλ*. supra *vers.* 25. ut hic Anna Prophetissa, precationibus indefessè dedita, dicitur de Christo loqui *omnibus qui ΛΛΦΧΝ expectabant in Hierosolymis*. Si verò lectum esset Gr. *λύτρωσιν*, ut *Luc.* I, 68. credibile est, quòd in Gothicis etiam legeretur **ΠΣΛΛΗΣΕΙΝ**. *Redemptionem*. **ΛΛΦΧΝ** propriè est *καλέσαι*, *Invitare, vocare*; *Luc.* V, 32. & quoniam *πρόκλησις* dictio composita sit ex Præpositione & *καλέσις*, ideo transfertur ea quoque per **ΛΛΦΧΝ**. Pari prorsus ratione quâ *Gelafunge* Anglo-Sax. sit *Ecclesia* (*Psal.* XXXIV, 21. secundum Lat.) atque deducatur à *Gelafundian*. *Invitare*; *Luc.* XIV, 12. Affinitatem

tatem autem inter Græca Παράκλησις & Ἐκκλησία, intérq; Got. **ΛΑΨΩΝ** & Anglo-Sax. Gelaðian quis non videt? Cl. *Funii* verba sunt de voce **ΛΑΨΩΝ**. *Blathot* (Theotiscum nempe vocabulum pro *geblathot / Vocatus*) valdè videtur affine Græco κληθείς. Sic ille in Glossario suo Gothico. Addo: Idem etiam de Anglo-Sax. Gelaðob affirmari potest. Cui enim audienti Gelaþobe ex *Joh.* II, 2. non statim subit Gr. Ἐκλήθη, quod ibidem occurrit? Quicumque Versio-nem Gothicam, vel per transennam, inspexerit, plures voces Græcas literis, ac aliquoties terminationibus, Gothicis vestitas sparsim inveniet: quales sunt, **ΑΓΓΙΛΗΣ. ΑΠΑΝΣΤΑΝΗΣ. ΠΑΡΑΚΛΕΤΗΣ. ΠΡΑΨΕΤΕΣ. ΑΡΧΜΑΤΑ.** &c. pro Ἀγγέλῳ, Ἀπόστολῳ, Παράκλητῳ, Προφήτῳ, Ἀρχιεπίσκοπῳ. Sic, Θυμιάμειλῳ est **ΨΥΜΙΑΜΙΝΣ.** *Luc.* I, 10. Ἐυαγγελιον, **ΛΙΥΑΓΓΕΛ-ΓΩ.** in *Marci & Lucæ* Euangeliorum inscriptionibus; Σπυρίδων, **ΣΠΥΡΕΙ-ΔΑΝΣ.** *Mar.* VIII, 20. Στέργω, **ΣΤΑΙΚΩ.** *Luc.* I, 7. Δραχμῶν, **ΔΡΑΚ-ΜΙΝ.** *Luc.* XV, 8. Συνομιλήσω, **ΣΥΝΑΓΩΓΕΝ.** *Mar.* I, 21. (unde Ἀποσιωπῶν est **ΠΤΑΝΑΣΥΝΑΓΩΓΑΙΣ.** *Joh.* IX, 22.) & pauca his similia. Nec multum absonant **ΙΝ ΛΙΨΙΝΣ** pro εἰς τρεῖς αἰῶνας *Luc.* I, 33. & *Matth.* VI, 13. **ΠΛΑΨΩ** pro παλαίων *Matth.* VI, 5. **ΑΦΘΑΠΝΩΔΕΔΗΝ** pro ἐπιζητός *Mar.* V, 13. & quæ sunt ejusmodi. Ut nihil dicam de **ΕΛΗΘΗΣ.** *Vul-*pes; *Matth.* VIII, 20. quod planè respondet illi, apud Hesychium, Φῆμα, ἀλώπεκες sicut & eidem Grammatico Χάνω est ἀνοίξω στόμα, ut Anglis *to Paton* / & Germanis *Gehnen* est *Oscitare*. Sed hæc penè infinita sunt. Dum vestigia quædam Græcæ linguæ retego in Gothicâ matre, filiabusq; Francicâ & Anglo-Saxonicâ; in mentem venit quod de sermone Getarum (qui & Gothi dicebantur) tradidit Poëta apud Getas tunc olim exulans:

In paucis extant Græcæ vestigia linguæ:

Hæc quoque jam Getico barbara facta sono.

Ovid. *Trist.* lib. V. *Eleg.* 7.

C A P. III.

VERS. 13. Παρόσσει.] Got. **ΛΑΝΣΩΛΙΨ.** *Exigite* vel *repetite*: nam pro Ἀπό τῶ ἀμεγλήῳ ἔειπεν, μὴ ἀπαύται, habet Interp. Got. **ΑΦ ΦΛΑΜΜΑ ΝΙΜΑΝ-ΔΙΝ ΦΕΙΝ. ΝΙ ΛΑΝΣΕΙ.** *Luc.* VI, 30. Ex ejus igitur sententiâ, Παρόσσειν hoc loco tantundem valet ac Ἀπασιείν cui astipulatur expositio Hesychii, Παρόσσειν, ἀπασιείναι & illud *Isa.* III, 12. Λαός μου, οἱ παράκλητες ὑμῶν καλαμῆται ὑμῶν, καὶ οἱ ἀπασιείναις κρυέντες ὑμῶν. Non itaque hoc à me notatur, tanquam à Textu Græco discrepans: sed ut indicarem παρόσσειν isthoc *exigendi* significatione sumi in cod. Argenteo, quod alii incautè per *Facite* transfulerunt. Siquidem *Nihil amplius*

quàm quod constitutum est vobis, exigite, à Johanne Baptistâ mandatum erat Publicanis, de quibus mentionem faciens Augustinus (de civitate Dei lib. II. cap. 19.) appellat, quos *Baptista Joannes alloquitur, EXACTORES.* In quem locum sic Lud. Vives: *Luc. III. sic vulgò legitur: Venerunt autem & Publicani ut baptizarentur, & dixerunt ad illum: Magister, quid faciemus? at ille dixit ad eos: Nihil amplius quam quod constitutum est vobis, facite. Pro Facite, est Græcè παροίσει, quod primus annotavit Erasmus vertendum, Exigite. Hinc Augustinus rectè Exactores nominat, qui dicuntur τελωναι. Hæc ille. Publicanorum exactiones manifestissimè notæ. Manet tamen abolitio quadragesimæ quinquagesimæq; , & quæ alia EXACTIONIBUS illicitis nomina Publicani invenerant. Taciti verba sunt, Annal. lib. XIII.*

VERS. 14. Μὴδὲνα διακείσῃτε, μὴδὲ συκοφαντήσῃτε.] Got. NIMANNANHN HXΛXΨ. NIMANNANHN ANAMHTCΛIΨ. id est, nisi fallor, Neminem calumniâmini sive defraudate, neminem opprimate seu violenter spoliare. Acti Interp. legisset μὴδὲνα pro μὴδὲ, atque duo Verba Græca transposita. Nam Ἐι πῶς πῖ ἐσυκοφανήσῃτε redditur ΓΑΒΛΙ ΟΙΣ ΟΛ ΛΕΗΧΛΑΔΑ. *Luc. XIX, 8.* ANAMHTCΛANΔANS autem dicuntur βιασάι illi qui ἀρπίζουσι τῶν βουσιλείων τῶν ἑσθῶν. *Matth. XI, 12.* Statim, hoc ipso VERSU, sequitur ἄρχεῖσθε, quod Gothicè redditur VALLA LIΨ. haud scio quo sensu: est enim VALLAN propriè *Dominium exercere.* Quæratatur itaque, num Versionis Gothicæ auctor pro ἀρχεισθε legerit ἀρχεῖτε. Conjectura est subitanea, quam admittere aut rejicere eâdem facilitate potest lector perspicacior. Certè καὶ ἀρχεῖ ἡμῖν exponitur ΨΛΤΗΗ ΓΑΝΛΗ ΗNSIS. *Joh. XIV, 8.*

VERS. 16. Τὸν ἰμῶνα τῶν ὑποδημάτων αὐτοῦ.] Got. SKANΔAKΛIΠ SKX HIS IIS. Corrigiam calceamenti ejus. Secutus est Interpres, opinor, lectionem quam exhibet codex Bezae vetustissimus, scilicet τῶν ὑποδημάτων. Linguæ etenim Gothicæ analogia postulat ut in Gen. pl. dicatur SKXHE. quod legitur *Mar. I, 7.* ubi SKANΔAKΛIΠ SKXHE IIS ponuntur pro Græcis modò allegatis. Interea non diffitendum ὑποδήματα transferri quoque Gothicè ΓASKXH. Anglo-Saxonice *Teorcý* (& in Glossâ Aldredi interlineari, *Teorcœ. Matth. III, 11.*) Islandicè *Stoo* / Danicè *Sto* / *Luc. XV, 22.* Belgis etiam *Gheschoeyte* est *Calceamentum.* Quæ omnia mihi videntur esse formæ Singularis, & significatûs Pluralis: ut Collectiva Belgica, *Ghebeente* / *Ossa, compages ossium*; *Gheboomte* / *Arbores, arboretum*; *Ghesternte* / *Sidus, asterismus*; &c. Sic גלגל Sing. transfertur τὰ ὑποδήματα ὑμῶν, Pluraliter; *Deut. XXIX, 5.*

VERS. 19. Φιλίππος τῶ ἀδελφῶ αὐτοῦ.] Got. BKXΨKS IIS. nullâ *Philippi* factâ mentione: quæ lectio assentientes habet Gr. codd. non paucos. Orientales, quos vidi omnes, præter Persarum alterum, agnoscunt nomen *Philippi*: Vulg.

Lat. omittit. Sed loco parall. *Matth.* xiv, 3. in plerisque legitur: & quamvis desideretur in vulg. Lat. Versione, in aliquibus tamen antiquis exemplaribus fuisse lectum docet Versio nostra Anglo-Saxonica è Lat. transfusa. Discordias hæc inoptatas componit lectio univèrsim recepta, quæ extat in Textu compari *Mar.* vi, 17. ubi & Got. habet **ἸΛΙΑΠΛΗΣ ΒΡΑΨΚ ΣΕΙΝΙΣ** pro *Φιλίππος τῶ ἀδελφῶ ἀπίστ.*

VERS. 23. *Ἀρχόμενος,*] Got. **NEΓΛΚΗΝΦΛΙ.** Video **NEKHHΦΛ** positum pro *Ἐγὼ ἀπὶ πηγῶν* *Mar.* v, 29, 30. sed quomodo id hic locum habere possit, ego non video. Subdubitabam pro **NEΓΛΚΗΝΦΛΙ** legendum esse **NEΓΛΓΗΝΦΛΙ.** aut simile quid: quasi nimirum **NEΓΙΝΝΛΝ** forsitan idem significaret quod **ΔΗΓΙΝΝΛΝ.** *Ἀρχοῦν* unde *Ἡεξῶντο παρονομαζέειν* sunt Gothicè **ΔΗΓΗΝΝΗΝ ΒΙΔΩΛΗΝ.** *Mar.* v, 17. Sin autem conjecturæ huic luculenter repugnet ipsius cod. Argentei scriptura, commodior aliunde petenda est solutio.

VERS. 28. *τῶ Ἐρμωδάμ,*] Got. **SNHΛHS ΛΙΚΜΩΔΑΜΙΣ.** quasi legeretur *Ermodam*, nisi *σφάλμα* sit librarii. Sic **VERS. 33.** pro *τῶ Ἐσζών* (vel, ut alii, *Ἐσζών*) habet Got. **SNHΛHS ΛΙΖΡΚΙΣ.** ac si legisset *Exor* sive *Efor*. Item **VERS. 36.** pro *τῶ Νάε*, occurrit **SNHΛHS ΝΛΗΕΛΙΣ:** Sed hujusmodi diversitates in Genealogiâ, facillimè observabit lector, qui vel primoribus labris attigerit Gothorum literaturam. Quodd autem series Genealogica conspiciendam se præbet columnis dispositam, id non fiebat solum ad ornandas paginas propter lacunam in Anglo-Saxonicis vacantes; sed ut ipsius cod. Argentei digestio bicolonnata quodammodo adumbraretur in exemplaribus impressis: quatenus nempe id ferebant versuum distinctiones, hiatúsque paginarum commode supplendi. Recensionem profapiæ Domini nostri simili fermè structurâ ordinatam videmus quoque in Euangeliis Copticis & Islandicis. Judicium esto penes alios, num ex hac nomina disponendi ratione, remediū aliquid inveniri possit ad conciliandas quasdam vexatissimas in Genealogicis diversitates. Si hujus esse loci existimaretur, ut penitius inquireremus in isthoc perelegans scribarum artificium, recurrendum esset ad Samaritanorum monumenta manuscripta. Mosis quoque Cantica, *Exod.* xv. & *Deut.* xxxii. solent hoc modo describi in Bibliis Hebraicis impressis; in nonnullis etiam mss, Stationes filiorum Israël, *Num.* xxxiii. Plura exempla suppeditantur ex *Judic.* v. *Jos.* xii. *Eccles.* iii. & *Esth.* ix. Ut nihil dicam de Judæorum Liturgicis: qualia sunt lib. his titulis insigniti, **תפלות. סליחות. מתווך.** & similia nonnulla, quæ (manu præsertim exarata) hujuscemodi scripturæ speciminibus non indigent. Sed hæc obiter.

HAelenus, lector, mihi utcumque festino permissum fuit, non modò notare Versionis hujus Gothicæ loca aliquot à Textu Græco discrepantia; verùm etiam aliquoties reddere, aut saltem rimari, diversitatis illius insperatæ rationem. Interdum quidem licuit expatiari; atque diffusiori explicandi illustrandiq; genere Spartam, quam nactus eram, exornare: interdum pauca strictim ac cursim attingere coactus fui, propter angustias, quibus premebar, temporis. Securus enim à Typothetæ acceleratione, doctorum scripta consului, stylumq; laxavi: illo verò festinationem incitatiozem meditante, Gothicâ tantum summatim ac tumultuariè exposui. Hujus præcipitantiæ vestigia spectantur capite Marci quarto, à vers. 15. ad finem; nec non Marci cap. x. alibiq; non semel. Atque hinc crebræ justissimæq; de bōrulis labentibus querelæ. Nunc autem planè deprehensus prælo metam anbelanter appetente, decrevi quæ hujus Evangelistæ sunt observatu digniora, currente calamo leviter notare. Quod te, lector curiose, monendum duxi, ut innotescat cur cætera jejuna sint futura, ac spe tuâ omnino inferiora, nullis doctorum suffragiis ornanda, tenuibus vix spargenda Annotatiunculis.

C A P. IV.

VERS. 8. [Γπαγε ὀπίσω με, Σελανῶ.] Desunt in Got. & in mss. aliquot Græcis. IBID. Λαλεῖσθε.] Got. **FNLLAFALHGANIS**. ad verb. Satisfacies. Nam Τὸ ὄχλησθαι ἢ ἰκεῖν ποιεῖται est **ΦΙΖΛΙ ΜΑΝΑΓΕΙΝ FNLLAFALHGAN**. Mar. xv, 15. Si deducatur à **FALGINON**. Gaudere, significetq; Exhilarare, lætificare, &c. conferatur illud Jud. xi, 13. quo Vinum dicitur Deum lætificare, quia ex eo libant coram Domino, secundum Chald. Paraphrasin. Λαλεῖν aliàs redditur per **SKALKINON** & **BLATAN**: de quibus consule Cl. Junii Glossarium Gothicum.

VERS. 16. [Αναγνώστω.] Got. **SIGGVAN BOKXS**. Legere libros vel Scripturas. Βιβλίον est **BOKXS** in Plurali; vers. 17. seq. & Γραμματεῖς vertitur **BOKXS**. Luc. xvi, 6, 7. Αἱ Γραφαὶ quoque per idem vocabulum transfertur; Mar. xiv, 49. Aliàs ἡ Γραφή est **ΓΑΜΕΛΕΙΝS**. Job. vii, 38. & **ΦΑΤΑ ΓΑΜΕΛΙΔΩ**. Job. x, 35. atque ἡ Γραφή ac αἱ Γραφαὶ exponuntur per **ΜΕΛΛΑ**. Luc. iv, 21. & Mar. xii, 24. Hæc deducuntur à **ΜΕΛGAN**. Scribere. Ab illo **BOKXS** verò οἱ γραμματεῖς dicuntur Gothicè **BOKALGXS**. Anglo-Saxonice Bocerar. q. d. Librarii. Matth. vii, 29. at Matth. ii, 4. Scribæ appellantur **pputerar**. q. d. Scriptores. Denique Ἀποστόλων & Βιβλίον ἀποστόλων, quæ in codice Argenteo vertuntur per **AFSTASSAIS BOKXS** & **BOKXS AFSTATEIN AIS**. Matth. v, 31. & Mar. x, 4. Interpreti Anglo-Saxonico sunt utrobique **hīp-gebales bōc**. Atque hæc jam semel dicta sunt de **BOKXS**.

VERS.

VERS. 18. 'Εν ἀρίσθ.] Got. **ἸΝ ΓΛΦΚ ΛΕΣΤΕΙΝ**. *In consolatione*. Si-
quidem **ΕΙ ΓΛΦΚ ΛΕΣΤΙΔΕΔΕΙΝΑ** substituitur pro 'ἵνα παραμυθῆσθαι.
Joh. XI, 19. Anglo-Sax. *ƿat hƿz ƿolbon ƿreƿƿian*. Præcipuè conferatur illud
Luc. VI, 24. Ἀπίχθει τῷ παρακλησίν, **ΗΛΒΛΙΔ ΓΛΦΚ ΛΕΣΤ**:

C A P. V.

VERS. 5. Καλάσω ὃ δίκτυον.] Got. **ΥΛΙΚΠΑΜ ΝΑΤΣΑ**. *Projiciemus,*
vel laxabimus retia. Sic quidam Interpp. Orientales. De Græco καλᾶν pauca
dicuntur à me ad *Mar. II, 4*.

VERS. 8. Λέγων.] Got. **ΟΙΦΛΑΝΔΣ ΒΙΑΣΑ ΨΗΚ**. *Dicens, Obsecro te.*
Legebat noster, cum codice Bezae vetustissimo, *Παρακλιῶ*. Sic

VERS. 20. Pro Gr. 'Εἶπεν αὐτῷ] habet Got. **ΟΛΨ ΔΗ ΨΑΜΜΑ ΝΣ-
ΛΙΨΙΝ**. *Dixit paralytico*: codex jam laudatus, *Λέγει τῷ παραλυτικῷ*.

VERS. 26. Παράδοξα.] Got. **ΥΝΛΨΑΓΑ**. *Gloriosa*: nam **ΥΝΛΨΗΣ** est
Gloria, δόξα. Pro 'Ἐν ἰεροσολομῶν ἐκδόξῳ lego etiam **ἸΝ ΥΑΣΤΩΣΗΜ ΥΝΛΨΑ-
ΝΑΙΜ**. *Luc. VII, 25.* Παράδοξον igitur ab Interpretè Got. capitur pro ἐκδόξον,
potius quàm pro ἀποδοκίμησιν & θαυμασόν, quibus tamen respondet apud Hesy-
chium & Suidam.

C A P. VI.

VERS. 10. 'Εἶπε τῷ ἀνθρώπῳ' Ἐκλείνον τὸ χεῖρά σου. 'Ὁ ὃ ἐποίησεν ἔγω' καὶ ἀποκαταστάθη
τὸ χεῖρ αὐτῷ ὡς ἡ ἄλλη.] Got. **ΟΛΨ ΔΗ ἸΜΜΑ ΝΕΚΛΚΕΙ ΨΑ ΗΛΝ-
ΔΗ ΨΕΙΝΑ. ΨΑΚΗ ἸΣ ΝΕΚΛΚΙΔΑ. ΓΛΗ ΓΑΣΤΡΩ ΨΑ
ΗΛΝΔΗΣ ἸΣ ΣΥΑ ΣΥΕ ΣΑ ΑΝΨΑΚΑ**. *Dixit illi, Extende manum
tuam. Ille autem, vel igitur, extendebat: & restituta est manus ejus sicut altera.*
Non desunt codd. Græci, qui pro τῷ ἀνθρώπῳ habent αὐτῷ, πρός; Ὁ ὃ ἐποίησεν ἔγω habent
καὶ ἐξέτενε: quibus etiam ὡς ἡ ἀλλη deest. Καὶ ἐξέτενε dixit Matthæus, *cap. XII, 13.*
& Marcus, *cap. III, 5.* locis scil. parallelis. Versiones quoque vetustiores aliquot
agnoscunt idem in hoc *Lucæ* loco, quæ ὡς ἡ ἀλλη tamen non agnoscunt.

VERS. 17. Ἀπὸ πάσης τῆ Ἰουδαίας καὶ Ἱερουσαλήμ, καὶ τῆ παραλίης Τύρου καὶ Σιδῶνος.] Got.
**ΛΕ ΑΛΛΑΜΜΑ ἸΝΔΑΙΑΣ ΓΛΗ ἸΛΙΚΗΣΑΛΕΜ ΓΛΗ ΦΙΖΕ
ΕΛΗΚΜΑΚΕΙΝ ΤΥΚΕ ΓΛΗ ΣΕΙΔΩΝΕ ΓΛΗ ΑΝΨΑΚΑΙΖΑ
ΒΛΗΚΕ**. *Ab omni Judæa & Jerusalem & maritimis, vel maritimâ, Tyro
& Sidone, ac aliis urbibus.* In codice Bezae vetustissimo pro Ἱερουσαλήμ, καὶ τῆ
παραλίης Τύρου καὶ Σιδῶνος dicitur reponi καὶ ἄλλων πόλεων. Quare hæc, quæ ab

ΑΛΛΑΜΜΑ gubernantur, sint Casus Genitivi, ostendimus ad *Mar. xv, 21*.
 Quare verò **ΤΥΡΕ** & **ΣΕΙΔΩΝΕ** sint formæ Pluralis, ut videtur, non satis
 constat mihi primùm advertenti. Simile occurrit, *Mar. vii, 24*. Lego etiam
ΠΕΛΚ ΜΑΚΕΙΝ ΨΑ ΓΛΛΕΙΛΑΙΕ ΓΛΗ ΤΙΒΕΚΙΛΔΕ. pro *Πελαγίας*
 & *Γαλιλαίας* & *Τίβεριάδες*. *Job. vi, 1*. Puto **ΕΛΗΚΜΑΚΕΙΝ** potius
 scribendum divisim **ΕΛΗΚ ΜΑΚΕΙΝ**. q. d. *Secus mare*: nam *Παρά τῷ θά-
 λωσιν* transfertur **ΕΛΗΚ ΜΑΚΕΙΝ**. *Mar. i, 16*. & **ΕΛΗΚΑ ΜΑΚΕΙΝ**.
Mar. v, 21. Hoc notare fualit Syntaxis vocum **ΨΙΖΕ ΕΛΗΚ ΜΑΚΕΙΝ**
ΤΥΡΕ. q. d. *Τῆς παρὰ τῷ θάλασσιν Τύρας*.

VERS. 20. *Ἡ βασιλεία τῶ ἑοῦ.*] Got. **ΨΙΝΔ ΑΝΓΑΚΑΙ ΗΙΜΙΝΕ**.
Regnum cælorum. Sic loco parall. *Matth. v, 3*. *Ἡ βασιλεία τῶ ἑοῦ*. Aliàs
 apud Rabbimicos Talmudicósq; scriptores, **וַיְהוָה** passim usurpatur pro Deo ex-
 celsissimo sive cælesti. Quin & *Dan. iv, 23*. **נִימֹשׁ יְיָ** Chaldaicè, idem
 valet quod *Dominantur cæli*, id est *Deus*, sive *Deus cælorum*; *Dan.*
ii, 18. Nemo ignorat illud *Lucæ xv, 18, 21*. *Pater, peccavi in cælum,*
 & *coram te*.

VERS. 25. *Ὁυαὶ ὑμῖν οἱ γελῶντες νῦν ὁὶ πενθήσετε καὶ κλάουσете.*] Got. **ΥΛΙ ΙΖΥΙΣ**
ΓΗΣ ΗΛΛΗΓΑΝΔΑΝΣ ΝΗ. ΝΗΤΕ ΓΛΗΝΧΝ ΓΛΗ ΓΚΕΤΑΝ
ΔΗΓΙΝΝΙΑ. ad verb. *Væ vobis, vos videntes nunc: quia lugere & flere inci-*
pietis. Nequeo probare Gothorum Antistitem in exemplari suo Græco legisse
ἄρχετε cui respondet **ΔΗΓΙΝΝΙΑ**. liquidò tamen manifestum est, hunc Euan-
 gelistam non semel usum fuisse locutione isthac in depingendo miserrimam re-
 proborum conditionem, qualem hîc ob oculos habemus. Sic *cap. xiii, 25*.
Incipietis foris stare, & pulsare ostium: & mox vers. 26. *Tunc incipietis dicere &c.*
sicq; cap. xxiii, 30. *Tunc incipient dicere montibus, Cadite in nos*. Observent
 Grammaticalibus attenti Verba secundæ Personæ Plur. (ut **ΔΗΓΙΝΝΙΑ**) hoc
cap. vi. sæpissimè terminari in **Δ**. quæ alibi plerumque exeunt in **Ψ**. Con-
 fer *vers. 23, 24, 31, 32, 33*, & seqq. **ΝΗ** hîc exponit *νῦν*, sed *vers. 20*.
 & *24*. atque priori hujus *25*. *Versiculi parte*, **ΝΗ** adjectum ab Interp. Got. cer-
 nimus: forsan explicativè inseritur.

VERS. 40. *Καθησόμενοι ὁ πᾶς*] Got. **ΪΨ ΓΛΗΣΤΑΝΓΑΝΕ ΜΑΝ-**
ΥΙΔΣ ΘΑΚΓΙΖΝΗ. *Unusquisque autem perfectè paratus*. Voces duas me-
 dias aliquantò illustrat illud *Luc. xiv, 28*. *ἔχει τὴν δαπάνην, εἰ ἔχει τὴν σπῆν ἀπυ-
 γάμον;* Got. **ΚΛΗΝΕΪΨ ΜΑΝΥΙ ΨΑ ΗΛΒΑΙΝ ΔΗ ΝΣΤΙΝΗΑΝ**.
 siquidem ab his **ΜΑΝΥΙ** & **ΝΣΤΙΝΗΑΝ** profluunt illa **ΜΑΝΥΙΔΣ** &
ΓΛΗΣΤΑΝΓΑΝΕ. ut vero simillimum est,

VERS. 44. *Τρυφῶτε.*] Got. **ΤΡΗΔΑΝΔΑ**. *Calcant*. Est enim **ΤΡΗ-**
ΔΑΝ.

ΔΑΝ. πᾶσι· Luc. x, 19. Interpres Got. hoc videtur intellexisse de calcoatione uvarum in torculari, quod rectius pro vindemiatione accipitur. Sic enim inter se congruunt hujus commatis membra: Colligunt ficus, & vindemiant uvam.

C A P. VII.

VERS. 2. Ἐδμ.] Got. **SVÆRS.** Honoratus, honorabilis. Sic enim verendum censeo: non solum quod **SVÆRAN** passim significet Honorare; sed maximè quia ἄδμ. Inhonoratus exponitur **HNSVÆRS.** Mar. vi, 4. Porro, Marci ἄδμ. est Johanni Τιμῶν ἐκ ἔχων (cap. iv, 44.) Lucæ ὁ δευτὸς (cap. iv, 24.) i. e. Nullo in honore habitus, vilis, abjectus. Interp. noster in mente habebat Τιμῶν quatenus honorem denotat, non quatenus pretium: nam Τιμῶν, Pretium, est Gothice **ΑΝΔΥΛΙΚΨΙ** & **ΑΝΔΥΛΙΚΨΙ.** Matth. xxvii, 6, 9. Sed utraque significatio satis commodè potest conciliari.

VERS. 25. — Τρυφῆ ὑπερχοιτες, ἐν τοῖς βασιλείοις εἰσὶ.] Got. — **FXΔΕΙΝΛΙ** **VISANΔANS.** ἴν ψινδ **ΑΝΓΑΚΑ** **ΣΙΝΔ.** Fieri potest ut hæc nihil quicquam à Græcis dissentiant: notare tamen volui, duplici adductus ratione. Primò, quia **FXΔΕΙΝΛΙ** ponitur pro Τρυφῆ: ut, Ὁυχι ἡ ψυχὴ πλεόν ἐστὶ τρυφῆς; **ΝΙΝ ΣΛΙΥΑΛΛ ΜΛΙΣ** ἴστ **FXΔΕΙΝΛΙ.** Matth. vi, 25. Quærat ut itaque, an noster pro Τρυφῆ, hallucinando non legerit Τρυφῆ. Secundò, quod **ψινδ ΑΝΓΑΚΑ** passim substituatur pro βασιλεία: verum, an illud quoque βασιλείον proprie significet; aut an Interp. pro βασιλείοις legerit βασιλείας, ulteriori eget disquisitione. Quicquid sit: quum **ψινδ ΑΝΩΝ** sit Regnare, & **ψινδ ΑΝΣ,** Rex; **ΓΑΚΑΣ** etiam quum **Domus** sit: quid obstat, quò minus **ψινδ ΑΝΓΑΚΑ** denotare possit βασιλείον seu **Domum regalem**; vel etiam **Domum regni**, quo nomine appellatur Palatium regium; **Amos vii, 13?** Confer quoque **2 Sam. xii, 8.** Τρυφῆ & βασιλείον hoc tantum loco occurrunt in historiâ Euangelicâ.

VERS. 26. Ναί] Got. **ΓΛΗ.** Et: ac si legisset Καί. Vel **ΓΛΗ** scribitur pro **ΓΛ** seu **ΓΛΙ.** quibus verti solet affirmativum Gr. Ναί. vide **Matth. v, 37.** & **Joh. xi, 27.**

VERS. 44. Καὶ τοῖς δεξιῖς τῆ κεφαλῆς αὐτοῦ ἐξέμαζε.] Got. **ΓΛΗ ΣΚΗΨΤΑ** **SEINAMMA BISYAKB.** Et capillis suis extersit: omisso τῆ κεφαλῆς. Nec id quoque agnoscunt codd. duo vetustiores, Bezæ nempe antiquissimus, & Alexandrinus; nec aliquot Versiones Orientales. Vulg. Latinus habet tantum, Et capillis suis tersit. Sed **versu 38.** præcedenti, jam citati legunt καὶ τοῖς δεξιῖς τῆ κεφαλῆς. — Noster, ob lacunam in cod. Argenteo, cogitur ibi silere.

C A P. VIII.

VERS. 6. Ἰκμάδα.] Got. **UAKMMIΨA**. *Calorem*. Sic videtur transferri debere propter illud *Mar. XIV, 54*. Θεσμυμόμεν ὡς φῶς. Got. **YAKM-GANAS SIK AT ΛINHAA**. Restat tamen scrupulus, quod initialis litera Nominis illius sit **U**. at Verbi hujus **Ψ**. quæ in Gothicis non solent confundi. Adde: nec convenit Contextui, ut Semen, quod in terram petrosam ceciderit, dicatur aruisse *quia non habebat calorem*; quum potius propter calorem aruerit: sic enim Matthæus; ἡλὶς ἀναλείψαι ἑκαμυκῆδην. *cap. XIII, 6*. & *Mar. IV, 6*. Siquis in copiosorem materiem Gothicam inciderit, hoc **UAKMMI-ΨA** forsân reperiet, *Humorem*, aut quid simile, significans.

VERS. 17. Ἐἰς Φανερόν ἔλθη.] Got. ἸN **SVESHNHΨAMMA UIMAI**. Putabam pro **SVESHNHΨAMMA** legendum **SVIKHNHΨAMMA**. nam hoc ipso *commate*, Φανερόν exponitur **SVIKHNHΨ**. & *Mar. IV, 22*. Ἐἰς Φανερόν ἔλθη transfertur **SVIKHNHΨ YAIKΨAI**. *Manifestum fiat*. Hoc autem, & quodcunque aliàs à me criticè suggestum invenitur, perspicaciorum censuris libentissimè subjicio.

C A P. IX.

VERS. 1. — Τους δώδεκα μεθῆς αὐτῶ.] Got. **ΨANS TYALLIΞ APAN-STANANNS**. *Duodecim Apostolos*; omisso αὐτῶ. Coptus habet *Apostolos*: sicq; legebat Arabs & vulg. Latinus; Syrus, *duodecim suos*, seu *dodecadem suam*; cod. Alexandrinus, δώδεκα tantum. *Marci VI, 7*. legimus Τῶς δώδεκα, sed proximè sequitur καὶ ἤξει αὐτῶς δώδεκα. *Matthæi X, 1*. occurrit Τῶς δώδεκα μεθῆς, at *versu* proximè sequenti, τῶν δώδεκα ἀποστόλων ἃ ἰνόματι εἰσι θεῶν.

VERS. 3. — Μῆτε πῆραν, μῆτε ἄρτον.] Got. **NIH MATIBALLG**. *Neque peram*; nullâ panis factâ mentione, uti nec loco parallelo *Matth. X, 9, 10*. **MATIBALLG** tantundem valet ac *Saccus cibarius*, q. d. *Knapsack* / quod Anglis & Belgis est *Pera viatoria*, in quam cibum diurnum recondit viator, inquit Kilianus. Sic πῆρα apud Suidam exponitur ἡ θύκη τῶν ἄρτων. Hæc non adduco ad defectum excusandum: nam pro μῆ πῆραν, μῆ ἄρτον, lego **NIH MATI-BALLG. NI HALLIΞ**. *Mar. VI, 8*.

VERS. 12. Ἴνα — ἐνερῶσι ἐπισκομῶν.] Got. **EI — BNGAINA SIS MA-TINS**. *Ut — emant sibi cibos*: quasi legisset Ἴνα ἀγροῦσων ἑαυτῶς βρώματα, quod occurrit *Matth. XIV, 15*. sicq; propemodum *Mar. VI, 36*. locis scil. parallelis. *Versu 13*. mox sequenti, Ἡμεῖς ἀγροῦσων βρώματα est **VEIS BNGAIMA MA-**

MĀTINS. in Versione nostrâ Gothicâ.

VERS. 13. *Οὐκ εἰσὶν ἡμεῖς*] Got. **NIST HINDĀĀK NNS.** **HINDĀĀK** in cod. Argenteo plerumque significat *Trans, ultra*; interdumq; *Post, à tergo*: ut, *Ὁπίσω μου*, **HINDĀĀK MIK.** *Mar. viii, 33.* Si hoc posteriori sensu hic accipi debeat; fortè transferri potest, *Non reliquum est nobis.* Videat tamen lector, nunquid **HINDĀĀK NNS** idem valeat quod Belgarum **Onder ons/ Inter nos.** q. d. *Non est apud nos.* Loco parall. *Matth. xiv, 17.* extant *Ὁυκ ἔχομεν ἄδεν.*

VERS. 20. *Τὸν Χριστὸν τῶ Θεῷ.*] Got. **ΦΗ ΙΣ ΧΡΙΣΤΗΣ ΣΗΝΗΣ ΓΦΣ.** *Tu es Christus filius Dei.* Cod. Bezæ vetustissimus, pro τῶ Θεῷ habet φῶν τῶ Θεῷ. Versio Arabica Romanæ ac Erpenianæ editionis planè conformis est nostræ Gothicæ. Coptita exhibet, *Tu es Christus Deus*: sicq; alii nonnulli. *Marci viii, 29.* Textu consimili habetur *Σὺ εἶ ὁ Χριστός.* *Matthæi* verò *xvi, 16.* *Σὺ εἶ ὁ Χριστός, ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος.*

VERS. 25. *Τὶ γὰρ ὠφελεῖται ἄνθρωπος κερδῆσαι τὸν κόσμον ὅλον,*] Got. **ΘΑ ΑΛΛΙΣ ΦΛΗΚΕΤΕ ΓΑΤΛΗΓΙΦ ΣΙΣ ΜΑΝΝΑ ΓΑΓΕΙΓΑΝΔΣ ΦΑ ΜΑΝΑΣΕΔ ΑΛΛΑ.** quæ sic de verbo ad verbum existimo vertenda: *Quid enim frugaliter, utiliter, vel utilitatis faciet sibi homo, lucrifaciens mundum universum* —? Fortassis enim **ΦΛΗΚΕΤΕ** affinitatem aliquam habet cum Anglicis *Christ/ Frugalitas*; *Christful/ Frugaliter*: ut parallelum **ΒΥΤΕΙΦ.** *Ὁφειλῆσθ.* *Mar. viii, 36.* idem significet quod Anglorum *Booth.* **ΦΛΗΚΕΤΑ** aliàs est substitutum pro *χρειαῖν ἔχει.* *Mar. ii, 25.* & **ΦΛΗΚΕΤΣ ΙΣΤ.** pro *χρειαῖν ἔχει.* *Luc. xix, 34.* Nescio an Interp. noster dicere voluerit **ΜΑΝΝΑ. ΜΑΝΑΣΕΔ.** & **ΑΛΛΙΣ. ΑΛΛΑ** paronomasticè: quippe qui loco illo parall. *Mar. viii, 36.* pro **ΑΛΛΙΣ.** γὰρ, posuerit **ΑΠΚ.** atque pro **ΜΑΝΑΣΕΔ.** *κόσμον,* substituerit **ΕΛΙΚΟΝ:**

VERS. 34. *Ἐν τῷ ἐκείνῳ εισελθὺν εἰς τὴν νύκτιν.*] Got. **ΙΝ ΦΑΜΜΕΙ ΓΑΙΝΛΙ ΟΕΜΠΝ. ΓΑΗ ΑΤ ΙΜ ΙΝ ΜΙΛΗΜΙΝ ΑΤΓΑΓΓΑΝΔΠΝ.** Nihil conferet ad hujus loci expositionem, si dixerò non abesse mendi suspicionem. Quantum assequor conjecturâ, sic potest transferri: *Dum illi veniunt, & eis (vel ad eos) in nubem accedentibus.* Vulgatæ Versionis Latinæ sunt, *Intrantibus illis in nubem.*

VERS. 43. — *Οἱς ἐπορεύθη ὁ Ἰησοῦς, εἶπε αὐτοῖς τὰς μαθηταῖς αὐτοῦ*] Got. — **ΦΡΕΙ ΓΑΤΛΑΙΔΑ ΙΛΙΣΗΣ. ΑΛΦ ΠΑΙΤΡΗΣ. ΕΑΝ. ΔΗ ΟΕ ΥΕΙΣ ΝΙ ΜΑΗΤΕΔΠΝ ΝΣΑΚΕΙΒΑΝ ΦΑΜΜΑ: ΙΨ ΙΛΙΣΗΣ ΑΛΦ. ΦΑΤΑ ΚΗΝΝΙ ΝΙ ΝΣΓΑΓΓΙΦ ΝΙΒΛΙ ΙΝ ΒΙΔΑΡΜ ΓΑΗ ΙΝ ΕΛΣΤΗΝΓΑ: ΑΛΦ ΦΑΝ ΔΗ ΣΙΠΧΝΓΑΜ ΣΕΙΝΛΙΜ.** id est, — *Quæ faciebat Jesus, dixit Petrus; Domine, quare nos non potuimus ejicere illud Dæmonium? Jesus autem dixit, Hoc genus non egreditur nisi orationibus & jejuniis*

nio (ad verb. per orationes ac per jejunium.) Dixit autem, vel igitur, discipulis suis. Affluentum isthoc defumitur ex *Matth.* xvii, 19, 21. & *Mar.* ix, 28, 29. Vide quæ diximus de Tatiani harmoniâ Euangelicâ, ad *Matth.* xxvii, 58.

C A P. X.

VERS. II. — *Ἐκ τῆ πόλεως ὑμῶν,*] Got. — **NS ΦΙΖΛΙ ΒΛΗΚΓ ἸΖΥΛ-
ΚΛΙ ΛΝΑ ΕΧΤΩΝΣ ΠΝΣΛΚΛΝΣ.** — *Ex urbe, vel ex hac urbe, ve-*
strâ, ad pedes nostros. Aliquammulti codd. mss. Gr. addunt *Ἐἰς τὰς πόδας, &*
εἰς τὰς πόδας ὑμῶν hásq; lectiones Interpp. Orientales ferè sequuntur.

VERS. 14. *Ἐν τῇ κείῳ]* Got. **İN ΔΑΓΛ ΣΤΛΗΧΣ.** *In die iudicii;* Sa-
xonica Versio habet *On þam bæge. In illo die.* Syrus planè consentit nostro;
& locus parall. *Matth.* xi, 22. nihil variat: illic enim extat, *Ἐν ἡμέρῃ κείῳ;*
Got. conformiter, **İN ΔΑΓΛ ΣΤΛΗΧΣ:**

C A P. XIV.

VERS. 18. *Ἀπὸ μίῳς]* Got. **SNNS.** *Statim, continuè, ilico:* idem est etiam
Anglo-Saxonicum *Sona.* & Anglicum *Soon.* Interp. noster haud dubiè pu-
tavit supplendum *ώρας* non autem *φωνῆς, βελῆς, καρδίας, ψυχῆς,* aut quid simile,
quæ viris aliquot doctis placuerunt. Habet tamen ille, quantum ego festina-
bundus video, paucos Interpretes sibi faventes. Cæterùm vir eruditionis haud
vulgaris, Nic. Fullerus noster, hanc interpretationem multis afruit, in ipso
Miscellaneorum suorum aditu. Locus apprimè dignus est qui consulatur.

VERS. 21. — *Χωλῶς κὲ τυφλῶς]* Got. — **ΒΛΙΝΔΛΝΣ ΓΛΗ ΗΛΛΤΛΝΣ.**
— *Cæcos & claudos;* ut vulg. Latinus. Sic Interpp. aliqui Orientales. Ordo
tantùm immutatur; quod aliàs contigisse vidi, quòdq; aliquoties præterii inta-
ctum: ut, *Ἰωνάνημι κὲ Ἰάκωβον]* Got. **ἸΛΚΧΒΗ ΓΛΗ ἸΧΗΛΝΝΕΝ.** ut
vulg. Lat. *Luc.* ix, 28. ac postea, *Luc.* xvii, 29. *Πῦρ κὲ θεῖον]* Got. **ΣΥΒΛΛ
ΓΛΗ ΕΝΝΙΝ.** *Sulphur & ignem.* nec non *Luc.* xx, 19. *Οἱ ἀρχιερεῖς κὲ οἱ γραμ-
ματεῖς]* Got. **ΦΛΙ ΒΧΚΛΚΧΣ ΓΛΗ ΛΗΗΜΙΣΤΛΝΣ ΓΝΔ-
ΓΛΝΣ.** *Scribæ & summi sacerdotes.* &c.

VERS. 34. *Ἐάν εἴ ᾖ ἄλας μωροθη]* Got. **ἸΨ ΓΑΒΛΙ ΣΛΛΤ ΒΛΗΔ
ΥΛΚΨΨ.** ad verbum, *Si autem sal sit, vel fiat, surdum.* De vocis **ΒΛΗΔ**
significatu, certiores reddimur legendo *Matth.* xi, 5. **ΒΛΗΔΛΙ ΓΛΗΛΝΣ-
ΓΛΗΔ.** *Surdi audiunt.* Si extrema Gothici **ΒΛΗΔ** transponas elementa,
habes Germanicum *Daub* / quo *Surdus* itidem denotatur. Locus iste sic trans-
fertur

fertur in Bibl. Islandicis: *Enn ef Sallrid dofnar* / & Islandis *Saufur* est *Surdus*.
Nux vitiosa, pari metaphorâ, dicitur Anglicè *Deaf nut* / Belgicè *Dooue not* /
 q. d. *Surda*. Nec ratione multùm abfimili, Anglo-Saxonum *Deaf ear*. &
 Anglorum *Deaf ear* / reddi possunt indifferenter *Auris surda*, & *Spica vacua*.

C A P. XV.

VERS. 23. [*Ευφραίνωμεν*] Got. **VISAM VALLA**. ad verb. *Simus benè*:
 sic *Versu* proximè seq. *Ευφραίνωμεν* exponitur **VALLA VISAN**. Conf. *Vers*. 32.
 hujus tmematis, ac *Versum* 19. capituli XVI. statim subsequētis. **VALLA**
 Gothicum nusquam non respondet Græco *εὖ*, quocum illud *φραίνω* compositum
 cernitur. Scoticum Proverbium est, *He is worth no weil that may bide*
no wae: q. d. *Dulcia non meruit, qui non gustavit amara*. Benè Lat. etiam
 suum usum habet inter Genio indulgentes. Similes loquendi formulas in alia-
 rum gentium commestrationibus usitatas, haud operæ pretium erit notare. Huc
 spectat quod sequitur

VERS. 29. [*ἔφαγον*] Got. **EI BIVESGAN**. *Ut epularer*. Anglo-
 Sax. *Ðæt ic gefirtfullude*: *Versu* enim 32. *Gefirtfullian*. ac *Versu* 24. *Ge-*
rytlæcan. vel *rytleacen* in cod. Hattoniano, sunt *Epulari*: quæ videntur con-
 sonare Gothico **BIVESGAN**: Codex Bezae vetustissimus, hoc in loco, habet
Αεισιλω pro *Ευφραίνω*.

VERS. 31. [*Μετ' ἐμῶ ἐσ*] Got. **MIΨ MIS VALST GΛH IS**. *Mecum fuisti*
et es. **VALST** & **VALST** habentur, *Mar.* XIV, 67. & *Joh.* IX, 34.

C A P. XVII.

VERS. 4. [*Ἐπιστήθη ἐπί σε*] Got. **ΓΛΥΛΑΝΔΓΛΙ SIK**. ad verb. *Conver-*
tat se; excidente *ἐπί σε*, ut etiam in codd. aliquot Gr. manuscriptis. De reci-
 procatione in **ΓΛΥΛΑΝΔΓΛΙ SIK** diximus ad *Luc.* I, 29.

VERS. 15. [*Ὁτι ἵαθη*] Got. **ΦΛΜΜΕΙ ΗΚΛΙΝΣ ΒΛΚΨ**. *Quid mun-*
us erat. Apud vulg. Latinum legitur *Quia mundatus est*. Existimo tam
 hunc quàm illum Interpretem ob oculos habuisse *Ὁτι ἐκθαυρόθη*, quod occurrit in
 sæpiùs laudato Bezae codice pervetusto: quàmque lectionem secutos fuisse puto
 Interpretes Orientales. *Versu* 14. præcedente, ac 17. subsequente lego **ΓΛ-**
ΗΚΛΙΝΙΑ ΛΙ ΒΛΗΚΨΗΝ. pro Gr. *ἐκθαυρόθησαν*. Utriusque lectionis
 idem est sensus, saltem hoc in loco.

VERS. 33. [*Ὁς ἰάν ἀπολίση ἀπ' ἐμῶ*] Got. **SA EI FKΛUISTEIΨ IZΛI**
IN MEINΛ. *Quicumque perdiderit eam propter me*. *Ενεκεν ἐμῶ* adjicitur etiam
 M m m 2 ab

ab Interprete Æthiopico. Consulenda sunt loca harmonica, *Matth.* x, 39. & *Mar.* viii, 35. quorum posteriori, pro Græcis ὁς εἴ ἐν δόξῃ τῶν ψυχῶν αὐτῶν ἕνεκεν ἡμῶν, habentur Gothica **İP SA EI FRΛUISTEIF SΛIYΛΛI SEINΛI İN MEINΛ**:

C A P. XVIII.

VERS. 14. **Καί τις ἄλλος δεδουλωμένος**] Got. **ATİDΔGA SA ΓAKΛIH-TQZA ΓATΛIHΛNS**. quæ, nisi fallor, de verbo ad verbum traducta sonant, *Accessit hic justus declaratus*. Vide quid mihi, horam benigniorem nacto, licuit hac de re notare ad *Matth.* xi, 19.

VERS. 31. **Τελευτήσεται πάντα τὰ γεγραμμένα διὰ τῶν προφητῶν, τὸ ἦν τῶ ἀνθρώπου.**] Got. **NSTINHΛΔA ΛΛA ΨATA ΓAMEΛIΔA ΨΛIKH ΠKΛHΞ-THNS BI SHNH MΛNS**. *Perscietur omne quod scriptum est per Prophetas de filio hominis*. **ΨATA ΓAMEΛIΔA** ponitur pro τὸ γεγραμμένον. *Luc.* xx, 17. Interp. Got. pro τὸ ἦν legebat, cum Interpretibus Orientalibus & vulg. Latino, **αὐτὸ τῶ ἦν**. Huic lectioni favent aliquot Græci mss. codices. Unde Theodoro Beza visum est hoc **αὐτὸ τῶ ἦν** in locum illius τὸ ἦν sufficere in excuso suo exemplari. Annotatio ejus est; **Περὶ τῶ Ἰησοῦ τῶ ἀνθρώπου**. *Sic restitui ex fide vetustissimi mei codicis, & tum Syri, tum Latini veteris interpretis: cum in Græcis aliis legatur τὸ Ἰησοῦ τῶ ἀνθρώπου, Filio hominis, id est, à filio hominis; quod per trajectionem construendum fuerit cum verbo τελευτήσεται*. Sic ille.

C A P. XIX.

VERS. 24. — **Τὸν μῶν.**] Got. — **ΨANΛ SKΛTT**. — *Denarium, vel nummos*. Hoc non notare, nisi legissem in *Verff.* 13. & 25. hujus tmematis, **ΤΛIHNN ΔΛIΔXS** pro *Δίνα μῶν*. **SKΛTT** plerumque accipitur pro *Δανάειον*, in cod. Argenteo: ut, *Luc.* vii, 41. & xx, 24. Sed — *μῶντε ἀργύριον*, — transfertur — **NIH SKΛTTANS**. — *Luc.* ix, 3. Belgis *Schat* est *Thesaurus, gazæ*; Germanis superioribus *Schatz* idem significat.

VERS. 31. **Ὁ κύριος αὐτῶν χεῖρας ἔχει.**] Got. **FRAN PSIS ΓΛIKNEIF**. *Dominus eum desiderat, sive desiderio ejus tenetur*: nam **ΓΛIKNEIF** ponitur pro *ἐπιθυμῶν*. *Luc.* xvii, 22. Vulg. Latinus Interp. transtulit, *Dominus operam ejus desiderat*: at *Mar.* xi, 3. invenio apud eundem, *Domino necessarius est*; ubi Græca & Gothica sunt, **Ὁ κύριος αὐτῶν χεῖρας ἔχει, FRAN PSIS ΓΛIKNEIF**. prorsus ut hoc *Lucæ* loco. Postea, *versu* 34. pro iisdem Græcis habetur Gothicè **FRANIN ΨANKEFS PSIS İST**. *Domino necessitas hujus est*; vel, ut

ut vulg. Latinus, *Dominus eum necessarium habet*; i. e. *Indiget eo*. Legens **ΦΙΣ ΓΛΙΚΝΕΙΦ**. videor mihi Græcismi quoddam vestigium deprehendere: Græcorum enim Verba appetendi, &c. Genitivo gaudent. In Anglo-Saxonicis quoque memini quid simile observasse. Quæ in proximo sunt, conjiciam in chartam. Pro Ἡρήσας & σάμιος habet Got. Interpres **ΒΛΦ ΦΙΣ ΛΕΙΚΙΣ**. *Matth. xxvii, 58.* similiter, pro *Quid petam?* posuit Interp. Anglo-Saxo, *Þræf biðde ic. Mar. vi, 24.* Nec multo aliter, **ΕΚΕΗΝ ΙΝΑ ΦΙΖΞΣ ΓΛ- ΓΗΚΞΝ** interpretantur Græca Ἠρώτησεν ἂνθεν τί τὸ περὶ ἐκείνου. *Mar. iv, 10.* Sic, in Verbis *sensus*: *Οὐ μὴ ζωώσιναι θανάτου* transfertur **ΝΙ ΚΛΗΣΓΑΝΔ ΔΛΗ- ΨΛΗΣ**. *Mar. ix, 1.* *Gustavit vinum*, þræf pines onbyrgde. *Job. ii, 9.* *Si tetigero vestimentum ejus*, Γύf ic hýf þearf æthrine. *Matth. ix, 21.* Quibus forsân adjungi possunt, **ΒΛΚΝΕ ΝΙ ΒΙΛΕΙΨΛΙ** pro *τίνα μὴ ἀφ᾽ ἑ*. *Mar. xii, 19.* *Ἐτρακάθ þræf æριστεf pro Negant esse resurrectionem*; *Luc. xx, 27.* & alia his similia. Quæ tamen constructio, in Anglo-Saxonicis præsertim, non est universim observata. Hæc limâ indigent accuratiori; nè forsân in minimis sint magni errores.

C A P. XX.

VERS. 6. Πεπεωμένον ζωὴ ἐστίν] Got. **ΤΡΙΓΓΥΛΒΛ ΓΛΛΛΗΒΓΑΝΔ ΛΗΚ ΛΛΛΛΙ**. Certò, firmiter, vel indubitatò, credunt enim omnes. **ΤΡΙΓΓ- ΥΛ** idem valet quod *πιστός*. *Luc. xvi, 10.* unde formatur Adverbium, more Gothico, **ΤΡΙΓΓΥΛΒΛ**. Sic, **ΛΒΚΛΒΛ** est *Valde*; **ΓΛΒΛΗΚΓΛ- ΒΛ**. *Fucundè*; **ΚΛΙΗΤΛΒΛ**. *Rectè*; &c.

VERS. 9. Ἄνθρωπος τις ἐφύτευεν ἀμπελῶνα, καὶ ἐξέδωκε ἂνθεν κωρῶν τὴν ἀποδομῶν χρόνους ἰσχυρῶς.] Got. **ΜΛΝΝΛ ΠΣΣΑΤΙΑΛ ΨΕΙΝΛΓΚΛΔ. ΓΛΗ ΛΝΛ- ΕΛΛΗ ΙΝΑ ΨΛΗΚΣΤΥΓΛΜ. ΓΛΗ ΛΕΛΛΙΨ ΓΕΚΛ ΓΛΝΞ- ΗΛ**. *Homo plantavit vineam, & tradidit, vel commendavit, eam operariis, & discessit, vel peregrè fuit, annis pluribus; ad verb. sufficientibus.* Tis non agnos- citur in aliquot codicibus MSS. Græcis. **ΨΛΗΚΣΤΥΓΛΝΣ** est *Ἐργάται*. *Matth. ix, 37, 38. Luc. x, 2.* deduciturq; à **ΨΛΗΚΣΤΥ**. *Ἐργῶν*. *Mar. xiv, 6.* Aliàs *Γεωργῶν* sunt Gothice **ΛΗΚΤΓΛΝΣ**. *Versf. 10. & 14.* hujus capituli. Veruntamen *Γεωργῶν* exponitur etiam **ΨΛΗΚΣΤΥΓΛ**. *Job. xv, 1.* **ΓΕΚ** propriè significat *annum*, sicq; usurpatur in omnibus linguis Gothicæ cognatis: suâ scilicet cuique Dialecto asservatâ. Videant Hispani, nunquid eorum *Hera* vel *Era*, quod *Ætatem & tempus* dicitur interdum significare, debeat origina- tionem suam Gothico **ΓΕΚ**. atque num forsân hinc quoque aliquid lucis afful- serit indagantibus originem vexatissimi illius *Æra*, quatenus significat *Epocham*

Chronologicam. Doctorum determinationes de *Erâ*, sive *Erâ*, *Hispanicâ* passim occurrunt. **ΓΑΝΞΗ** aliàs ponitur pro πολλα: sic legimus **ΝΑΝΗ ΓΑΝΞΗ ΣΚΑΛ ΟΨΑΝ**. quæ respondent Græcis, "Εὐ πολλα ἔχω λέγειν." *Joh. XVI, 12.*

VERS. 20. Ὑποκεινομένοις ἐαυτοῖς δικαίως εἶναι.] Got. **ΨΑΝΣ ΝΣΑΝΙΓΕΙΝ ΤΛΙΚΝΓΑΝΔΑΝΣ ΣΙΚ ΓΑΡΛΙΗΤΑΝΣ ΒΙΣΑΝ**. Planè suspicor mendum latere in **ΝΣΑΝΙΓΕΙΝ**. inq; locum ejus sufficiendum arbitror **ΝΣ ΛΙΝΤΕΙΝ**. q. d. ἐξ ὑποκρίσεως. Certè, *Mar. XII, 15.* **ΛΙΝΤΕΙΝ** ponitur pro ὑποκρίσιν. Et si intentioni oculo conferatur **ΑΝΙΓΕΙΝ** cum **ΛΙΝΤΕΙΝ**. emendationi huic vix repugnabunt literarum ductus. Transfero itaque: *Ex hypocrisis ostendentes, vel hypocriticè ostentantes sive simulantes, se justos esse.*

VERS. 23. Κατανοήσας δὲ ἐν τῷ πνεύματι.] Got. **ΒΙΣΛΙΘΑΝΔΣ ΨΑΝ ἴΖΕ ΝΝΣΕΛΕΙΝ ἴΛΙΣΝΣ**. *Jesus autem nequitiam eorum animadvertens, vel perpendens.* Interp. noster haud dubiè legebat, cum codice Bezae vetusto, *πνεύματι* pro *πνεύματι*: siquidem *Mar. VII, 22.* pro *πνεύματι* supposuit ille **ΝΝΣΕΛΕΙΝΣ**. ac pro ὀφθαλμοῖς πνεύματι, **ΑΝΓΞ ΝΝΣΕΛ**. sic alibi passim. **ΣΕΛ** Gothis est *Bonus*, unde **ΝΝΣΕΛ**. *Non bonus, i. e. Malus.* Simile prorsus legimus, *Mar. III, 4.* **ΨΙΝΨΤΑΝΓΑΝ ΛΙΨΨΑΝ ΝΝΨΙΝΨ ΤΑΝΓΑΝ**. pro Ἀγαθοποιῶσι ἢ κακοποιῶσι. unde colligo **ΨΙΝΨ** & **ΝΝΨΙΝΨ** denotare *Bonum & Malum*. Nec absimilia sunt Nomina quædam composita cum privativo isthoc *Un*, quorum frequens est mentio in cognatâ illâ veterum Anglo-Saxonum linguâ: quæ verò hodiernis Anglis penitus sunt obsoleta; quantumvis Simplicia sua etiamnum obtineant. Exemplum esto illud quod de Sole affirmatur in Tractatu quodam de *Equinoctio Vernali*, quem amicissimè mecum communicavit Cl. *Junius*: ubi paragrapho **XLVII.** lego, *Heo ðincð ur Ʒriðe unbrad. — pe maƷon þeah hƷæðere tocnapan be hýpe leoman. þæt heo unlytel ƷƷ. Videtur ille nobis minutus, vel admodum parvus sive perexiguus: — at ex ejus luce deprehendere possumus, amplum esse illum, sive prægrandem.* Ubi *Brad* vel *Ʒroad* significare *Latus, amplus*; itémq; *Lytel* seu *Ʒittle* denotare *Parvus, exiguus*, satis nota sunt: sed *Unbrad* & *Unlytel* à nobis Anglis hodiè non agnoscentur.

VERS. 27. Ὅι ἀπλήρητες.] Got. **ΨΛΙΕΙ ΟΨΑΝΔ**. *Qui dicunt.* Codex Bezae vetustissimus habet *λήρητες* pro ἀπλήρητες; quam lectionem Interpp. aliquot imitantur. *Matthæi Textus parallelus est Ὅι λήρητες cap. XXII, 23.* *Marcii* verò, Ὅιτινες λέγουσιν cap. XII, 18. ubi eadem ipsa quoque Gothica reperiuntur; nempe, **ΨΛΙΕΙ ΟΨΑΝΔ**:

AD LECTOREM.

TElam hanc Observationum subito exorsam, ac filo admodum inæquali rudiq; hactenus productam, hic penitus præcidere, vel potius manu importuna abrumperere decreveram. Nec dubitabam, quin Apologiæ præsidio me tueri facillimè possem, etiamsi Discrepantias omnes quas notaveram in Johannis Evangelistæ Fragmentis Gothicis, silentio præterirem. Amici verò hoc ægrè ferebant. Nè itaque me justissimis eorum hortationibus immorigerum præbeam; atque tuâ, Lector, expectatione te hac in re prorsus defraudem: placuit ex Adversariis pauca saltem excerpere, quæ tyronibus impedimento, ac fortassis exercitioribus fraudi esse possent. Multum profectò interest præclari ἐργασίας, cujus ductu prudenti, lucubrationibus indefessis, & sumptibus fidem planè superantibus hoc opus molestissimum jam pene consummatum est; ut idem, prolationibus nimis jam antea suspensum, ad finem quàm maturissimè suum perducatur. Taceo præterea operarum querimonias de serâ coronide. Vir tamen ille summus, & ad literas severiores promovendas natus, aliorum commoda suis privatis rationibus anteponebat. Illo enim adhortante, & meæ Annotatiunculæ, & ipsius impensæ simul augentur. Quæ verò ex Johannis Evangelio carptim notaturus, frustatimq; Typis mandaturus sum, tu, Lector candide, æqui boniq; consule. Hoc autem te monendum duxi: nè Notas hæc meas abortivas, & inæquabilitate pudendâ deformatas tu falsè rideas, festivè interrogando;

Amphora cœpit

Institui: currente rotâ, cur Urceus exit?

Horat. de Arte Poëtica.

OBSERVATIONES

IN S. JOHANNIS CAP. VI. VERS. II.

Ἰδὼκε τοῖς κερθαῖς, οἱ δὲ κερθαῖ τοῖς ἀνακεμένοις.] Got. Γ Λ Δ Λ Ι Λ Ι Δ Λ
 Ψ Λ Ι Μ Α Ν Α Κ Η Μ Β Γ Α Ν Δ Λ Μ. Distribuit discumbentibus;
 ut vulg. Lat. Interpres. Legebant cum cod. Alexandrino, alifq;
 nonnullis Mss. Græcis, Διδὼκε τοῖς ἀνακεμένοις: quam lectionem quoque imitati sunt Interpp. Syrus, Coptus, Arabs, alii. Nonnus paraphrastes habet tantum, καὶ πῶς δυσυμένεον. — Quæ enim inserta conspiciuntur in editione Nansianâ, ipsius Nansii interpolatoris sunt; quod & ipse lectorem monuit
 in

in Notis suis. Jesus itaque hic ipse dicitur id fecisse, quod ministerio discipulorum suorum fecisse tradunt alii Evangelistæ. Matthæi verba sunt, Ἐδωκε τοῖς μαθηταῖς τὰς ἀρχαίς, οἱ δὲ μαθηταὶ τοῖς ὄχλοις. *cap. xiv, 19.* nec absonant illa Marci, *cap. vi, 41.* Lucæ verò *capite ix, 16.* habet noster ΓΛΦ ΣΙΠΩΝ-
ΓΛΜ ΔΗ ΕΛΗΚΛΑΓΩΛΗ ΨΙΖΛΙ ΜΑΝΑΓΕΙΝ. pro Ἐδίδε τοῖς μαθηταῖς παραδεῖναι τοῖς ὄχλοις. Accommodatè huc refertur illud *Job. iv, 1, 2.* ubi Jesus dicitur *discipulos facere & baptizare: quanquam Jesus ipse non baptizabat, sed discipuli ejus.*

VERS. 26. Σημεῖα,] Got. **ΤΛΙΚΝΙΝΣ ΓΛΗ ΕΛΗΚΑΤΑΝΓΛ.** *Signa & portenta, vel prodigia.* Bezæ cod. vetustissimus, post Σημεῖα in Gr. habet κὶ τέρατα. in Lat. quoque addit, & prodigia. Hancq; lectionem secutum fuisse nostrum Interpretem, clarè liquet ex *Mar. xiii, 22.* ubi pro Σημεῖα κὶ τέρατα supposuit itidem Versionis hujus Gothicæ auctor, **ΤΛΙΚΝΙΝΣ ΓΛΗ ΕΛΗΚΑΤΑΝΓΛ:** Aldredus pervetustus Glossator Anglo-Saxonicus pro τέρατα, five *Portenta*, posuit *Fortina*. Owenus verò seu Odoënus, Glossator etiam Anglo-Saxo, substituit *Fortina*. quæ oppiddè consonant Gothico **ΕΛΗΚΑΤΑΝΓΛ:** Nec multùm à Gothicis absona sunt vocabula illa duo, quibus, in Psalterio Anglo-Saxonicè interlineato, exponuntur *Signa & prodigia* (Gr. Σημεῖα κὶ τέρατα) nempe, Tacna ἡ φορεταcna. *Psal.* (secundùm Lat.) *cxxxiv, 9.* Conferantur illa hujus Evangelistæ, quæ occurrunt *cap. iv, 48.* Ἐὰν μὴ σημεῖα κὶ τέρατα ἴδῃτε, οὐ μὴ πιστεύετε. Σημεῖα & τέρατα frequenter concurrunt tam in veteri quàm novo Testamento. Videant Etymologi nunquid **ΕΛΗΚΑΤΑΝΓΛ** deductum sit à **ΕΛΗΚΑΓΑΤΙΝΗΛΗΝ.** *Prædicere, prænunciare* (nam αεβείηκκω redditur **ΕΛΗΚΑΓΑΤΛΗΗ.** *Mar. xiii, 23.*) an verò cum **ΕΛΗΚΗΤΑΝ.** *Formidare, pavere,* aliquam habeat affinitatem.

C A P. VII.

VERS. 5. Ἐπίσθον εἰς ἄββον.] Got. **ΓΛΛΗΒΙΔΕΔΗΝ ἴΜΜΛ.** *Credebant ei.* Versionem similem notavi in hujus capituli *verss. 31. & 48.* sic *Job. viii, 30. & xi, 45. & xii, 11, 37. &c.* quam tamen haud æquo animo, primâ lectione, ferebam. Potuisset nempe Interp. dixisse **ΓΛΛΗΒΙΔΕΔΗΝ ΔΗ ἴΜΜΛ.** quod & non rarò fecit. Confer hujus tmematis *vers. 39.* nec non *Job. ix, 35. & x, 42. & xi, 25, 26. & xii, 42, 46. & xvi, 9. &c.* Illi verò prorsus idem significare videntur πιστεύειν αὐτῶν, ac πιστεύειν εἰς ἄββον. namque pro πιστεύει μοι posuit **ΓΛΛΗΒΕΙΨ ΜΙΣ.** *Job. xiv, 11. & mox vers. 12.* pro Ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ, non aliud quàm **ΣΛΕΙ ΓΛΛΗΒΕΙΨ ΜΙΣ:** Siquis autem existimet hujus Traductionis perantiquæ auctorem, in quibusdam modò cita-

citatis, de CHRISTO minùs honorificè locutum fuisse; ac forsan quoque minùs dignè, quàm oportuit, sensisse (quod & ego primùm cœperam suspicari;) attentius expendat duo hujus Evangelistæ loca sequentia, Gothicè reddita: nimirum, *Joh. XI I, 44.* & *XIV, I.* Illic enim legimus Græcè, Ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ, & πιστεύει εἰς ἐμὲ, ἀλλ' εἰς τὸν πέμψωσά με. Gothicè quoque conformiter, **SLAI ΓΑΛΛΗΒΕΙΨ ΔΗ ΜΙΣ. ΝΙ ΓΑΛΛΗΒΕΙΨ ΔΗ ΜΙΣ. ΛΚ ΔΗ ΨΑΜΜΑ ΣΑΝΔΓΑΝΔΙΝ ΜΙΚ:** Hic verò habet Contextus Græcus, Πιστεύετε εἰς τὸν Θεόν, καὶ εἰς ἐμὲ πιστεύετε. nec aliter Versio Gothica, **ΓΑΛΛΗΒΕΙΨ ΔΗ ΓΨΛ. ΓΛΗ ΔΗ ΜΙΣ ΓΑΛΛΗΒΕΙΨ:** Utrobique ipsius Christifunt verba de Deo Patre. Hujus non est loci penitiùs disquirere de locutionibus, Πιστεύειν μοι, ἐν μοι, ἐπὶ μοι, εἰς τινα, τὸ δόξαζόν μοι, εἰς τὸ ὀνομάζόν μοι, &c. quæ usurpantur in N. Fœdere.

VERS. 15. Ἐδάμνασαν οἱ Ἰσθαῖοι,] Got. **SIΛΔ ΛΛΕΙΚΙΔΕΔΗΝ ΜΑΝΛΓΕΙΝΣ.** Mirabantur turbæ. Legebat Interp. noster (isq; solus ex iis quos mihi licuit consulere) ὄχλοι pro Ἰσθαῖοι: nam Ἐδάμνασαν οἱ ὄχλοι transfertur **SIΛΔ ΛΛΕΙΚΙΔΕΔΗΝ ΜΑΝΛΓΕΙΝΣ.** *Matth. IX, 33.* De Turbâ quoque seu Populo, crebra fit mentio in hoc Johannis capite; nempe, *verss. 12, 20, 31, 40, &c.*

VERS. 39. Ἦν Πνεῦμα ἅγιον,] Got. **ΨΑΣ ΛΗΜΑ ΣΛ ΨΕΙΗΛ ΛΝΛ ἸΜ.** Erat Spiritus sanctus, vel ille sanctus, super eos. Codex etiam Bezæ vetustissimus post ἅγιον addit, in Græcis, ἐπ' αὐτῶν: in Latinis, in eos. Simile quid observari potest in illo quod statim sequitur: nam

VERS. 40. Ἀκούσας τὸ λόγον,] est Got. **ΗΛΝΣΓΑΝΔΛΝΣ ΨΙΖΕ ΨΛΗΚΔΕ.** Audientes sermones, vel hos sermones. Ubi cod. modò laudatus, pro τὸν λόγον, habet αὐτῶν τὸν λόγον τέτων: codd. alii, τὸν λόγον τέτων. Vulg. Lat. Interpres transtulit, *Cùm audissent hos sermones ejus.* Versionis Gothicæ auctorem secutum fuisse hanc posteriorem lectionem Græcam, suadet analogia Gothismi. Est enim illud **ΨΛΗΚΔΕ** Numeri Pluralis, non Singularis: e. g. Pro Ἐπὶ τῶν λόγων est **ἸΝ ΨΙΣ ΨΛΗΚΔΙΣ.** *Mar. X, 22.* at pro Ἐπὶ τῶν λόγων αὐτῶν habetur **ἸΝ ΨΛΗΚΔΕ ἸΣ.** *Mar. X, 24.* Pari ratione, Διὰ τὸν λόγον *Joh. XV, 3.* & Διὰ τῶν λόγων ἐν λόγον *Mar. VII, 29.* transferuntur **ἸΝ ΨΙΣ ΨΛΗΚΔΙΣ.** Verùm Διὰ τῶν λόγων τέτων vertitur **ἸΝ ΨΙΖΕ ΨΛΗΚΔΕ.** *Joh. X, 19.* **ΗΛΝΣΓΑΝΔΛΝΣ** porrò hic constituitur cum **ΨΛΗΚΔΕ** in Casu Genitivo: quod annumerari potest Græcismum redolentibus, quæ notavimus ad *Luc. XIX, 31.* Eâdem lege dicitur **ΕΙ ΓΑΡ ΛΙΓΛΗΙΝΑ ἸΣ ΨΛΗΚΔΕ.** pro Ἰνα ἐπιλάθωνται αὐτῶν λόγων *Luc. XX, 20.* & **ΕΚΛΗΝΑ ΓΛΗ ἸΚ ἸΖΨΙΣ ΛΙΝΙΣ ΨΛΗΚΔΙΣ.** pro Ἐπερλήθη ἡμεῖς κἀγὼ ἓνα λόγον *Mar. XI, 29.* & *Luc. XX, 3.* nec non **ΓΑΜΗΝΕΙΨ ΨΙΣ ΨΛΗΚΔΙΣ.** pro Μνημονεύετε τῶν λόγων *Joh. XV, 20.*

Denique, monuimus ad illud *Luc. XIX.* Syntaxin hanc non esse constantem: legimus enim, in isthac quoque locutione, **ἡΛΗΣΘΑΝΑΣ ΥΛΗΚΑΔ ΜΕΙΝΑ**. pro 'Ἀξέων μετ' ἱ λόγων' *Luc. VI, 47.* ac **ἡΛΗΣΘΑΝ ΥΛΗΚΑ ΜΕΙΝΣ**. pro 'Ἀξέων ἐν λόγων ἡ ἐμὸν' *Joh. VIII, 43.* Similia vide *Luc. V, 1. Mar. IV, 16. Joh. XIX, 8. &c.* Ubi **ἡΛΗΣΘΑΝ**. 'Ἀξέων, regit Accusativum. Ipsum quoque 'Ἀξέων communiter Genitivo, sed Atticè Accusativo gaudere nō-runt pueri in scholis. Ex modò eventulatis iudicium fieri potest de vocibus confimilibus in literaturâ priscâ Gothorum; quantum nempe attinet earum structuram Grammaticam.

C A P. VIII.

VERS. 12. Πάλιν ἔν ὁ Ἰησοῦς ἀντίθετος ἐλάλησε, λέγων,] Got. **ΛΕΤΚΑ ΔΗ ΙΜ**
ΙΛΙΣΗΣ ΚΧΑΙΔΑ. ΑΛΨΗΗ. Iterum eis Jesus locutus est, dixit, vel
dixitq;: ubi ἔν rationale & connexivum desideratur. Cùm hìc cernerem le-
ctionem Argentei codicis lacunosam, præcisè post historiam mulieris adulteræ,
emergentem: sedulò avidèq; sciscitabar ex Cl. *Junio*, an historia illa, quam prisci
recentèsq; scrupulis graviter implicârunt, unquam in monumento venerando ex-
titisset; necne. Ille verò, quantum recolere potest, extitisse illam affirmat;
atque temporis injuriâ, cum aliis multis, periisse. Quod etiam è Textûs ab-
ruptione post **ΓΛΗ** illud in capitis VII. præcedentis *versu 53.* non prorsus im-
probabile videbitur attento lectionum variantium observatori. Sicui ipsum
codicem consulere obtigerit, hanc rem facillimè discseptabit. Me sanè mul-
tùm juvaret pernoscere ex integriore aliquo exemplari, quatenus hanc narratio-
nem, à multis impetitam, agnoverit *Versio Gothorum primæva*; atque etiam
quomodo se habeat in reddendo spinoso illo (*Joh. XIX, 14.*) *Ὁμοί ἡ ἀσπίς ἐστίν*, quod
in cod. nostro expirante tantùm non extat. Magnoperè enim ac meritò sibi
gratulantur viri docti, de clausurâ Orationis Dominicæ hìc plenissimè conversâ;
nempe, **ΠΝΤΕ ΨΕΙΝΑ ΙΣΤ ΨΙΝΔΛΑΝΓΑΡΔΙ.** (vel **ΨΙΝΔΛΑΝ-**
ΓΑΡΔΙ, ut habetur in apographis quæ extant apud Janum Gruterum, & Bo-
naventuram Vulcanium) **ΓΛΗ ΜΛΗΤΣ. ΓΛΗ ΥΝΛΨΗΣ. ΙΝ ΛΙ-**
ΥΙΝΣ. ΑΜΕΝ: Nam tuum est regnum, & potentia, & gloria, in secula. Amen.
Hujus tamen nec volam nec vestigium reperio in Translatione aliquoties citatâ
Copticâ (quod etiam de Ægyptiaco quodam codice notabatur in margine Manu-
scripti Arabici citati à Pet. Kirstenio, in Notis ad *Matth. VI, 13.*) uti nec in
Versione Arabicâ, quæ habetur in Bibl. polyglottis Londinensibus; nec in illâ
quæ priùs Romæ prodiit. Sed editio Erpeniana, & cod. meus m. s. agnoscent
hanc Doxologiam. Sic, legendo **ΨΛΙΚΗ ΙΛΙΚΛΙΜΙΑΝ.** Per *Jeremiam*,
Matth.

Matth. xxvii, 9. & post *Salam*, **ΣΗΝΑΝΣ ΚΑΙΝΑΝΙΣ**. *Filii Cainanis*; *Luc.* III, 36. non dubitamus asserere, hinc *Cainanis* *δουτίες* (ut vocatur) nomen; illic *Jeremiæ* Prophetæ, lectum fuisse in pervetustis codicibus Græcis: licet illorum utrumvis à viris quibusdam doctis ægerrimè admittatur. Noscat lector non incuriosus hanc adulteræ historiam haberi in codice jam laudato Coptico; sed cum variatione aliquà à nostris Græcis, quam distinctiùs prosequi non est hujus loci. In eodem quoque codice lego *bora VI.* in illo *Joh.* xix, 14. itémq; *Jeremiam*, in illo *Matth.* xxvii, 9. & *Cainan* in modò allegato *Luc.* III, 36.

VERS. 54. *Οι υμεις λεγατε, οτι Θεος υμων εστι.*] Got. **ΦΛΝΕΙ ΘΝΣ ΟΙΦΙΦ ΦΛΤΕΙ ΓΦ ΠΝΣΑΚ ΙΣΤ**. *Quem vos dicitis, quòd Deus noster est.* Legebat Interp. Gothicus *ημων* pro *υμων*, cum codice Alexandrino. Hanc quoque lectionem imitandam sibi proposuerunt Interpp. Syrus, Arabs, Coptus, aliiq;. Quamvis mutetur lectio, sensus tamen manet immutatus. Huic affimile est quod legitur in nostris exemplaribus impressis, *Ος γαρ εις εστι κωθ' ημων, ιπαρ ημων εστι* at in cod. Argenteo, **ΠΝΤΕ ΣΛΕΙ ΝΙΣΤ ΥΙΦΚΑ ΙΖΥΙΣ. ΕΛΗΚ ΙΖΥΙΣ ΙΣΤ**. *Qui enim non est adversum vos, pro vobis est*; *Mar.* ix, 40. & *Luc.* ix, 50. Pleræque Versiones antiquæ cum nostrâ concordant, atque etiam codd. MSS. Gr. non pauci. Vide Theod. Bezae Annot. ad *Mar.* ix, 40.

C A P. IX.

VERS. 7. *Υπαγε, νιψου*] Got. **ΓΑΓΓ ΦΥΛΗΛΗΝ**. *Ito lavatum.* Acti *νιψου* Infinitivum esset potiùs quàm Imperativum: nam pro *νιψου* in Imperandi Modo legitur **ΦΥΛΗ**. *Lava*; *Matth.* vi, 17. *Versu* 11. hujus tmematis etiam occurrunt **ΓΑΓΓ ΛΕΦΥΛΗΛΗΝ ΙΝ ΦΑΤΑ ΣΥΝΜΕΣΛ ΣΙΛΩΑΜΙΣ**. i. e. ad verbum, *Ito ablutum, vel abluturus, in natatorio illo Siloamis*; pro Græcis *Υπαγε εις τω κολυμβηθρα τῃ Σιλωαμ, κ' νιψου*. Plures hac in re scrupulos injicere, esset nodum quærere in scirpo. In hujusmodi enim locutionibus, parum refert, utrùm Verbum posterius Imperativè, an verò Infinitivè transferatur in Gothico sermone. Exemplum esto, *Υπαγε, στωθ' δειξον τῷ ιερεϊ*, quod *Matth.* viii, 4. redditur, **ΓΑΓΓ. ΦΗΚΣΙΛΒΑΝ ΑΤΛΗΓΕΙ ΓΗΔΑΓΙΝ**. *I, vel abi, teipsum ostende sacerdoti*: sed *Mar.* i, 44. idem ipsum vertitur, **ΓΑΓΓ ΦΗΚΣΙΛΒΑΝ ΑΤΛΗΓΣΑΝ ΓΗΔΑΓΙΝ**. *I, vel abi, teipsum ostensum, sive ostensurus, sacerdoti*.

VERS. 8. *Οτι τυφλος ην,*] Got. **ΦΛΤΕΙ ΙΣ ΒΙΔΑΓΥΛ ΥΑΣ**. hoc est, nisi fallor, *Quid ille mendicis esset*. Sic interpretor, inductus his rationibus. Cod. Alexandrinus & alii MSS. Græci non pauci habent *αθεουτης* pro *τυφλος*.
N n n 2 vulg.

vulg. Latinus Interp. vertit, *Quia mendicus erat*: nec multò aliter Syrus, Arabs, aliique. Porro, **ΒΙΔΑΓΥΛ** videtur ortum à **ΒΙΔΑΓΑΝ**. quod denotat *Orare, mendicare*: namque pro *Ἐπιπέειν ἀγαθῶσιν* posuit Interp. noster **ΒΙΔΑΓΑΝ ΣΚΑΜΑ ΜΙΚ**. *Mendicare me pudet*; *Luc. xvi, 3*. Huic etiam **ΒΙΔΑΓΥΛ** quodammodo affinia sunt, Anglicum *Begger* / Belgicum *Bedeler* vel *Bedelacr* / Germanicum *Betteler* vel *Bettler* (unde Gallicum *Belitre* proflixisse nonnullis visum est) itémq; Italicum *Pitocco* vel *Pittoccbio*; quibus significatur *Mendicus qui victum ostiatim querit*, vel *oberrando stipem rogat efflagitátq;*. Τοφλὸς denique Gothis est **ΒΛΙΝΔΣ** vel **ΒΛΙΝΔΛ**. quod ex hoc Johannis capite liquet: vide *versf. 1, 2, 6, &c.* Homullus autem iste, quem à cæcitatís nocte liberavit Dominus, & cæcus erat natus, & emendicato sustentatus victu: sequitur enim statim hoc ipso *versf. 8.* *Ὁυχ ἔτις ἐστὶν ὁ κροθῆμοσθ κὶ ἀσσοιλῶν*; Got. **NIH SA IST SΛEI SAT ΛIHTKXNDAS**. *Nunquid hic est qui sedebat mendicans?* Duplex itaque infælicitas duplicem conciliavit lectionem, Τοφλὸς & Περσοίτης. Talis erat ille, de quo dicitur, *Ὁ τοφλὸς ἐκρόθησ πικρὸ τῶν ὀδῶν ἀσσοιλῶν* *Mar. x, 46.* & *Luc. xviii, 35.*

VERS. 17. *Λέγουσ τῷ τοφλῷ*] Got. **UEPHNNH AN FLAMMA FLAKPHIS BLINDIN**. *Dicunt modò cæco, vel ei qui prius fuerat cæcus*; q. d. τῷ ἀσσοίτησιν (ὄντι) τοφλῷ. Confer *versf. 8.* præcedentem. **FLAKPHIS** (cui Belgicum *vooz dese* proximè accedit & sono & significatu) hîc adjicitur explicativè. Nonnus dixit *Ἀγλυφαίς*, *Recens illuminatus, videndi facultate modò, vel jam nunc, præditus.*

C A P. X.

VERS. 4. *καὶ ἔταν ἐ ἴδια ἀσσοίτησ ἐνδάλη*] Got. **GLH FLAN PH SVESXNA NSTINHIF**. *Et cum proprias (supple oves) eduxerit.* Supplementum necessariò petendum est ex *versu* præcedenti, ubi lego **PH SVESXNA LAMBΛ**, pro *ἐ ἴδια ἀσσοίτησ*. Lego etiam ibidem **NSTINHIF** pro Græco *ἐξήγα*: unde colligo Interpretem Gothicum existimâsse *ἐνδάλειν* hoc in loco tantundem valere atque *ἐξήγεν*, quia tam hoc quàm illud exponit **NSTINHAN**:

VERS. 14. *Γινώσκουσ με τῷ ἔμῳ*] Got. **KNNXN MIK PH MEINΛ**. *Vulg. Lat. Cognoscunt me meæ, i. e. oves*: sicq; Orientalium unus aut alter. Nisi legissem, inter lectiones Græcorum codicum variantes, *Γινώσκουσ με ἐ ἔμῳ*, quod codd. quidam mss. hîc exhibent, quòdque noster secutus est Interpres; hoc tacitè prætermitterem. Utravis lectio eodem recidit.

VERS. 18. *Ὁυδεις ἀρει ἀντὶ ἀπ' ἐμῶσ, ἀλλ' ἐγὼ τίθημι ἀντὶ ἀπ' ἐμῶσ*] Got. **NI OΛSHHN NIMI PH ΛE MISSIΛBIN**. *Nemo tollit eam (i. e. animam meam)*

meam) à meipso. Cætera defunt in Gothicis nostris, nec non in codice Bezae antiquo, & alio quodam m s. Græco: quæ tamen nullo pacto amittenda sunt. Quid si librarius Græcus, aut etiam Gothicus, repetito illo *ἀντὶ* aut *ψα*. vel etiam *ἀπ' ἐμ-* aut *ἄπ' ἐμαυτοῦ* deceptus, inter scribendum lineam prætermiserit integram, quam hîc exhibemus uncis adversis inclusam? *Οὐδεὶς αἶρεῖ ἀντὶ*

[*ἀπ' ἐμῆς, ἀλλ' ἐγὼ τίθημι ἀντὶ*]

ἀπ' ἐμαυτοῦ.

NI ΘΛΗΗΝ NIMIΨ ΨΑ

[*ἄπ' ἐμαυτοῦ. NI ΘΛΗΗΝ NIMIΨ ΨΑ*

ἄπ' ἐμαυτοῦ. NI ΘΛΗΗΝ NIMIΨ ΨΑ

VERS. 31. [*Ἐκ λιθάων ἀντὶ*.] Got. EI VΛHKΠEINΛ ANΛ IΝΛ.

Ut mittant, vel projiciant in, vel super, eum; nempe lapides paullo antè memoratos. Aliàs *λιθάζειν* vertitur STΛINEIΨ. & *λιθάζουσι* STΛINCΛM. versf. 32. & 33. hunc proximè sequentibus. Hænan quoque & Stænen Anglo-Saxonicè sunt Lapidare. Superiùs tamen allatis ferè consonant SXKIDË-

ΔΗΝ ΨHK ΛEYΛIKΠAN STΛINΛM. Quærebant te obruere lapidibus, pro Græcis *ἔζηταν ἐ λιθάσαι*. Job. XI, 8. & *ἄλλα σὺ μάλα γει* STΛINΛM ΛEYΛIKΠIΨ HNSIS. Tota multitudo lapidibus nos petet, vel obruet, pro Græcis *πᾶς ὁ λαὸς κτελιθάζει ἡμᾶς*. Luc. XX, 6.

ΛEYΛIKΠAN est propriè *ἀποβάλλειν*. Mar. X, 50. At illud STΛINΛM ΛEYΛIKΠAN HNSIS ego quidem interpretarer Græcè, *λιθοβολῶν ἡμᾶς*. Anglo-Saxonicè verò, *Uf orþorþian* i mib rþanum orþorþian. Certè *κακείνοις λιθοβολήσαντες* transferretur Gothicè *ΓΛΗ ΨANΛ STΛINΛM VΛIKΠANΔ ANS*. Mar. XII, 4. & Lapidare vertitur Orþorþian. Matth. XXI, 35. atque *Mid rþanum orþorþian*. Matth. XXIII, 37. & Job. VIII, 5. Sed omnium maximè ad hujus loci explicationem facit illud quod legimus Job. VIII, 59. NEMHN STΛINΛNS EI VΛHKΠEINΛ ANΛ IΝΛ (quæ planè eadem Gothica sunt cum his, Job. X, 31.) pro Gr. *ἤσαν ἐν λίθῳ ἵνα βάλλωσιν ἐπ' αὐτόν*. Anglo-Saxonicè,

hiȝ namon rþanar to þam þ hiȝ polþon hýne torþian. pro Lat. vulg. *Tulerunt ergo lapides, ut jacerent in eum*. Unde constare potest de genuinâ significatione illius VΛIKΠAN. ac forsân etiam de obscurioris hujus Torþian denotatione nativâ.

C A P. XI.

VERS. II. [*Ἀλλὰ παρεύομεν ἵνα ἐξυπνίσω αὐτόν*.] Got. AKEI ΓΑΓΓΛM EI NSYΛKΓAN IΝΛ. Sed eamus ut è somno excitem illum. *Παρεύομεν*, itémq; *παρεύομεν*, est Gothicè ΓΑΓΓΛ. Luc. XIV, 19. & XV, 18. Quocirca non abest variantis lectionis suspicio. Ego opinor Interpretem ob oculos, aut saltem

tem in animo, habuisse Ἀρωμεν, quod ille nusquam non transtulit ΓΑΓΓΑΜ: Quid? quod in hac ipsâ narratione legamus, **ΥΛΨ ΔΗ ΣΙΠΧΝΓΑΜ. ΓΑΓΓΑΜ ΙΝ ΙΝΔΛΙΑΝ ΛΕΤΚΛ.** pro Διχλ Ἰσὶς κινθλιαῖς, Ἀρωμεν εἰς τὴν Ἰσδαίαν πάλιν. *vers.* 7. Sic postea, **ΓΑΓΓΑΜ ΔΗ ΙΜΜΛ.** pro Ἀρωμεν αὐτὸς αὐτὸν. *vers.* 15. & **ΓΑΓΓΑΜ ΓΛΗ ΥΕΙΣ.** pro Ἀρωμεν καὶ ἡμεῖς. *vers.* 16. Cæteri Interpretes vett. quorum obiter consulendi mihi facta est facultas, constanter vertendum sibi proposuerunt πορεύομαι in Singulâri.

VERS. 34. πῶς τεθείκατε αὐτὸν;] Got. **ΘΑΚ ΛΑΓΙΔΕΑΝΝ ΙΝΛ.** Ubi proposuerunt eum? Parum dubito, quin sic transferri debeant Gothica: quum, præter generalem idiomatis Gothici analogiam, lego speciatim **ΛΑΓΙΔΕΑΝΝ** pro Ἐπίθον. *Mar.* VI, 56. & **ΓΑΛΑΓΙΔΕΑΝΝ** pro Ἐθευθ. *Luc.* I, 66. itémq; pro Ἐθνηκων. *Mar.* VI, 29. & XVI, 6. At verò intentatam hanc linguam Conjugandi (ut vocant) ratio postulat ut **Τεθείκατε** reddatur **ΛΑΓΙΔΕΑΝΨ.** pari nempe formâ quâ pro Ἐξήλιτε & ἤδετε ponuntur **ΣΧΚΙΔΕΑΝΨ** & **ΥΙΣΕΑΝΨ.** *Luc.* II, 49. Non ignoro tres plurales Verborum Personas sæpe confundi in veteri majorum nostrorum linguâ Anglo-Saxonicâ, quæ cum Gothicâ arctam habet affinitatem: unde pro *Amavimus, amavistis, amaverunt,* in Ælfrici Grammaticâ (pag. 24.) leguntur *pe lupodon (vel lupedon. secundum alios codices m s s. quos contulit Cl. Junius) Ge lupodon. hi lupodon.* Quod si similiter in Gothismo usu veniret, viderer ego hic perperam observâsse Discrepantiam à Textu Græco. At in Gothicis animadverto **ΣΧΚΙΔΕΑΝΝ.** **ΣΧΚΙΔΕΑΝΨ.** **ΣΧΚΙΔΕΑΝΝ** haberi pro *Quærebamus, quærebatis, quærebant;* *Luc.* II, 48, 49, 44. Sed Grammaticalium satis superque. Nè lectori foret labendi occasio, placuit hoc leviter attingere: sic etiam quod sequitur

VERS. 44. Δεδεμένον τὰς πόδας καὶ τὰς χεῖρας] Got. **ΓΑΒΗΝΔΑΝΣ ΗΑΝΔΗΝΣ ΓΛΗ ΕΧΤΗΝΣ.** *Vinctus manus & pedes.* Cod. Alexandrinus habet quoque τὰς χεῖρας καὶ τὰς πόδας. nec aliter legebant Interpp. Syrus, Arabs, aliq; aliquot. Verborum ordo tantummodò immutatur; quod non rarè in hac Versione contingere, priùs monuimus,

C A P. XII.

VERS. 4. Ἰσδας Σίμωνος Ἰσκαριώτης, ὁ μέλλων αὐτὸν παραδίδοναι] Got. **ΓΝΔ ΛΣ ΣΕΙΜΧΝΙΣ ΣΑ ΙΣΚΑΡΙΧΤΕΣ. ΙΖΕΙ ΣΚΛΕΤΙΔΑ ΣΙΚ ΔΗ ΓΛΑΥΓΑΝ ΙΝΛ.** *Judas Simonis, Iscariotes, qui parabat se ad tradendum eum;* interprete Cl. Junio, in Glossario suo Gothico, in **ΣΚΛΕΤΙΔΑ.** Pro Ἰσκαριώτης puto Interpretem nostrum legisse ὁ Ἰσκαριώτης, quod occurrit *Mar.* XIV, 10. illo tamen eò loci id non animadvertente: at *Joh.* XIV, 22. pro Ἰσδας, ἔχ.

ὁ Ἰσκαριώτης, habet **ἸΝΔΛΣ. ΝΙ ΣΑ ἸΣΚΑΡΙΩΤΕΣ**. Anglo-Saxo, Iuday. næf na re Scarioth: Notatu non profus indignum, quod cod. Bezae vetustissimus pro Ἰσκαριώτης habeat Σκαριώτης, Lat. Scariotes (unde Anglo-Saxonis illud Scarioth) *Matth. xxvi, 14.* item Σκαριώτης. *Mar. III, 19.* sed & Σκαριώθ. *Joh. vi, 71.* denique Ἀπὸ Καρνόθα. in isthoc *Joh. xii, 4.* & *xiii, 2.* & *xiv, 22.* De **ΣΚΛΕΤΙΔΑ** consulatur modò laudatum Glossarium Gothicum. Pro ὁ μέλλων suggeritur ex cod. Bezae perantiquo, ὁς ἔμελλον. unde mihi huic loco animum primum advertenti suspicio oborta est, Gothorum Antistitem pro ἔμελλον fortè legisse ἔμελλον (Curabat, curæ erat) quod extat *vers. 6.* statim sequenti. Porro Belgicum Schaffen Kiliano est, inter alia, Curare: unde Schaffenaer & Schaffer (& quod aliquoties me inaudivisse memini, Schaf-meester) eidem est Curator, procurator, dispensator. Huic autem affine videtur **ΣΚΛΕΤΙΔΑ**: Hæc conjectura mihi neutiquam satisfacit, non tamen vacat commodiorem investigare, neque hanc penitiùs discutere. Confer cum hoc Johannis Textu Gothicè verso, *Matth. xxvi, 16.* & *Luc. xxii, 6.*

VERS. 32. Πάντας ἐλάλωσάσθε ἐμαυτὸν. Got. **ΑΛΛΑ ΛΤΨΙΝΣΑ ΔΗ ΜΙΣ**. Omnia traham ad me: ac si legisset Interpres πάντας ἐλάλωσάσθε με. Vulgatus Lat. habet Omnia traham: unde Interp. Anglo-Saxo, Ic teo calle þing —. i. e. ad verbum, Ego traho, vel traham, omnes res —. Præter codicem illum Bezae vetustissimum, dicuntur etiam alii codd. Græci mss. exhibere πάντας pro πάντας. Non dixit OMNES sed OMNIA, inquit Augustinus, Exposit. in Joan. Tract. LII. Hujusmodi quoque est illud quod sequitur, *Joh. xvii, 24.* Πάτερ, ἃς δέδωκάς μοι, Got. **ΑΤΤΑ. ΨΑΤΕΙ ΑΤΓΛΕΤ ΜΙΣ**. Pater, quod mihi dedisti: ubi pro ἃς legitur ὁ in cod. sæpiùs memorato, Bezae nempe pervetusto. Sed paullò antè, *vers. 11.* illud ipsum ὁ δέδωκάς μοι (ubi cod. ille vetustiss. pro ἃς itidem habet Gr. ὁ, Lat. quod, supple ὄνομα, nomen) transfertur Gothicè **ΨΑΝΖΕΙ ΑΤΓΛΕΤ ΜΙΣ**. Quos dedisti mihi. Ad æquivalentiam istorum variantium indicandam, sufficere paucula ex eodem *cap. xvii.* allegata inter se conferre.

VERS. 2. — ἵνα πάντες ὁ δέδωκάς αὐτῷ, δόξῃ αὐτοῖς ζωὴν αἰώνιον. Et statim *vers. 6.* Ἐφανερώσατέ μοι τὸ ὄνομα τοῖς ἀνθρώποις ὅτι δέδωκάς μοι. Sic postquam dictum esset, *vers. 10.* καὶ ἐγὼ πάντα, ἅσα ἐστὶν ἐν κόσμῳ ἐλάλωσάσθε μοι, mox *vers. 11.* subnectitur καὶ οὗτοι ἐν τῷ κόσμῳ ἐλάλωσάντων. Plura huc spectantia congerere nec vacat nec expedit. Ab Annotationibus quoque uberioribus ac justis Commentariis copiosa horum Neutralium petenda est explicatio. Unicum est, à me antehac prætermisum, cujus hic opportunè recordari postulat suscepti mei ratio: nimirum *Luc. xix, 10.* ubi σώσατε τὸν λαόν ὅτι ἔλαλωσάντων. redditur Gothicè **ΝΑΣΑΝ ΨΑΝΣ ΕΚΑΛΗΣΑΝΑΝΣ**. Salvare perditos. Priùs vidimus Masculina Græca Neutraliter interpretata in Versione Gothicà: hic

hic autem è contrario Masculinum Gothicum fit interpretamentum Græci Nominis Neutrius. **FKΛΛNSANNS** Plurale est à Sing. **FKΛΛNSANS**

quod occurrit *Luc. xv, 24.* Ὁ υἱὸς μου ἀπολλυλῶς ἦν, Got. **SA SNNNS MEINS**
FKΛΛNSANS VΛS:

C A P. XIII.

VERS. 31. *Nun̄ iddēādri o υἱὸς τῶ ἀνθρώπου, κ̄ ὁ Θεὸς iddēādri cū aut̄,*] Got. **NI**
ΓΛSVEKΛIΔS VΛKΨ SNNNS MΛNS. ΓΛH ΓΨ HΛNHIFS
IST IN IMMA. quæ, si de verbo ad verbum reddantur, sonant *Nunc honoratus est, vel fit, filius hominis, & Deus exaltatus est in illo.* **SVEKΛN**
passim respondet Græco Τιμᾶν, *Honorare:* ut, Τιμᾶ τὸν πατέρα μου, κ̄ υἱοὺς ἀλιμῶζέλι
μου, Got. **SVEKΛ ATTAN MEINANA. ΓΛH GNS NNSVEKΛIF**
MIK. *Joh. viii, 49.* Τιμᾶ τὸν πατέρα σου, Got. **SVEKΛI ATTAN ΦEIN**
NANA. *Mar. vii, 10. & x, 19. &c.* **HΛNHGAN** deducitur ab **HΛNH.**
Altus; & interdum idem significat quod **nshΛnhGAN.** Ὑψῆν, *Exaltare,*
extollere; ut, *Luc. xiv, 11. & xviii, 14.* Quum itaque **HΛNHIFS.** quod
hic usurpatur in ὁ Θεὸς iddēādri exponendo, videatur quid grandius sonare quàm
ΓΛSVEKΛIΔS. quod occurrit in explicando iddēādri ὁ υἱὸς τῶ ἀνθρώπου: ver-
bar nè quid subesset doli. Recordabar enim illud Theodoriti, Ὅτι Γέτθοι μείζονα
μὲν τὸν Πατέρα λέγουσι τῶ Ὑψῆ, quod adduxi in Observat. ad *Mar. 1, 3.* Veruntamen
in *commate 32.* proximè sequenti, lego **ΓΛBΛI NI ΓΨ HΛNHIFS IST**
IN IMMA. ΓΛH ΓΨ HΛNHIF INΛ IN SIS. ΓΛH SNNNS
HΛNHIDA INΛ. pro Ἐὶ ὁ Θεὸς iddēādri cū aut̄, κ̄ ὁ Θεὸς iddēādri αὐτὸν (scil. *Christum*)
cū icaut̄, κ̄ εὐθὺς iddēādri αὐτὸν: ubi in *Filii hominis* glorificatione enunciandâ
utitur Interp. noster **HΛNHIF** & **HΛNHIDA.** pariter ac **HΛNHIFS** in
exprimendo glorificationem *Dei.* Nihil equidem novi est in *Versione* Gothicâ,
vocabulum aliquod Græcum per varia Gothica eodem in loco transferri. Exem-
plum esto *Matth. v, 23.* τὸ δῶρόν σου est Gothicè **LIBK ΦEIN.** at mox *vers.*
24. τὸ δῶρόν σου vertitur **ΨX ΓIBΛ ΦEINΛ:** Sic *Joh. vii, 28.* καὶ με̄ εἶδατε,
κ̄ εἶδατε πόθεν εἰμι redduntur Gothicè **ΓΛH MIK KNNNHΨ. ΓΛH VITNHΨ**
ΘΛΦKX IM. i. e. *Et me noscitis, & scitis unde sum.* Hanc tamen diver-
sitatem, quæ cernitur in **KNNNHΨ** & **VITNHΨ.** postulat (ut hoc obiter no-
tem) proprietates linguarum Borealium. Nam locus iste transfertur Anglo-Saxo-
nicè, *Me ze LUNNON.* 7 ze *PITON* hpanon ic eom. Islandicè, *þier*
þ ECKZD mig / og VZTEZD huadann eg em: Danicè, *Ja baade KEV-*
ZE i mig / oc VZDE huaden ieg er: Belgicè, *Ende ghy KEVET my / en-*
de ghy WEEET van waer ick ben: Germanicè, *Ja ihr KEVENET mich /*
vnd

vnd W 3 S S von wannen ich bin. Porro pro 'ο κρῖν, nunc **FKΛIKONS**. nunc **MANASEAS** vel **MANASEPS** occurrit in *Joh. xvii.* idq; aliquando in uno eodemque commate, ut *vers. 14.* quod penficulatius examinare non est hujus loci.

De multiformi traductione Græci 'Αρχιερέως in *Joh. xviii.* dixi ad *Matth. xxvii, 1.* quod lector curiosus remittendus. Nec desunt hujus varietatis exempla in Versione parallelâ Anglo-Saxonicâ: e. g. *Matth. xxv, 21.* & 23. lego *Euge sörve bone & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam: intra in gaudium domini tui.* Quorum quidem *versuum* primum sic transfert Interpres: Beo bliðe þu goða þeop 7 getrypa. forþam þe þu pæpe getrype ofen lytle þing. ic zerette þe ofen mycele. 7a into þiner hlaforþer bliþre. Alter autem statim subsequens *Versiculus*, ex iisdem ipsis Latinis constans, affectatâ quadam variatione sic legitur interpretatus: Geblrypa þu goða þeopa 7 getrypa. forþam þe þu pæpe getrype ofen feapa. ofen fe-la ic þe zerette. 7a on þiner hlaforþer zepæan. Sed hujusmodi plura nihil opus est hac in re congerere.

Nè tamen videar locum suspitioni obnoxium negligenter aut etiam diffimulanter tractare, visum est diversas illius *δοξάζειν* interpretationes Gothicas ad calculum revocare, & singulas æquâ lance librare.

[I] *δοξάζων* ἐν Θεῷ vertitur **ΛΥΙΛΙΝΔΑΧΝΑΣ ΓΨΛ**. *Gratias agens Deo; Luc. xviii, 43.* q. d. *ευχαριστῶν* vel *ευχαριστήρας*. Conf. *Luc. xvii, 16.* & *Joh. vi, 11.*

[II] *Ἐδοξάσθη* ἢ Θεῷ exponitur **MIKILIAEANN ΓΨ**. *Magnificaverunt Deum; Matth. ix, 8.* Cui consimillima sunt, quæ occurrunt *Luc. II, 20.* & *v, 25, 26.* & *vii, 16.* Ut nihil dicam de illo **SYA SYE HΛNHIAEANN MIKILCANAΔANS ΓΨ**, pro *ὡσεὶ δοξάζων ἢ Θεῷ*. *Mar. II, 12.* quod prius attigimus in Observationibus ad *Mar. II.* In locis quidem istis *Deus* dicitur *magnificatus* sive *δοξάζομεν*, **MIKILIAS**. sic quoque eadem prorsus loquendi ratione (quod maximè facit ad rem nostram) *Christus* dicitur *δοξάζομεν* ὑπὸ πάντων,

Got. **MIKILIAS FKΛM AΛΛAIM**. *Magnificatus ab omnibus; Luc. iv, 15.*

[III] *δοξάζειν* transfertur **SYEKAN**. idq; non hoc solummodò *Johannis* loco, sed etiam *Joh. xii, 16.* ubi pro *ὅτι ἰδεῖσθε ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου* est Gothice **EI SYE KΛIΨS VΛS IΛISNS** (vel **IESNS**) *Postquam honoratus esset Jesus.* Sic *vers. 23.* mox sequenti, *ἵνα δοξασθῇ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου* est Gothice **EI SYE KΛIAΔH SNNS MANS**. *Ut honoretur Filius hominis.* Plura his conformia non reperio in fragmentis nostris Gothicis: quotquot autem reperiuntur, *Christo* soli videmus accommodata.

[IV] *δοξάζειν* omnium frequentissimè redditur **HΛNHGAN**. *Exaltare, attollere, elevare.* Sic de *Deo* glorificato dicitur **HΛNHGANAS ΓΨ**. pro *δοξάζων ἢ Θεῷ*. *Luc. xvii, 15.* de *Patre* similiter, **EI HΛNHGANIA ATTAN IZYAKANA ΨANA IN HIMINAM**. pro *ὅπως δοξάσῃ ἐν Πατρὶ οὐρανῶν, ἐν ᾧ ἔθις ἐγενόησιν.* *Matth. v, 16.*

474 O B S E R V A T I O N E S I N
 ita quoque *Joh. xiv, 13. & xv, 8. & xvii, 4.* Sic etiam de nomine *Patris*
 glorificando lego **ΑΤΤΑ. ΗΛΗΘΕΙ ΝΑΜΑ ΨΕΙΝΑΤΑ.** pro Πάτερ,
δέξασθε σε ὁ ὄνομα. Joh. xii, 28. Præter hæc ad Deum *Patrem* spectantia, le-
 guntur & alia, pari omnino phrasi expressa, testimonia de Christo *Filio Dei.*
 Atque horum observatio propositum nostrum proximè attingit, maximiq; mo-
 menti est ad hæreseos suspicionem hac ex parte levandam. Sunt autem ea hu-
 jusmodi. De Patre *Filium* glorificante sic ipse Christus: 'Εάν ἐγὼ δέξω ἑμαυτὸν,
 ἢ δεῖα με εἶδέν ἐστιν. ἔστιν ὁ Πατήρ μου ὁ δεξάζων με.' Gothicè **ΓΛΒΛΙ ΙΚ ΗΛΗΘΓΛ**
ΜΙΚΣΙΛΒΛΝ. ΣΑ ΗΛΗΘΕΙΝΣ ΜΕΙΝΑ ΝΙΥΛΙΗΤΣ ΙΣΤ. ΙΣΤ
ΑΤΤΑ ΜΕΙΝΣ ΣΛΕΙ ΗΛΗΘΕΙΨ ΜΙΚ. *Joh. vii, 54.* Nec aliter
 sonat *Joh. xvii, 5.* ubi καὶ νῦν δέξάν με σὺ Πάτερ παρὸς σεαυτὸν τῇ δέξῃ ἣ εἶχον αὐτὸ τῷ
 ἐν κέλευθρον εἶμαι, παρὸς σοὶ difertè redduntur **ΓΛΗ ΝΗ ΗΛΗΘΕΙ ΜΙΚ. ΨΗ**
ΑΤΤΑ. ΑΤ ΨΗΣΣΙΛΒΙΝ ΨΛΜΜΑ ΥΗΛΨΛΗ ΨΛΝΕΙ ΗΛ
ΒΛΙΔΑ ΑΤ ΨΗΣ ΕΛΗΚΨΙΖΕΙ ΣΑ ΕΛΙΚΘΝΣ ΥΕΣΙ: De Spi-
 ritu S. quoque *Christum* glorificante, sic ipse Dominus noster atque Salvator de
 seipso loquitur: 'Ἐκεῖν ἰμέ δέξασθ', Gothicè **ΓΛΙΝΣ ΜΙΚ ΗΛΗΘΕΙΨ.** *Joh.*
xvi, 14. Quibus addi possunt *Joh. xvii, 10. & xi, 4. & vii, 39.* Unus
 adhuc supereff locus, in quo δαξάζων explicatum per **ΗΛΗΘΓΛΝ.** Deo *Patri*
 ac *Filio* ex æquo attribuitur: quem equidem omittere nolo, nè justæ hac in causâ
 vindicationi *Versionis Gothicæ* quoquomodo desim. Est autem *Textus* ille
Joh. xvii, 1. qui Græco-Gothicè sic se habet: Πάτερ, ἐλήλυθεν ἡ ὥρα, δέξασθὲν σε
 τὸν Υἱόν, ἵνα καὶ ὁ Υἱός σε δέξασθῃ σε. **ΑΤΤΑ. ΘΛΜ ΘΕΙΛΑ. ΗΛΗΘΕΙ**
ΨΕΙΝΑΝΑ ΣΗΝΗ. ΕΙ ΣΗΝΗΣ ΨΕΙΝΣ ΗΛΗΘΓΛΙ ΨΗΚ: Cui
 apprimè consentaneum est, quod modò descripsi ex *Joh. xiii, 32.* Sperabam
 insuper præsidii aliquid accessurum ex illo *Joh. v, 23.* 'ἵνα πῶσις πῶσι τὸν Υἱόν,
 καθὼς πῶσι τὸν Πατέρα.' sed hoc, cum quatuor integris hujus *Euangelistæ capitibus*
 primis, nusquam apparet in cod. *Argenteo.* Siquis denique me hæc prolixius
 quàm par est, aut etiam scrupulosius quàm opus est, tractasse censeat: memor
 esto ille monitionis *Hieronymi ad Pammachium;* *Nolo in suspitione hæreseos quen-*
quam esse patientem, &c. *Tom. II. pag. 162. edit. Basil. an. c. 1510 l. xv.*

VERS. 38. 'Ἔως ἂν ἀπαρνήσῃ με τοῖς.] Got. **ΝΗΤΕ ΨΗ ΜΙΚ ΑΕΛΙΚΙΣ**
ΚΗΝΝΑΝ ΨΚΙΜ ΣΙΝΨΛΜ. ad verbum, *Donec tu me negaveris cognos-*
cere tribus vicibus. Interp. Gothicus imitatus est lectionem *Euangelistæ*
Lucæ, cap. xxii, 34. nempe, **Τοῖς ἀπαρνήσῃ μὴ εἶδέναι με.**

C A P. XIV.

VERS. 28. 'Ἐχάρητε ἂν ὅτι εἶπον, Πορεύομαι αὐθιγὰ τὸν Πατέρα.] Got. **ΛΙΨΛΗ**
ΘΗΣ ΕΛΓΙΝΧΔΕΔΕΙΨ ΕΙ ΙΚ ΓΑΓΓΛ ΔΗ ΑΤΤΙΝ. i. e. ut vulg.
 Lat.

Lat. *Gauderetis utique, quia vado ad Patrem.* Omittit illud *ἔπει* non noster solus, verum etiam Interpp. Orientales, quos consului, omnes. Desideratur quoque in cod. Alexandrino, inq; pervetusto illo Theodori Beza: nec legisse videtur Nonnus Paraphraustes. Attamen pro *Ἡρώσελε ὅτι ἐγὼ ἔπει ὑμῖν*, in superiori hujus *versiculi* membro, disertè legitur in Gothicis **hansideanþ ei ik ualf izvis**. atque pro *καὶ νῦν ἔρηκα ὑμῖν πρὸν γενέσθ*, in *versu* proximè sequenti, habetur **gah nn ualf izvis fankeþize valkeþi**: Hæc autem ad eundem illum Christi referenda sunt discessum.

VERS. 30. *Ἐν ἰμοῖ ἐκ ἔχει σδέν.*] Got. **in mis ni bigitiþ valht**. *In me non invenit, vel inveniet, quidquam.* Interpretatio, ut mihi quidem videtur, non inelegans: cui quoque conformis est Versio Æthiopica; itémq; Germanica quædam N. Testamenti Translatio, quæ habet in margine *In mir wird er nichts nicht finden*. At verò pro *ἔχει* habent aliquot Stephani codd. *ἐυρήσθ* atque pro *σδέν* reponit Beza cod. vetustissimus *οὐδὲν ἐυρεῖν*. Aliquoties vidi Evangelium Æthiopicè conversum, huic nostro alibi in diversis lectionibus pariter suffragans: quod tamen nominatim significare non duxi necessarium. Hic autem convenientiam quandam observare inter Gothorum & Æthiopum, utcunque longissimè ab invicem distitorum, linguas, nec importunum erit nec injucundum. **BIGITIÞ** istud modò allegatum reddidi *Invenit vel inveniet*, Tempore scil. Præsenti vel Futuro; juxta illud *Matth. x, 39. slei bigitiþ sailalla seinā. fklauisteiþ izai. gah slei fklauisteiþ sailallai seinai in meinā. bigitiþ þx*. pro *Ὁ ἐυρὼν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, ἀπολέσθ αὐτῶν· καὶ ὁ ἀπολέσας τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐνεκεν ἐμοῦ, ἐυρήσθ αὐτῶν*. Hic enim tam *ἐυρὼν* (pro quo habetur Partic. Præs. *φιλῶν Job. xii, 25.*) quàm *ἐυρήσθ* transfertur **BIGITIÞ**. qualem Temporum confusionem tam in Gothicâ quàm Anglo-Saxonicâ linguâ, non semel repertam, attigi in Observat. ad *Mar. i, 16*. Idem ipsum quoque notabile est in sermone Æthiopico: quâ de re sic Jobus Ludolfus; *Præsens Tempus tantum in Subjunctivo occurrit: nam Indicativi Futuro utuntur Æthiopes pro Præsenti; quod quidem nostro idiomati assuetis oppidò incommodum videtur: sensus tamen, constructio, longúsq; usus huic defectui succurrit.* Gram. Æthiop. lib. II. cap. 5. Legens illud **NI VALHT**. videor mihi audire Anglicum *Do whit/ Nihil quicquam*. Sed de voce **VALHT** omnino consulendum est Cl. Junii Glossarium Gothicum.

VERS. 31. *Ὅτι ἀγαπῶ τὸν Πατέρα.*] Got. **þaltei ik fkrigraþa at-tan meinana**. *Quod ego dilexi Patrem meum.* Me hoc per Præteritum reddere induxerunt ea quæ sequuntur, *Job. xv, 9. & 12.* ubi *Ἡγάπησθε ὑμῶς* vertuntur **ik fkrigraþa izvis**: Præterea quòd existimem *Ἀγαπῶ* proprie transferendum esse **FKRIGR**. quod suppositum video pro *Ἀγαπήσω*, *vers. 21.*

hujus XIV. tmematis. Ratio patet ex Observatione novissimâ ad *vers.* 30. ubi agitur de Præsentibus & Futuris. Adjectio Possessivi **MEINS** & hic & alibi, cujuslibet animadversioni fati est obvia.

• C A P. XV.

VERS. 2. Πᾶν κλήμα ἐν ἐμοὶ μὴ φέρον καρπὸν, —] Got. **ΑΛΛ ΤΛΙΝΕ ΙΝ ΜΙΣ ΠΝΒΛΙΚΑΝΔΛΝΕ ΑΚΚΑΝ ΓΡΨ** —. *Omnem palmitem, seu virgam, in me non ferentem fructum bonum* —. De constructione illorum **ΑΛΛ ΤΛΙΝΕ** dixi in Observat. ad *Mar.* xv, 21. Interpres hic adjiciendo **ΓΡΨ** post **ΑΚΚΑΝ**. vel imitari voluit illud *Matth.* vii, 19. & *Luc.* III, 9. **ΑΛΛ ΒΛΓΜΕ ΝΙ ΤΑΝΓΑΝΔΛΝΕ**. seu **ΠΝΒΛΙΚΑΝΔΛΝΕ ΑΚΚΑΝ ΓΡΔ**. pro πᾶν δένδρον μὴ ποιεῖν καρπὸν καλόν. vel saltem hunc fructum ita censuit distinguendum expresso *bonitatis* epitheto; quod aliter haud dubiè subaudiendum foret in fructu palmitis illius qui in ipso Christo, vite illâ verâ, manebat. Pari explicationis lege κλήμα, quod hoc in loco exponitur per simplex **ΤΛΙΝΣ**. *Palmes*, seu potius *virga* quælibet; statim *vers.* 4. & 6. enunciatur per compositum **ΥΕΙΝΑΤΛΙΝΣ**. *Palmes*, seu *surculus vitiginis*: sic *versu* 5. κλήματε sunt **ΥΕΙΝΑΤΛΙΝΣ**: Quamvis autem **ΑΚΚΑΝ** hic sibi adjunctum habeat **ΓΡΨ**. id tamen video non factum vel bis hoc ipso *versu*, nec non sequentibus 4, 5, 8, & 16. ubi καρπὸς & καρπὸν transferuntur simpliciter **ΑΚΚΑΝ**: Sic enim legimus

VERS. 16. Ἴνα ὁ καρπὸς ὑμῶν μείνῃ. —] Got. **ΕΙ ΑΚΚΑΝ ΙΖΥΑΚ ΔΝ ΛΙΥΑ ΣΙΓΛΙ**. i. e. si καρπὸς πέρου reddantur, *Ut fructus vester in seculum maneat, vel sit.*

ΥΙΣΑΝ ΔΝ ΛΙΥΑ in cod. Argenteo tantundem valet ac *Μένειν εἰς τὸν αἰῶνα*. Sic *Job.* viii, 35. Gothica **ΣΛΗ ΦΑΝ ΣΚΑΛΚΣ ΝΙ ΥΙΣΙΨ ΙΝ ΓΑΚΔΑ ΔΝ ΛΙΥΑ**. **ΣΗΝΗΣ ΥΙΣΙΨ ΔΝ ΛΙΥΑ** interpretantur Græca ὅ ἐστι δὲ μένει ἐν τῇ ἐκείνῃ εἰς τὸν αἰῶνα. ὁ υἱὸς μένει εἰς τὸν αἰῶνα. Et Ἴνα μείνῃ μεθ' ὑμῶν εἰς τὸν αἰῶνα vertuntur Gothicè **ΕΙ ΣΙΓΛΙ ΜΙΨ ΙΖΥΙΣ ΔΝ ΛΙΥΑ**. *Job.* xiv, 16. Græcum *Μένειν* variè transfertur in fragmentis nostris Gothicis.

[I] *Ἐμεινεν ἐκεῖ* est **ΣΑΛΙΔΑ ΓΑΙΝΑΚ**. *Hospitatus, vel commoratus, est illic;* *Job.* x, 40. Atq; ab hoc **ΣΑΛΓΑΝ** fit **ΣΑΛΙΨΥΣ**. *Μοναί, Mansiones, Tabernacula;* *Job.* xiv, 2.

[II] *Ἐὰν ὑμεῖς μείνῃτε ἐν τῷ λόγῳ τοῦ ἐμοῦ* redditur **ΓΑΒΛΙ ΓΗΣ ΓΑΣΤΑΝΔΙΨ ΙΝ ΥΑΝΚΔΑ ΜΕΙΝΑΜΜΑ**. Si vos *perstiteritis in verbo meo;* *Job.* viii, 31. Siquidem Græco *Ἐστηκεῖ, Perseveravit,* respondet Gothicum **ΓΑΣΤΡΨ**. *Job.* viii, 44.

[III] *Ἡ ἀμαρτία ὑμῶν μένει* vertitur **ΕΚΛΥΑΝΚΗΤΣ ΙΖΥΑΚΑ ΦΛΙΚΗΥΙΣΙΨ**. *Peccatum vestrum permanet, vel durat;* *Job.* ix, 41. ubi **ΦΛΙΚΗΥΙΣΙΨ** idem valet (ni fallor) quod

quod Anglo-Saxonicum Pophpunað. *Permanet*; *Job. VI, 27.* [IV] ἄστος μένος traducitur **ΣΙΑΒΡ ΑΛΙΕΝΙΦ ΛΙΝΑΤΑ**. *Ipsum* (granum frumenti) *restat solum*; *Job. XII, 24.* Versio Islandica habet þa blisfur þad einfa mallt; Danica, Da bliffuer det allene; Germanica, So bleibets (vel bleibet es) alleine; Belgica, Soo blijft het selve alleen; q. d. *Restat*, vel *relinquitur*, *illud solum*. Anglus in eundem sensum diceret *It is left alone*. *Blifven* isthoc Belgicum (cui cognata sunt Isl. *Blifsa* / Dan. *Bliffue* / & Germ. *Bleiben*) antiquitus scribebatur, teste Kiliano, *Be-lifven*: affinitas autem inter hoc obsoletum *Lifven* ac Simplex Gothicum **ΛΙΕΝΑΝ** non est obscura. *Relinquere* etiam, ut Anglis hodiernis est *to Leave* / ita Anglo-Saxonibus erat *Læfan*. *Mar. XII, 19.* *Luc. XIX, 44.* *Job. XIV, 27.* quæ huc quoque sunt referenda. Ut nihil dicam de Islandico *Leysa* vel *Lisa* / Danico *Leffue* / &c. eodem pariter spectantibus: aut de Anglo-Saxonicò *Belifon* vel (secundùm cod. m. s. Cantabrigiensem) *Læfde pæron*. *Superfuerunt*; *Luc. IX, 17.* [V] Ἐν τῷ δικῷ οὐ δεῖ με μένου transfertur **ΑΝΔ ΓΑΡΔΑ ΦΕΙΝΑΜΜΑ ΣΚΑΛ ΙΚ ΒΙΣΑΝ**. *Luc. XIX, 5.* Sic Ἐν δικῷ οὐ ἔμμεν est **ΙΝ ΓΑΡΔΑ ΝΙ ΓΑΥΑΣ**. *Luc. VIII, 27.* Hoc autem, quod cæteris omnibus frequentius usurpatur, hujus duntaxat est loci: nam **ΒΙΣΑΝ** Infin. est *Manere*; **ΣΙΓΛΙ** in Subjunctivo est *Maneat*; &c. Ex variâ hujus μένου translatione Gothicâ, mihi incidit suspicio Gothos idoneo destitui vocabulo quo Græcum illud adæquatè transferre possint: quandoquidem **ΒΙΣΑΝ** primariâ suâ significatione denotat *Εἶναι*, *Esse*. Sicq; in cognatissimâ Anglo-Saxonum dialecto, *Dæt beo ærpe mid eop* substituitur pro *Ut maneat vobiscum in æternum* (q. d. *Ut sit* &c.) *Job. XIV, 16.* Cæteroquin in hac Majorum nostrorum Versione Saxonica, *Manere* passim redditur *punizean*. *punizan* & *punian* (juxta diversorum exemplarium lectiones) quod existimo idem valere atque Belgicum *Woonen* / & Scoticum *to Wone* vel *Woon* / *Habitare*: siquidem pro *Habitantes in Jerusalem*, lego Anglo-Saxonicè *þe on Hierusalem punedon*. *Luc. XIII, 4.* Unde fit, ut in veteri quadam N. Testamenti Versione Anglicâ m. s. cujus usum mihi indulgit amicus summus *Fr. Junius*, pro *Manere* sæpius occurrit *to Dwell* / i. e. *Habitare*: sic enim loco paulò antè notato, *Job. XII, 24.* Latina *Granum frumenti manet solum* transferuntur *A corn of whete dwellith aloone*; Anglo-Saxonicè, *þræzene corn punað ana*: Sed hujusmodi minutiarum satis superque. Modò dixi Got. **ΒΙΣΑΝ** usurpatum esse in cod. Argenteo pro μένου atque etiam pro *Εἶναι*. Hæc duo tamen interdum exprimuntur distinctè; ut, Παρ' ὑμῶν μένος, καὶ οὐ ὑμῶν ἔσται. Got. **IS MIΦ IZ-VIS VISIΦ. GAH IN IZVIS IST.** *Job. XIV, 17.* interdum confusè; ut, Ὅτι ὁ Παλιῆς οὐ ἔμει ἐστὶ — ὁ δὲ Παλιῆς ὁ οὐ ἔμει μέναν. Got. **ΦΛΤΕΙ ΑΤΤΑ ΙΝ MIS IST.** — **AK ΑΤΤΑ ΣΛΕΙ ΙΝ MIS IST.** *Job. XIV, 10.* Ubi

Méves illic redditur **IS VISIΨ**. sed 'ο *μέων* hīc transfertur **ΣΛΕΙ ΙΣΤ**: 'Εσι
 verò atque 'Εσι confimiliter exponuntur per idem ipsum **ΙΣΤ**: Ad hujus ita-
 que ambiguitatis periculum evitandum, in chartulam conjeci pleraque istius
VISAN. in *Manendi* significatione, exempla; quæ, lectoris φιλοζότητος commodis
 consulturus, non gravabor quàm poterò compendiosè describere. **VISAN**
 ponitur pro *Μέων*, *Luc. XIX, 5*. **VISA** pro *Μέων*, *Joh. XV, 10*. **VISIΨ** pro
Μέves, *Joh. VI, 56*. **NIBA ΣΛΕΙ VISIΨ** pro 'Εάν μή τις *μείνη*, *Joh. XV, 6*.
ΣΛΕΙ ΙΣΤ pro 'ο *μέων*, prout jam observatum est ex *Joh. XIV, 10*. **ΓΑΒΛΙ**
ΥΛΗΚΑΔΑ ΣΙΝΔ pro 'Εάν *ὁ ἔργα* *μείνη*, *Joh. XV, 7*. **VISLIΨ** in Impera-
 tivo, pro *Μείνετε*, *Luc. X, 7*. atque pro *Μείνατε*, *Joh. XV, 9*. **ΝΙ VIZLI** pro *Μὴ*
μείνη, *Joh. XII, 46*. **ΕΙ ΣΙΓΛΙ** pro 'Ινα *μείνη*, *Joh. XIV, 16*. & 'Ινα *μείνη*, *Joh.*
XV, 11. **SIGNΨ** pro *Μείνετε*, *Joh. XV, 10*. **ΓΑΒΛΙ SIGNΨ** pro 'Εάν *μείνητε*,
Joh. XV, 7. **ΝΙ ΓΑΥΑΣ** pro 'Ουκ *ἔμενε* (ut prius dictum) *Luc. VIII, 27*.
 Denique, **VISANΔS** pro *Μέων*, *Joh. XIV, 25*. vide quoque *Joh. VI, 27*. &
VII, 9. Sed omnia testimonia accumulatè congerere, singulàq; in medium
 proferre non duco necessarium.

VERS. 24. *Νῦν ὃ κ' ἰωράνεσι*,] Got. **İΨ NH ΓΛΗ ΓΛΣΘNH MIK**.
Nunc autem & viderunt me. Ex Interpretibus, qui mihi ad manum sunt,
 duo cum hoc nostro adjiciunt *me* post *viderunt*; Æthiops scil. & Coptita.
 Nescio an respexerint illud *Joh. XIV, 9*. 'ο *ιωράνεσι* *ἐμὲ*, *ἰώρανε τὸν Πατέρα*. Got.
ΣΛΕΙ ΓΑΣΛΘ MIK. ΓΑΣΛΘ ΑΤΤΑΝ: Aliàs post *ἰωράνεσι* com-
 munitè subintelligi solet *ὁ ἔργα*, quod paulò ante præcesserat. *Νῦν ὃ κ' ἰωράνεσι*
ὁ ἑαυτοῦ ἔργα, inquit Theophylactus.

C A P. XVI.

VERS. 2. *Λαζαρίου ἀποφέρειν τῷ Θεῷ*.] Got. **HNNSΛA ΣΑΛΓΑΝ ΓΦΛ**.
Sacrificium mactare, vel offerre, Deo. Sic enim transferenda censeo: quia
HNNSΛ passim substituitur ab Interprete Gothico pro *Θυσία*: unde illud *Luc.*
I, 11. 'Εκ *δειῶν τῶ δυναστηρίου* transfertur **ΑΞ ΤΑΙΗΣΥΡΝ HNNSΛΑΣΤΑ-**
ΔΙS: **ΣΑΛΓΑΝ** autem interpretatur Græcum *Θύειν*. *Mar. XIV, 12*. itémq;
Θυμιάσαι. *Luc. I, 9*. Hoc interim iis, quæ à Græcis nostris variare deprehen-
 duntur, non est annumerandum. Notare tamen placuit versionem haud vulga-
 rem; utpote quæ doctorum quorundam hoc *Λαζαρίου* per *Θυσίαν* exponentium sen-
 tentiam disertè confirmat. Nolo repetere, quæ ab aliis adducta video, argu-
 menta; sive ab Orientalibus, sive à LXX. Interpp. Græcis petita. Addo
 tantùm, Coptitam illum veterem hīc posuisse vocabulum, quo uti solitus est in red-

que de **hnnsl** illo sic doctissimus Glossarii Gothici auctor: *Ab hoc hnnsl suspicor, n abjecto, esse Anglo-Saxonum hnyl. Sacrificium, Eucharistia, Dominici corporis communio. Hæc ille.* Quibus non importunè addi potest: Hujusmodi abjectionis **N** Gothici ex affinis in vet. Anglorum linguâ vocabulis exempla non desunt vel in hac Versionum bigâ *περὶ κήλων* editâ. Talia enim sunt, **MHNPS**. *Μηδ.* *Luc. vi, 45.* **TNNPNS**. *Τοῦμ.* *Mar. ix, 18.* **ΛNΦΛKAMMΛ**. *Οδρῦμ.* *Luc. vi, 6.* **KNNΦAM**. *Κυδαν.* *Luc. II, 44.* **STAIKNS**. *Στεορπαν.* *Mar. xiii, 25.* **SIBNN SINΦAM**. *Σεορπαν.* *Luc. xvii, 4.* Ut nihil dicam de **ΓASINΦGA**. *Γερῖδ.* *Comes in itinere;* **SVINΦZZΛ**. *Σπιδορ.* *Potentior, potior; &c. aliunde petitis.* Hanc Cl. viri conjecturam de hujus *hnyl* ab **hnnsl** derivatione, aliquantò quoque confirmat, quòd Ælfricus Abbas, in Epistolâ Latinè & Anglo-Saxonice scriptâ ad Wulfstanum Archiepiscopum, ubi agit de S. Coenâ Dominicâ, passim exponat *Sacrificium* per *hnyl*. e. g. *Presbyter Missam celebrans, & non audens sumere sacrificium,* — vertuntur *de Mæsse ppeort de mæssað. and ne deap ðæt hnyl ðicgan.* — pag. 67. editionis Dayanæ, quæ prodiit (ut nonnemo in libello, quo utor, notavit) anno **CIO IO LXVI**. Porro, *vasa sacra*, quibus utebantur majores nostri in consecrando ac celebrando Eucharistiæ Sacramento, dicebantur in genere *hnyl fætu*. apud Interpretem Historiæ Eccles. Bedæ: *speciatim, hnyl box.* in epistolâ Ælfrici modò laudatâ; *hnyl ðirc.* in Ælfrici Glossario; &c. Sic etiam *vasa illa aurea & argentea, quæ exportaverat Nabuchodonosor è templo quod fuerat in Jerusalem (Dan. v, 2.)* quæq; nefariâ computatione impiè temeravit rex Baltassar, appellantur à Cædmone Monacho *hnyl fætu halezu*. Paraph. Poët. pag. 90. Plura quidem dicenda forent de notatione hujus *hnyl*. quod Interp. quidam Anglus non aliter transtulit quàm per *Houfell* vocem æquè ignotam; sed alia interpellantia id non ferunt. Per typhotetam profectò nostrum aliquantisper feriantem, licuit hæc postrema paulò fusiùs illustrare. De cæterò brevitati studendum.

VERS. 4. *Ὁταν ἔλθῃ ἡ ὥρα,*] Got. **BI ΦE UIMΛI SΞ OEILA IZE.** i. e. secundum vulg. Lat. Versionem, *Cum venerit hora eorum.* *Ὁρα ἀντῶν* lectio est codicis Alexandrini: quàm quoque secuti sunt Interpp. Syrus, Arabs, alii. Nec aliter legisse videtur Nonnus, qui hæc verba sic concepit paraphrastice:

Ὁρα εἰς ἀντῶν

Ὁ ψιμοὶ ἀγγέλιες ὅτε χεῖν ὠρα ἔλθῃ.

Huic consentaneum est illud *Luc. xxii, 53.* *Ἄντῃ ὑμῶν ἐστὶν ἡ ὥρα.* Sciens transmissi. id quod præcedit **VERS. 3.** *καὶ εὐθὺς ποιήσασιν ὑμῖν,*] Got. **GAH ΦΛTA TANGANA.** *Et hæc, vel hoc, facient: omisso vobis.* Hujusmodi enim defectus facillimè adnotabit quisvis, monitore silente. Codd. mss. complures

res omittunt quoque ὑμῖν· nec legerunt Interpp. aliquot vetusti.

VERS. 6. Ἡ λύπη πεπώρων ὑμῶν τῷ καρδίαν.] Got. **ΓΛΗΚΙΦΛ ΓΛΑΛΗ-
ΒΙΔΛ ἸΖΥΛΚ ΗΛΙΚΤΡΑ.** *Tristitia induravit cor vestrum.* Interp. Go-
thicus proculdubio legebat *πεπώρων* pro *πεπώρων*· quod & suspicatus est Cl.
Junius. Exemplis res manifestior fiet. *πεπώρων* ἀντὶ τῷ καρδίαν redduntur
ΓΛΑΛΗΒΙΔΛ ἸΖΕ ΗΛΙΚΤΡΗΛ. *Joh. XII, 40.* Sic, *Συλλυγόμενος*
ἐπὶ τῇ πνεύματι καὶ καρδίᾳ ἀντὶ τῶν sonant Gothicè **ΓΛΗΚΣ ἸΝ ΔΛΗΒΙΦΡΣ ΗΛΙΚ-
ΤΙΝΣ ἸΖΕ.** *Mar. III, 5.* Conf. quoque *Mar. VIII, 17.* Existimo *πεπώ-
ρων* vertendum esse **ΝΣΗΛΛΙΔΛ.** quod occurrit *Luc. VII, 1.* Nescio an
æquum sit judicare illud **ΔΛΗΒΩΛΗ** affinitatem habere cum Græco *Δῆπ*,
quod apud Hesychium significat, inter alia, *Θάνατος*, *Φόβος*. Certè ad hanc
conjecturam appositè quadrat exemplum perterriti Nabalis, de quo affirmatur,
Mortuum est cor ejus in medio ejus, & ipse fuit tanquam lapis; *1 Sam. xxv, 37.*
Hæc lectionis diversitas nihil inventura est patrocini, quantum ego video, inter
codd. Græcos, aut Interpp. vetustate conspicuos.

C A P. XVII.

VERS. 7. *Νῦν ἔγνωκα*] Got. **ΝΗ ΝΕΚΗΝΦΛ.** *Nunc cognovi, vel cogno-
vit.* Nam **ΝΕΚΗΝΦΛ** potest esse primæ vel tertiæ Personæ: e. g. **ἸΚ ΝΕ-
ΚΗΝΦΛ** ponitur pro *Ἐγὼ ἔγνωκα*. *Luc. VIII, 46.* atque idem **ΝΕΚΗΝΦΛ** quo-
que habetur pro *Ἐγὼ* (subaudiendo *γνώμη*) *Mar. v, 29.* Sic, *Joh. VII, 21.* **ΓΛ-
ΤΛΥΙΔΛ** usurpatur pro *Ἐπίουλα* at *Joh. VI, 14.* idem **ΓΛΤΛΥΙΔΛ** sub-
stituitur pro *Ἐπίουλα*. Sin autem Interp. noster exprimere voluisset *Ἐγνοῦκα*,
dicendum fuisset **ΝΕΚΗΝΦΕΔΗΝ.** ut *Joh. XVI, 3.* & *XVII, 25.* quo no-
vissimè citato *versiculo* concurrunt quodammodo omnes jam memoratæ Personæ
hujus **ΝΕΚΗΝΦΛ** sive **ΚΗΝΦΛ.** Mihi non est dubium, quin Interp.
Gothicus hoc loco legerit *Ἐγνοῦκα*· tum quod cod. quidam Stephani pro *Ἐγνοῦκα*
habeat *Ἐγνοῦκα*· tum imprimis quòd Syrus Interp. dixerit **ΝΥΥ' ΝΟΥΙ.**

VERS. 8. *Αὐτοὶ ἔλαβον τῆ ἔγνοσαν ἀληθείας*] Got. **ΕΙΣ ΝΕΜΗΝ ΒΙ ΣΗΝ-
ΓΛΙ.** *Illi acceperunt verè; ad verbum, in veritate:* nam *Ἐπ' ἀληθείας* vertitur
ΒΙ ΣΗΝΓΛΙ. *Mar. XII, 14, 32.* sicut *Ἐν ἀληθείᾳ* exponitur **ἸΝ ΣΗΝΓΛΙ.**
hujus XVII. capitis *versu* 17. Interp. noster non transtulit *τῆ ἔγνοσαν*, quæ de-
siderantur etiam in cod. illo Bezae vetustissimo, inq; altero perantiquo, qui appel-
latur Alexandrinus.

VERS. 24. *Πάτερ, ἧς δέδωκας μοι,*] Got. **ΛΤΤΛ. ΦΛΤΕΙ ΛΤΓΛΕΤ
ΜΙΣ.** *Pater, quod dedisti mihi.* Secutus est Interpres lectionem, quam ex-
hibet cod. Bezae vetustissimus; nempe *δ* pro *ἧς*. Sed cùm hoc priùs attigerim
P P P in

in Observat. ad *Joh. XII, 32.* ulteriori disquisitione superfedere visum est. Consultat, qui volet, superius illic annotata.

C A P. XVIII.

VERS. 10. *Ἦν ὃ ὄνομα τοῦ δούλου Μάλχου.*] Got. **SAH ΨAN HAITANS**
YAS NAMIN MALKNS. *Is, vel ipse, autem vocatus erat nomine Mal-*
chus. *Τὸ δούλου* hic prætermissa, necessariò suppeditantur ex præcedentibus illis
Ἐπωλε ἔν τῷ Ἀρχιερέως δούλον, Got. **SAH ΨIS ANHMISTINS GNAGINS**
SKALK: Transfuli *Nomine Malchus*; non autem *Nomen Malcus*: quia Got.
NAMIN Casus est obliqui; & **K** Gothicum frequenter exprimit Græcum **X**.
 Utriusque exemplum esto **NAMIN ZAKARIAS** pro Gr. *Ὀνόματι Ζαχαρίου*.
Luc. 1, 5. Sed de Gothorum elementis **K** & **X**. legenda sunt quæ diligenter
 congestit magnus hujus literaturæ instaurator, in Alphabeto suo Gothico.

VERS. 15. *Γνωστὸς τοῦ Ἀρχιερέως,*] Got. **KNNPS ΨAMMA GNAGIN.**
Notus Sacerdoti: & mox, *Ἐἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Ἀρχιερέως.*] Got. **IN RCHSN ΨIS**
GNAGA pro *Ἀρχιερέως*, verum etiam aliquoties insuper in isthoc *Johannis* tme-
 mate, & alibi frequenter. Satis esto lectorem remittere ad ea quæ, com-
 modiolem opportunitatem nactus, observavi ad *Matth. XXVII, 1.* Illic etiam in
 unum collegi varias appellationes, quibus Judæorum Pontifices hoc uno XVIII.
capite insigniuntur. Nolo enim quicquam repetere: nè, qui nimis forsitan
 anteà offenderim in præcocibus crudisq; temerè depromendis, novum denuo
 fastidium lectori moveam, si eum excipiam crambe recoctâ.

VERS. 25. *Ὁὐκ εἰμι.*] Got. **NE. NI IM.** *Non, vel minimè: non sum.*
 Sed *vers. 17.* *Ὁὐκ εἰμι* non aliter quàm **NI IM** transfertur. Gothorum scilicet
 Antistes secundam Petri negationem vehementiorem primâ reddere volebat (nec
 etiam earum utramque eodem modo exprimunt Interpp. Orientales:) illi tamen
 hac in re contrarius est Anglo-Saxo. Nam *vers. 17.* ille solum **NI IM.** hic
 autem posuit Nicc. ne eom ic. at *vers. 25.* ubi ille **NE. NI IM.** hic habet
 tantum *Ic ne eom*:. Dum hic Negativa in negandi formulis scribo gemina-
 ta, mentem subeunt Hellenismi quædam vestigia, quæ comparere videntur in
 linguis Septentrionalibus; quoties *Duo Negativa vehementius negant.* Hujus-
 modi sunt Anglo-Saxonum locutiones, Latinis suis subjunctæ, quæ hic sequun-
 tur. *Non sum ego Christus,* Ne eom ic na *Ερητ.* *Joh. I, 20.* *Nemo eorum*
mundatus est, *h̄ypa nan næp ac læn̄ud.* *Luc. IV, 27.* *Si natus non fuisset,* *Ðæt*
he næp̄e næpe acnesb. *Matth. XXVI, 24.* *Nunquam sic vidimus,* *Næp̄e*
pe æp̄ h̄yllic ne Ʒerapon. *Mar. II, 12.* *Deum nemo vidit unquam,* Ne Ʒereah
 næp̄e

næppe nan man Iob (ubi Negativum triplicatur;) *Job. I, 18.* Non erat illis
filius, huz næþdon nan beapn. Luc. I, 7. Panes non habemus, Næbbe pe nane
 hlapap. *Mar. V III, 16. &c.* Flandri, inquit Cornelius Kilianus, dicunt
Ick ne sal't niet doen / pro Non faciam. De linguâ denique veteri Franco-
 rum, Otrifridus Monachus Wissenburgensis (in Prologo ad Euangelia à se rythmis
 Francicis explicata) idem docet his verbis: *Duo etiam Negativi, dum in Latini-
 tate rationis dicta confirmant, in hujus linguæ usu penè assidue negant.* Videant
 Galli nunquid ex his negativis Gothorum Particulis **NE NI.** conflatum sit eorum
 fortissimum Negativum *Nenny*; quod à quibusdam pronunciari dicitur *Neny*:
 sic enim D. Menagius; *P' apprens qu' en quelques lieux de Picardie on prononce
 encore a present neny.* De veteri quoque Latino *Nenum* vel *nenu*, Belgico *Vteen* &c.
 differant alii, quibus vacat & expedit, dum nos vela nostra contrahimus.

LECTORI S.

EX varietatibus, quibus Versionis hujus Gothicæ fragmenta deprehenduntur abire
 à lectione Græcâ, quæ nobis est receptissima; has, tanquam cæteris ferè insig-
 niores, sufficiat hac tempestate notâsse. Discrepantiarum profectò, quas in Ad-
 versaria conjeceram, partem longè maximam resecuri reticuique: illas enim censeo
 non incuriosum lectorem suâmet sagacitate facillimè observaturum. In istis verò
 paucioribus recensendis, ac qualitercunque explicandis, video me provinciam sorti-
 tum fuisse duriorè, atque opus suscepisse aleæ plenius periculosæ, quàm in itidè suspi-
 cabar. Difficultas oritur ex ipsâ locorum exponendorum à Textu nostro Græco di-
 versitate: quæ cæteris ideo sunt obscuriora, quòd facem Græcam non habeant, ut
 cætera, prælucentem. Periculum enascitur cum è variantibus lectionibus hic quo-
 que passim suggestis, tum in primis è fœdissimâ illâ hæreseos labe, quam legimus
 demum contraxisse Ulphilam, hujus Versionis, ut creditur, auctorem. De quo
 nihilominus apud Sixtum Senensem lego, Primus Gothis omnes divinas Scriptu-
 ras è Græco in Gothicam linguam à se conversas tradidit, & CATHOLICE
 explicavit, diu multumque adversus Arianos decertans, &c. *Biblioth. sanctæ lib.*
IV. pag. 309. edit. Paris. an. MDCCX. In diversis profectò lectionibus allegandis
 studiosè cari, nè exemplar nostrum Evangelicum commune vel semel, me suadente,
 sollicitetur. Atque si quicquam in Gothicis observâssem quod manifesti Arianismi
 videretur arguendum (nec enim de suspicionibus incertis volui contendere) ego sanè
 vel primus non dubitâssem illud carbone notare; prout decet τὸ μὴ δουλέειν πρὸς τὸ
 ἀληθείας, ἀλλ' ὑπὲρ τὸ ἀληθείας. 2 COR. XIII, 8. In discrepantiis distinguendis atque
 conciliandis, vel codicum MSS. Græcorum fidem imploravi; vel ad Interpretes
 PPP 2

vetustiores ac priscos Ecclesiæ Patres provocari; vel etiam (quod principem locum
 obtinet) ad harmoniam Euangelicam, tanquam ad asylum fidissimum, aramq; longè
 tutissimam, confugi. Inter variantes codicum Euangelicorum lectiones, in Bi-
 bliorum polyglottorum Tomo v. 1. notatas, me codice Bezæ vetustissimo haud parum
 adjutum fuisse in lectione illâ Græcâ, quam ob oculos habuisse videtur Interp. Gothi-
 cus, discernendâ, & ego libenter recognosco, & citationes monumenti illius perve-
 tusti frequentiores abundè testantur. Exemplar autem illud, quod xv. Euange-
 lia & Acta Apostolica Græco-Latinè literis majusculis exarata continet, nunc asser-
 vatur in publicâ Cantabrigiensis Academiæ Bibliothecâ; in cujus possessionem cessit,
 an. Domini c10 10 LXXXI. ex donatione ipsius Theodori Bezæ: qui etiam scribit
 se illud ex S. Irenæi Cænobio Lugdunensi nactum fuisse circa an. Dom. c10 10 LXII.
 Versiones Euangelicæ, quarum adminiculo usus sum, vel typis excusæ sunt, vel manu
 scriptæ: illæ cuilibet patent; hæ verò, uno codice Arabico excepto, usui meo acces-
 serunt ex amicorum concessione. Anglo-Saxonum monumenta mss. suppedita-
 vit doctissimus, mihiq; amicissimus vir, Fr. Junius, exercitatissimus hujus veterum
 Anglorum linguæ ferè deperditæ excultor. Codex Evangeliorum Copticus (vel,
 ut aliis placet, Cophticus) seu Ægyptiacus, cimelium est nobilissimæ bibliothecæ
 Clarissimi eruditissimiq; Isaaci Vossii, qui pro insigni suâ humanitate illud mihi
 communicare non est dedignatus: cui viro summo, quicumque specimini Euangelio-
 rum Copticè versorum bene cupiunt, summas mecum debitori eo nomine sunt gratias.
 Plura quidem nota veram ex codice venerando, sed typorum defectus, operarumq;
 querimoniam ob characteres enormes atque infociabiles, ea communicandi facultatem
 hoc tempore negaverunt. Et inde quoque est, quòd nonnulla in Copticis &
 Arabicis parum commodè sint expressa; quia paucis idoneis instructi fuimus ty-
 pis, quos aliunde acceperamus, amicis faventibus, mutuos. Nec mihi silentio
 prætereundum est Cl. viri sæpe memorati Glossarium Gothicum, ex cujus schedis
 leviter percursis, me Gothicismum primò degustasse, ac postmodum ab iisdem non semel
 edoctum fuisse, ingenuè profiteor atque gratabundè. Ad illud quoque se conferat,
 adhortor, quicumque cognoscendi Gothicarum vocum origines, accuratamq; lingua-
 rum Borealium harmoniam desiderio tenetur. Paucula illa, tam Etymologica,
 quàm è linguis cognatis petita, quæ in meis obiter adducuntur, non alia ferè sunt
 quàm quæ vir longè peritissimus præterit intacta. Hoc enim mihi decretum fixumq;
 fuit, ut sedulò, quoad poteram, ac superstitiosè providerem, nè quid ex ipsius Ani-
 madversionibus, nisi auctore laudato, in meas transcriberetur: quippe qui satius duxi
 lectorem remittere ad ipsum auctorem. Et si in nonnullis levioris momenti, ego
 aliter atque ille sentire videar: sciat lector, nihil quicquam à me clam viro illo
 eruditissimo fuisse typis vulgatum; imò iis etiam, in quibus fortasse videbimur abire
 in diversa, & conscium illum fuisse & consentientem. Ad mea quod attinet;
 inter

inter ea proculdubio inveniuntur non pauca, quæ virgulæ Censoriæ merentur castigationem. Quid enim expectandum de homine, qui præproperè festinat; quàm ut sæpius impingat atque labatur? quid de illo, qui aliquoties nec ducem in viâ, nec comitem habuit; quàm ut in luto aliquando hæsitet, aliquando à viâ aberret? Præda hæc Gothica, quam Cl. vindex è temporis voracissimi faucibus eripuit, non discerpta modò erat ac miserè mutilata, sed magnâ sui parte devorata profus. Unde quoque factum est, ut, cum de spe meâ sæpissimè deciderim in difficultatibus enodandis ex locorum parallelismo, Observationes è manibus meis è imperfectiores emitterentur, quò Textus ad manus nostras accessit imperfectior. Exorandi sunt igitur studiosi sobriiq; rerum antiquarum amatores, ut Gothorum, sive Ecclesiæ, sive gentis, primæva monumenta, quæ uspiam in Bibliothecarum Archivis deturpata squalore, ac pulvere sepulta delitescunt, jam tandem invideant blattis & tineis. Certè in Bibliotheca quadam, quæ Bononiæ est in *Edibus Canonorum Regularium sancti Salvatoris*, extare Ephemeridas linguâ Longobardicâ conscriptas, & aliqua linguâ Gotticâ exarata, testatur *Angelus Roccha*, in *Appendice Biblioth. Vaticanæ*, pag. 396. Inprimis Germani hac in re excitandi sunt, ut nullas Archivorum latebras inexploratas omittant, quò possint demum in lucem producere codicem illum alterum, aureis argenteisq; characteribus exaratum, & universum N. Testamentum Gothicè complectentem, quem alicubi in Germaniâ etiamnum recondi non est incredibile. (Vide *Epist. Jac. Usserii, Armachani, ad Fr. Junium*.) Ex hoc enim vehementer exoptato thesauro, & impolita mea possent emendatiora reddi, & tenuia prodire multò auctiora. Sed dum voti hujus compotes nobis esse non licet, imperfecta claudat illud *B. Hieronymi*: Aut profer meliores epulas, & me convivâ utere: aut qualicunque nostrâ cœnula contentus esto. *Apolog. ad Pammachium, Tom. II. pag. 100.*

Atque hiè iterum me extremam hujus stadii metam attigisse, Lector, non dubitabam. Quum enim horas huic operi destinatas in Gothicis expendendis cunctas collocasssem, omnem deponeram animum adornandi Annotatiunculas, quas primò mente conceperam, in *Versionem Anglo-Saxonicam*. Nam vett. illi Angli S. Evangelium in idioma suum transfulerunt, non, ut *Interp. Gothicus*, è *Fonte Græco*; sed, quæ temporum suorum deploranda erat imperitia, è *vulgatâ Lat. Versione*. Si itaque (mecum reputabam) *Saxonismi nostri ignarus* adhibuerit *Lat. illam Interpretationem*, quæ omnium manibus recipitur teriturque; næ ille proprio suo Marte, imò facile expedireque, assequi poterit, quid observatione dignum in se habeat monumentum hoc Evangelicum, quod olim in cœtibus religiosis audiebant patres nostri linguâ suâ vernaculâ pronunciatum. Et si in nonnullis ipsi aqua hæserit, omnino recurrendum ad *Dictionarium illud Saxonico-Latino-Anglicum*, quod *Guil. Somnerus*,

Cantuariensis, edi curavit anno diligenter composuit, ac typis Oxoniensibus
 CIO IOCLIX. His tamen amici haud contenti, instare non cessarunt, ut aliquid
 saltem, fervente jam prelo, elucubrarem, quod Annotatiuncularum vicem supplere
 possit in Textum, quem correxeram, Anglo-Saxonicum: nè quod luce publicâ dignum
 est habitum, indignum habeatur nostrâ qualicunque illustratione. Cui verò, quæ-
 so, audienti amicos suadentes, ut monumentum patrium, linguâ parentum conscrip-
 tum, excolatur, non statim subiret illud Ciceronis: Præclare scriptum est à Platone,
 Non nobis solum nati sumus, ortusq; nostri partem patria vindicat, partem paren-
 tes, partem amici? Lib. I. de Officiis. Hoc interim me, aliis negotiis quotidie
 interpellatum, suspensum jurè habet anxiumque: quòd ex subitaneis meis nondum
 digestis, imò vixdum conceptis; ex messiculâ, dico, meâ nondum in herbâ, quodidia-
 num sibi pabulum efflagitatura sit Typographia. Eò magis tuum erit, Lector candi-
 de, hæc paucula à *Ed. Cur.* in bonam partem accipere, quòd vides ea tui imprimis
 gratiâ, satis cum periculo molestiâque, suscipienda.

NOTA. Quoties in seqq. occurrent Saxones, Saxonice, &c. intellige Anglo-
 Saxones, Anglo-Saxonice, &c. Sic enim visum est multoties repetenda, brevita-
 tis studio, scribere in subsequituris.

C. PLINIUS SECUNDUS, in Historiæ naturalis Præfatione.

Res ardua, vetustis novitatem dare, novis au-
 toritatem, obsoletis nitorem, obscuris lucem,
 fastiditis gratiam, dubiis fidem, omnibus verò
 naturam, & naturæ suæ omnia. Itaque etiam
 non affecutis, voluisse, abundè pulchrum at-
 que magnificentum est.

